

ШУКРУЛЛО

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

III ЖИЛД

*Шеърлар,
достонлар*

«SHARQ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАХРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ – 2009

Шукрулло

Танланган асарлар: III жилд / шеърлар, дostonлар. —
Т.: «Sharq», 2009. — 256 б.

ББК.84(5Ў)6.

ISBN 978-9943-00-425-2

© «Sharq» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси,
Бош тахририяти, 2009.

ШУКРОНАЛИК

Ижодхонадаги чоккина китоб жавони ойнасига беш-олтита сурат қўйилган. Уларда акс этган кишилар оила аъзолари — ота-она, рафиқа, фарзандлар ва, ҳатто, не-вара, эваралар ҳам эмас. Булар шоирнинг Расул Ҳам-затов, Чингиз Айтматов, Қайсин Қулиев, Шароф Ра-шидов, Мустай Карим, Зулфия, Давид Қуфилтинов каби забардаст адиблар билан турли йилларда, турли давра-ларда бирга тушган суратлари.

Жавондан оила аъзолари сурати ўрин эгалламагани уларга беҳурматлик эмасми, деган иштибоҳга бораман, зотан, улар шоир Шукруллонинг — табаррук тўқсон ёшни қоралаб қолган отахон шоиримизнинг қонида, жо-нида. Бу суратлар уларга яқинликни кимларгадир кўз-кўз қилиш учун ҳам қўйилмаган. Улар шоир шухрат-парастлигига бир мужда ҳам эмас, асло. Дил, кўнгил, юракнинг нозик торларини тўғри тушунганлар яхши биладики, бу суратлар, шунчаки оддий суратларгина эмас, кимларнингдир акси муҳрланган оддий хотиралар-гина эмас. Бу суратлар ўзбек шоири Шукрулло такди-рининг, гоҳида аччиқ, гоҳ пўртанавор, гоҳ шуълавор, гоҳ оғир, лекин порлоқ кечган қисмати ва ҳаётининг нурли, ҳаётбахш парчалари, зарварақларидир. «Кечаёт-ган» эмас, «кечган» дейишимнинг сабаби суратдагилар-нинг кўпи, ёки аксари, ҳозирда ҳаётдан кўз юмган. Уларнинг дўсти, ҳаммаслаги, биродари, кадрони Шукрулло ака, бугун, бамисоли улар учун ҳам яшаёт-гандек, уларнинг рухий елкасидаги оғирликни шеър-ларидан бирида таъкидлашича ўз елкасида орқалаб тортаётгандек. Шундай экан, бу дўстларнинг хотира-сисиз яшаш мумкинми, ахир. Улар ҳар куни, деярли, ҳар дақиқада Шукрулло ака билан бирга, унинг хоти-расида, қалбида, олаётган нафасида.

Суратларнинг уй тўридан жой олиш сабаби...

Эътиборлиси, шундаки, бу дўстлар ҳаёт гаштини суриш, дастурхон атрофида бир-бирларининг шарафига қадах кўтариш билангина банд бўлмади. Асосийси, улар бир-бирларининг кадрларига ета олдилар. Ўзаро ҳам, матбуотда ҳам бир-бирларидан илиқ сўзларини аяма-

дилар. Зеро, дардингни ҳис этолмай сени кўкларга кўтармоқчи бўлган мактовдан дардингни билиб айтилган икки оғиз гап ортиқроқ эмасми? Ким билсин, уларнинг аксарини, қувонч, шодликдан ҳам кўра, умумий дард, дард бўлганда ҳам, фақат шахсийгина эмас, миллионларни тўзита-тўзита, пировардида умумий тақдир ипига тизган дард бирлаштиргандир, эҳтимол. Зеро, Шукрулло ака бошига тушган қатағон даҳшати айрим дўстлари бошида баайни такрорланган, баъзиларини эса у ёки бу даражада четлаб ўтмаган эди.

Грузин адиби Чабуа Амирэжибини кўпчилик яхши билади. У ҳозир жаҳонга машҳур ёзувчи. «Дружба народов» журналининг 1976—1977 йилги тўрт сониди «Дата Туташхи» романи босилганда дув-дув гап бўлгани хотирамизда. Кейинчалик, бу асар асосида яратилган кўп серияли телефильм ҳам машҳур бўлиб кетди. Тақдирни қарангки, Амирэжиби ҳам, Шукрулло ҳам даҳшатли қатағон даврида бир лагерда бўлишган, умумий азобларни бошқа-бошқа казармада кечиринган, лекин бир-биридан воқиф бўлишмаган. Буни кўп йиллар ўтгач, тинчлик замонларида, дўстлар, биродарлар аниқлашади ва бир-бирларига маълум қилишади. Тақдир, қисмат, ғойибона уларни қадрдон, дарддош дўстга айлантиради. Амирэжиби ўша вақтларда қамоқхонадан олти марта қочган, лекин ҳар гал яна қўлга туширилиб, жазоси янада кучайтирилган экан. Адибнинг ўз бошидан ўтган ана шу воқеаларга бағишланган «Гора Мборгали» номли салмоқли романи чоп этилди ва хориждаги улкан ёзувчилар, режиссёрларнинг ҳам эътиборини ўзига тортди. Ҳозир Голливуд шу асар асосида фильм тайёрламоқда. Қизиқарлиси, фильмда Чабуа Амирэжиби ролини Голливуд мутахассислари назарига тушган унинг ўз ўғли ижро этмоқда. Ана шу Чабуа Амирэжиби Шукрулло акага юборган ўзининг суратига шундай дастхат битибди:

«Ўз миллатининг муносиб фарзанди ва умуман, мустаҳиқ гражданин деб билганим Шукрулло саломатлиги учун қадах кўтарайлик!»

Гап бу ерда грузинларга хос бўлган қадахпарварлик сўзидаги тантанаворлик ҳақида эмас. Гап ушбу бу фикрда Шукрулло ака табиатидаги етакчи фазилатлар топқирлик билан аниқ, тиниқ ва мухтасар ифодаланганида. Амирэжибининг яна бир суратига кўзим тушиб қолди.

Унда адиб айнан юқоридаги сўзлар ёзилган патнисдек келадиган қоғозни кўксига қўйиб ўтирибди.

Мазкур фикрларни ўқиб, кимдир: бу ахир, дўстлар, яқинлараро бўладиган ўзаро ҳазил-ҳузул ишлар-ку, шунини дўмбира қилиб жамоатчиликка олиб чиқиш шартми, дейиш ҳам мумкин, бундай арзимасдек туюлган ҳодисалар, аслида, шусиз ҳам тўпорилашиб, дағалланиб бораётган ҳаётимизга кичкинагина бўлса-да, чиройли самимий завқ қўшиши мумкинлигини инкор этмаслигимиз керак, деб ўйлайман. Алалхусус, қатағон даҳшатларини кечирган бундай тақдирдош, қисматдошларнинг ўзаро бундай муносабатлари замирида, сўзга, жумлага сиғиши қийин бўлган даражадаги меҳр ётибди, ахир.

Қолаверса, Шукрулло ўз халқининг муносиб фарзанди ва кенгроқ маънода, умуман ўз даврининг муносиб гражданини, деган фикр шунчаки айтилган гап эмас, бу унинг ижодиёти, шахсияти ва ҳаётидан келиб чиқиб айтилган фикрдир. Буни «Инсон ва яхшилик», «Зарралар», «Суянчиқ», «Сенинг бахтинг» сингари ўнглаб тўп-ламларидаги шеърлар, «Табассум ўғрилари», «Хатарли йўл», «Ўғрини қароқчи урди», «Унсиз фарёд» каби драмалари, «Кафансиз кўмилганлар», «Тирик руҳлар» каби романлари тасдиқлай олади. Айрим ноҳақликлар ёхуд янглиш бешафқат қаттиққўлликлар туфайли деярли жазоланиш арафасида турган ўнглаб ёшларнинг жонига оро кириб, адолат йўлига ўтишларига кўмак бергани ундаги инсонпарварликнинг яна бир қиррасини ёритиб туради. Атоқли шоир Рауф Парфига ўз вақтида кўрсатган беғараз моддий ва маънавий ёрдамларини адабиёт ихлосмандлари тилларида дoston қилиб юрадилар. Яшаётган маҳалласини обод қилишдаги, ниҳоятда зарур бўлган дўконлар қурилишини ташкил этишдаги, эҳтиёжмандларга мурувват кўрсатишдаги жонбозликлари учун ён-атрофдаги ёшу қари, қўни-қўшнилар Шукрулло ака шаъни учун дуога қўл кўтарганларининг кўп бор гувоҳи бўлганман.

Шукрулло шеър, драма, роман, публицистик мақоаларида фақат юрт дарди, Ватан қувончи, юртдош орзумидлари ҳақида ёзиш билангина кифояланиб қолмади. Муаллифнинг дардлари, қувонч-изтироблари, умид армонлари, умуман замонамиз, давримиздаги шу масалаларга дахлдор муаммолар билан туташиб, чирмашиб кетади. Инсон, шахс сифатида эса, доим беҳаловат, ёнса

ҳам самимий ёнади, куйса ҳам самимий куяди. Чингиз Айтматов, Расул Ҳамзатов, Қайсин Қулиев, Давид Қуфилтинов, Мустай Карим ва бошқалар шоирнинг сўзамоллиги ёки суҳандонлиги, даврадошлиги ёхуд дўстпарварлиги учунгина эмас, назаримда, энг аввало, ундаги ана шу фазилатлари ва инсонпарварлиги учун юксак қадрлидирлар. Чабуа Амирэжибининг юқорида айтилган ўз халқининг муносиб фарзанди ва умуман, муносиб гражданини, дейилган фикр замирида ана шу чуқур омиллар ётади. Мен Шукрулло ака ҳақидаги мақолаларни, мулоҳазаларни кўздан кечириб, Амирэжиби айтганча яқин фикрлар оз эмаслигини кўрдим.

Масалан, ўзимизнинг машҳур шоиримиз Шухрат ака Шукрулло ижоди ҳақида гапира туриб, унинг шеърлари «ноҳақликлар олдида ғазаби келадиган, фаол гражданининг кузатуви самараларидир», дейди. «Шукрулло ҳақиқий шоир сифатида ўз зиммасида асримиз қувончлари ва дардларини кўтариб ўтмоқда», деб ёзади у ҳақда Давид Қуфилтинов.

XX асрнинг юқорида номлари тилга олинган улкан сўз усталари Шукруллонинг наинки шахси, ижодига ҳам юқори баҳо беришган. Ўзаро хатлар, ёзишмалар, дастхатларгина эмас, катта миқёсларда чиққан газета-журналларда айтилган ўнлаб фикрлар, махсус мақолалар, тақризлар, Шукрулло ака тўпламларига ёзилган сўзбошилар бунинг далилидир. «Шукрулло шеърятнинг азамат заҳматкашидир. У шеърят заргарлари сафидан ўрин олиш ҳуқуқига эга», деб ёзган эди бундан салкам ўттиз йил аввал Қайсин Қулиев ва ўзбек дўстига бағишланган мақоласи номини «Ёрқин талант» деб атаган эди. Бу улкан ижодкорларнинг мақсади Шукруллони фақат кўкка кўтаришдангина иборат бўлган эмас. Кези келганда, улар шоир хусусида айрим танкидий фикрларни ҳам дадил, рўй-рост айтишдан ийманмайдилар.

Бундан чамаси ўттиз йил аввал Мустай Карим «Литературная газета»да Шукрулло ҳаёти ва ижодига бағишланган, айниқса, «Суянчик» тўпламига кирган шеърлари ҳақида атрофлича фикр юритилган. «Ақл ва қалб етуқлиги» номли мақоласини эълон қилди. «Шоирнинг ўзи ҳам ўз овозида ҳамиша бир текис эмас, оҳанг танлашда укуви доим ҳам рўёбга чиқавермайдиган ҳолат учраб туради», дейди у. Бироқ Мустай Карим, айни вақтда Шукрулло ижоди, хусусан, унинг кўп йиллик

ижоди намуналари моҳиятини жуда тиниқ ифодалайди: «Суянчиқ» тўпламида сиз қандай бўлса, шундайлигича, жамики афсунгар ранго-ранглигидан тартиб, қаҳқаҳаю фарёдгача бўлган буткул торлари жаранглаб турган бир шоир билан танишасиз. Муҳими — ана шу торларни тинглай билишда. Лекин Мустай Каримнинг мана бу фикрлари, айниқса, қимматлидир: «Шукруллонинг янги тўплами нафақат шоир ижоди, балки кўпмиллатли азамат шеъриятимизда диққатга сазовор ҳодисадир». Бу Ойбек, Фафур Фуломлар авлодидан сўнг ўзбек шеърияти ҳақида катта минбардан туриб айтилган жиддий ва гўзал фикрлардан бири эди.

Шукруллонинг, айниқса, Расул Ҳамзатов билан биродарлиги, ҳамкорлиги ҳавас қиларлидир. Биз, адабиётшунос дўстларим Нуъмон Раҳимжонов ва Нарзулла Шодиев — уқовимиз Расул Ҳамзатов билан у Тошкентга келган кунларининг бирида учрашганимизда, дўстим Шукруллони биласизларми, унинг мана бу шеърини-чи? деб рус тилида уч-тўрт сатр шеърни ёд ўқиганди. Бу сатрлар мазмунини ёдимда сақлаб қолишга ҳарчанд уринмай, ўша ҳолатда бунинг уддасидан кўнгилдагидек чиқолмадим, шекилли. Шукрулло аканинг тўпламларидан топишим қийин бўлди. Ушбу мақолага тайёрланаётганда дафтарларим орасидан Расул оға ўшанда рус тилида айтган байт маънолари ёзиб қўйилган варақ чиқиб қолди. Шукрулло аканинг шеърларини қайтадан назардан ўтказдим, энди топгандек бўлдим. Агар янглишмаётган бўлсам, улар қуйидаги мисралар экан, чамаси:

*Сахрода ой ботар, сахро зим-зиё,
Юлдузлар ёприлар осмонга бир дам.
Юлдуз оҳ из солиб, учади баъзан,
Биллур жомдан шароб тўкилди гўё.*

Мен буларни келтираётганимнинг сабаби, агар Шукрулло ака билан шеърят ҳақида дилдан, самимий суҳбатлашиб қолсангиз, салкам тўксонни қоралаб қўйган отахон шоир лафзидан Ходи Тоқтош, Вали Фафурий, Усмон Носир, Фафур Фулом ижодидан юзлаб сатрларни ёддан эшитасиз. Улар ичида, албатта, Расул Ҳамзатов шеърлари ҳам бўлади. Умуман, Расул оға Шукрулло ҳаёти ва қисматининг ажралмас бир парчаси бўлиб қолган, десак янглишмасмиз. Шукрулло аканинг эл оғзига

тушган «Жавоҳирлар сандиғи» асари ҳам, назаримда, бевосита, Ҳамзатовнинг «Доғистоним» таъсирида яратилган бўлса, ажаб эмас. «Шукруллодек ажойиб ўртоғим бор, — дейди Расул Ҳамзатов. — Униқига кўп марта борганман. Асарларидан шарқона фалсафий фикрлар, ҳикматлар ва гоят нозик туйғулар уфуриб туради». XX аср жаҳон шеъриятига шарқона фалсафий фикрларни янгича бир тароватла жойлай билган, шу аснода, нозик туйғуларни санъаткорона ифодалашда донг қозонган Расул Ҳамзатовки, шундай дер экан, асарларини ўз она тилимизда, аслиятда ўқиб турган биз — унинг мухлислари бундан ғурурланмай бўладими?

Расул Ҳамзатов Шукрулло ҳақида айрим мулоҳазаларни айтиш билангина чегараланмади. Ҳаёт шомига яқин кезларда у «Қайсин Қулиев хотирасига» номли бир шеър ёзди. Унда қуйидаги мисралар бор:

*Қайда Зулфияхон, Сильва, Шукрулло,
Иракий?.. Уларга таъзимда бошим.
Шукр, ёрлақабди қулини Худо,
Сиз каби дўстларни этди йўлдошим.*

Расул Ҳамзатовдек шоир шеърининг қаҳрамонларидан бирига, қаҳрамон бўлганда ҳам, тарихий шахс сифатидаги қаҳрамонлардан бирига айланиш ҳаммага ҳам насиб қилавермайди. Бунинг устига кадрдон ва дўст сифатида эътироф этилиш, уни қўмсаш ва соғиниши Шукруллони шахс ва ижодкор сифатида кўз олдимизда яна бир баҳя юқори кўтаради. Юқоридаги мисраларни ўқиб, наинки Расул оға Шукрулло тақдирида, балки, айни вақтда, Шукрулло ака ҳам Расул Ҳамзатов тақдирида бир умрлик ўчмас сиймо бўлиб яшаганига ишонч ҳосил қилади киши.

Буюк Расул Ҳамзатов вафот этганда замонавий шеърят ва шеърхонлар ларзага келди. Шукрулло сингари унинг яқин дўстлари қалбига тушган ларзанинг эса таърифга сифиши мушкул бўлса, ажаб эмас. Лекин яхши ҳамки, дунёда ҳаммани ва ҳамма нарсани ўзига сифдира олиш имкониятлари яширинган шеър деган мўъжиза бор. Шоир Шукрулло бағрида ҳам ана шу мўъжиза жунбушга келди: «Расул Ҳамзатовни хотирлаб...» номли шеър қоғозга тушди. Асарга шеърхонлар, мутахассислар баҳо беришар, албатта. Лекин Шукрулло аканинг ўзи уни ҳеч қачон баҳолай олмайди, буни ихтиёр

этмайди ҳам. Чунки бу шеърда кадрдон дўсти билан бирга Шукрулло аканинг ўзи ҳам, тирик юраги ҳам ётибди.

*Кечагина, Расул, саломатликка,
Кадаҳ кўтаргандик қолдирмай юқин.
Мана энди менга қолдириб кетдинг
Соғинч, айрилиқнинг тоғдек зил юқин.*

*Доғистонлик улкан, сахий қалбингга,
Шодлик ҳам халқингнинг дарди жо бўлди.
Тинмас ирмоқлардан денгизлар пайдо,
Шеъринг дунё ичра бир дунё бўлди.*

*Ҳар бир каломингда, ҳар бир шеърингда
Халқнинг доғистонлик Расули эдинг...*

Шеър ўзбек шоирининг XX аср жаҳон адабиётидаги улкан намояндалардан бири шаънига қўйилган ўзига хос поэтик ёдгорликкина бўлиб қолмай, кадрдон дўстидек айрилиб қолган дўст қалбининг аччиқ нидолари ҳамдир.

Шукрулло ҳаёти ва ижоди ҳақида кўп ёзилган ва келгусида ҳам ёзилади. У ҳақда алоҳида китоблар, монографиялар, рисоалар чоп этилган. Аввалги асрнинг 50-йилларидан бу ёғига ўтган вақт мобайнида у ҳақда юзлаб мақолалар эълон қилинди. Шу давр ичида жумҳурият адабий жараёнида фаол иштирок этган шоир, адиб, драматург, танқидчиларнинг кўпчилиги Шукрулло ижодига у ёки бу даражада муносабат билдирди, тақриз, мақолалар ёзди. Улар ичида Фафур Фуломдан тортиб, Матёқуб Қўшжонов, Озод Шарафиддинов, Нуриддин Муҳиддинов, Одил Ёқубов, Восил Қобулов, Наим Каримов, Жамол Камол, машҳур шоир, ёзувчи, давлат арбоби, турли йўналишдаги танқидчи ва адабиётчилар бор.

2001 йил «Ёзувчи» нашриётида эълон қилинган «Умрбоқийлик» номли тўпламнинг биринчи китобидан Шукрулло ижоди ҳақидаги юзга яқин мақоланинг ўрин олганиёк, бу адиб ижодига юртимизда ҳам, ундан ташқарида ҳам кизиқиш қай даражада эканини кўрсатиб турибди.

Сўнги босқичда Шукрулло ижодида жиддий эврилишлар кўзга ташланди. Шу вақтгача у, асосан, шеърятда қалам тебратган бўлса, бугунги китобхон уни

салмоқли бир қатор романлар муаллифи сифатида ҳам яхши билади. Чуқур миллийлик билан суворилган «Жа-вохирлар сандиги» китобхонларнинг сеvimли асарлари-дан бирига айланди. «Кафансиз кўмилганлар» ва «Ти-рик руҳлар» маъно-моҳиятига кўра янги давр ўзбек романчилигига бир қатор янги қахрамонлар дунёсини олиб кирди. Эътиборлиси, бу романлар наинки ўзимиз, ҳатто ҳориж китобхонларининг ҳам эътиборини тортди. «Кафансиз кўмилганлар» романи қисқа муддатда Тур-кияда икки марта нашр этилди. Қисқа вақт ичида бир роман хориждаги бир мамлакатда бир эмас, икки марта нашр этилиши, бу ҳар қалай, ҳар бир, ҳатто улкан адиб ҳам ва у мансуб халқ ҳам қувонса, ғурурланса арзигулик ҳодисадир. Дўстим Тоҳир Қаҳҳор хабар бе-ришича, яқинда Туркияда жаҳон адибларининг қатағон қилинган қахрамонлар ҳаёти ва тақдири акс эттирилган асарлардан ташкил топган кўп жилдлик чоп этилибди. Мажмуага туркийзабон адиблар ичидан Шукруллони-нинг «Кафансиз кўмилганлар» романи танлаб олинган. Бу Шукруллони-нинг, умуман, Туркияда таниқли ва сеvimли адиблигига яна бир далил эканидан ташқари, бу мамла-катда унинг асарлари қиммати ва аҳамиятини халқаро миқёсда муносиб баҳолай оладиган мутахассислар ва адабиёт ихлосмандлари мавжуд эканини кўрсатади. «Кафансиз кўмилганлар» Германияда немис тилида, рус тилларида ҳам нашр этилди.

Шукрулло ижоди ва айниқса, унинг «Кафансиз кў-милганлар» романи ҳақида қачон, қаерда гап бормасин, хотирамга дарҳол бу асар ҳақида академик Восил Қобу-лов айтган бир фикр келаверади. Романдан қаттиқ таъ-сирланган олим шундай деган эди: «Кафансиз кўмилган юртдошларимиз хотирасини абадий ардоқлаш, улар номини халқимиз қалбида сақлаш йўлида ҳар қандай чора кўрсак оз, бирор кунни уларнинг хотирасига ба-ғишласак савоб иш бўларди». Агар янглишмасам бу фикр мустақилликка эришганимиздан сўнг бир йил ўтар-ўтмас айтилган эди. Вақтики етиб, Юртбошимиз Ислом Каримовнинг ташаббуси билан мамлакатимизда Хогира ва қадрлаш куни эълон қилинди. Бу қарор мил-лионлаб ватандошларимиз хоҳиш-иродаси, шу жумла-дан, В. Қобулов, Шукрулло каби улкан олим ва ёзувчи-ларимиз қалбининг ҳам акс-садоларига ҳамоҳанг экан-лиги билан қадрли-қимматлидир.

Ушбу мақоладаги мулоҳазалардан мурод Шукрулло-ни кўкка кўтариш эмас, албатта. Кўриб қўйинг, унинг шахси ва ижодига не-не улуг зотлар юқори баҳо беришмаган, деб уни кўз-кўз қилиш эмас. Шукрулло ўзбек адабларидан бири. Унга кўрсатилаётган иззат-ҳурмат айни вақтда ўзбек ижодкорларидан бирига кўрсатилаётган иззат-ҳурматдир.

Унинг ижодига берилаётган баҳо, маълум маънода, ўзбек адабиётига ҳам берилаётган баҳодир.

Танқидчилигимизда баъзан бўш асарларга юқори, енгил-елпи баҳо бериш, муаллифни ўринсиз ҳаволантириш ҳоллари учраб туради. Адабиётга бундай ёндашув ҳеч қачон ўзини оқламаган. Бироқ қаттиққўллик зарур, талабни баландроқ қўйиш керак, деган, аслида, тўғри мақсад йўлида баъзан ижодкорларимизга меҳримизни зўрма-зўраки қантариб қўямиз, уларга, асарларига самимий, илиқ муносабатимизни намоён этишни орқага сураемиз. Расул Ҳамзатов, Мустай Карим, Қайсин Қулиев, Давид Қуфилтинов ва бошқаларнинг Шукрулло шахси ва ижодига муносабатлари, зарур бўлганда ва ўрни келганда, меҳрни кўп ҳам аяйвермаслик масаласида бизга ибрат эмасми? Биз баъзан ўз адабиётимизга, унинг намояндаларига ўзимиз бермаган ёки беришдан товсалланиб турган баҳони ўзгалар беришса, ўзгалар гоҳида ўз юртдошларимиздан кўра кадр-қимматимизга ўзимиздан кўпроқ етишса — булар ҳам айрим тўғри хулосалар чиқаришимизга туртки бера оладиган ҳодисалар эмасми?

Шукруллонинг бахти, омади шундаки, у Ватанда ҳам, ундан узоқларда ҳам ўз кадр-қимматини топа олган, ижодига, манаман деган ихлосмандларни орттирган шоир ва ёзувчидир. Шахси ва ижодига бундай муносабат йилдан-йилга ортиб бормоқда. У олисдаги Расул Ҳамзатовгина эмас, ўз юртидаги Ғафур Ғуломдек буюк ижодкорнинг ҳам эътиборига тушган, меҳрини қозонган шоир. Атоқли устоз шогирди шаънига «Шукрулло» ҳамда «Туш йўйиш» номли иккита катта-катта шеър бағишлаган. Бу асарларида Ғафур Ғулом Шукрулло табиатидаги у ёки бу феълни мақтаган, шеърларидаги у ёки бу хислатни маъқуллаган бўлса керак, деб ўйласангиз янглишасиз. Бу шеърларида Шукруллога муносабат орқали буюк шоир Ғафур Ғуломнинг ўзича хис қилган чуқур ва теран фалсафий мушоҳадалари, инсон,

хаёт, келажак ҳақидаги поэтик хулосалари намоён бўлади.

*Меҳнатсиз умр ҳам бебақо бўлур,
Чирик латта каби увада бадан.
Бир умр текинга яшаб қаримак,
Ҳаёт қомусида олинмагай тан.*

*Саксон ёш, тўқсон ёш отахонлар бор,
Оғир меҳнатларга беролган бардош.
Қалби, асаблари қуйма пўлатдан,
Юлдуз кўз устида қуюқ қора қош.*

*Хулласи, тиш тушмай; сочинг оқармай,
Юзлардан ошмоқни қилганда мўлжал.
Қўлингда қуролинг, ақлинг, меҳнатинг —
Порлоқ тақдирингни қилиб берар ҳал.*

Устоз башоратлари ўзини оқлапти: мўлжаллаб ай-тилган юз ёш ҳам яқинлашиб қолди. Шоирнинг қуроли — қалами қўлдан тушгани йўқ. Ақли, меҳнати, бутун умр йўлини ёритди. Халқига, Ватанига садоқати дардига дармон бўлди. Уларнинг барчаси уйғун бирликда порлоқ тақдирини ҳал қилиб берди.

Машаққатли ва порлоқ хаёт йўлида Шукрулло акага кўп нарса насиб этди: ўсмирлик чоғлари бир парча нон учун ярим кечадан сахаргача навбатда турган кунлари бўлди; олис Қорақалпоғистонда оч-наҳор ўқитувчилик қилди; ижоднинг юлдузли онлари-ю хаёт завқини энди туя бошлаганида ноҳақ равишда қатағон азобларини кўриб келди; бутун умр Ватан эрки ва озодлигини орзу қилиб яшади, ана шу эрк, озодликка эришиб, мустақиллик замонларида яшаш ва ижод этиш, шу мустақилликни мустаҳкамлашга камтарин хиссасини кўшиш насиб этди; Республика Президенти қошидаги маслаҳат кенгашининг аъзоси бўлди; ота-боболари орзу қилиб етиша олмаган Макка-ю Мадинанинг тупроғини кўзига суртди. Мана, салкам тўқсон ёшида ҳам қўлдан қалами тушгани йўқ. Бундан етти юз йил аввал буюк Юнус Эмронинг:

*Кулга насиб бўлганин
Султон қўлдан ололмас,*

дегани шу бўлса ажаб эмас.

Бахтиёр НАЗАРОВ, академик
2008 йил, 15 ноябрь.

**Яхшики,
муҳаббат бор**

* * *

Олтмиш йил, севгига таъриф изладим,
Изладим, бир мезон топмадим асло.
Балки, икки дилнинг қовушмоғидир,
Икки дилда ўчмас, туғилган вафо!

Айрилиқ, рашк, риё севгининг йўли,
Мен фақат вафони билдим муқаддас.
Менинг қўшиқларим, битта ошиқни
Вафо саройига бошлай олса, бас!

МУҲАББАТ

Кечиб кетгинг келар гоҳо дунёдан...
Хаёт қувончлардан эмас иборат.
Сени лол қилганда булбулнинг куйи,
Яхши дунёда бор, дейсан, муҳаббат.

Ишқнинг кушандаси, рашкнинг оташи,
Юракни ўртайди гоҳо бешафқат.
Ўлгинг ҳам, узгинг ҳам келмайди кўнгил,
Яхши, дунёда бор, дейсан муҳаббат.

Мафтун қилса ҳатто капалак ракси,
Қилгинг келиб қолар қувончдан парвоз.
Беихтиёр кўзгу ёнига бориб,
Бериб ҳам қоласан ўзингга пардоз.

Ўзингни ўзингга танитар фақат,
Муҳаббат! Муҳаббат, муҳаббат!

СҮРОҚ БҰЛАРМИДИ!..

Агар тун бўлмаса, чироқ бўлармиди!
Ишқда вафо бўлса, фироқ бўлармиди!
Бир ишванинг ўзи ишққа мухр бўлса,
Севасанми, деган сўроқ бўлармиди!

Гавҳар денгизда-ю, севги дилда бўлар,
Чиндан дилда бўлса, гоҳо тилда бўлар.
Агар тил бор десанг ёлфончиларда ҳам,
Тилимни кес, гунг қил, пичоқ бўлармиди!

Яхши бўлмоқ учун ширин тил ҳам керак,
Севгини айтишга очик дил ҳам керак.
Чироқда тил бўлса, ахир парвона ҳам
Ишқ ўтида ёниб чўлоқ бўлармиди!

Ё севгимга шубҳа билан қарайсанми?
Ё ишқимга бирон далил сўрайсанми?
Гар севмасам сени, сенга ёзган шеърим
Юрагимда қайнар булоқ бўлармиди!

Синамоқчимисан ёки қалб, сўзимни,
Одоб, ахлоқиму ёки тўзимини?
Мен одобсиз бўлсам, минг бор сўзлашганда
Бўса олиш шунча йироқ бўлармиди!

Ёки нуқсони йўқ ёрни излайсанми?
Айбимни айтишга фурсат кўзлайсанми?
Сен ўзингни боғбон, мени чўл деб билсанг,
Боғбон яхши бўлса янтоқ бўлармиди!

Севмаганга хол ҳам хунук доғ кўринар,
Асл боғбонга-чи, чўл ҳам боғ кўринар.
Гар севмасанг мени, кўришмаган бир кун
Йил туюлиб димоғ-фироқ бўлармиди!

Севасанми дея бекор сўрабман, ёр,
Севишимиз сўзсиз элга бўлди ошкор.
Агар севишмасак, бугун учрашганда
Хайр, дейиш шунча узоқ бўлармиди!

* * *

Азобланма, дўстим, ўртанма,
Шубҳаларинг барчаси бекор.
Сени мафтун қилган гўзалнинг,
Ўзи сенга мафтун, беқарор.

Асл севги тилда бўлмайди,
Қиз демайди «Севдим, ошиқман!»
Билмак бўлсанг ишқин, севгисин,
Қалбин тингла, шошма, ошиқма...

Боқишидан англамоқ мумкин,
Ният, ишқин айтмасдан бир сўз.
Чунки баъзан қалбнинг сирини,
Ошкор қилар бир табассум, кўз.

ХОТИНЛАР

Дўстим, хотинлардан асло нолима,
Дунёдан ўтмайсан ахир хотинсиз.
Сахрода қуёшдан қочаман, дема,
Хотиндан нолиш ҳам шундай, ўринсиз.

Қуёш ёндиради саратон куни,
Тилни ёпиштирар танглайимизга.
Зулмат чўкса дарҳол қўмсаймиз уни,
Нурин сочса, деймиз, манглайимизга.

Дўстим, хотинлардан ранжимагин ҳеч,
Хотинларсиз ҳаёт — зулмат чўккан кеч.

ЖАНЖАЛСИЗ УЙ

Баъзи бир дўстларим хотиним билан
Айтишиб қолдим деб арз қилар менга.
Тўғриси айтсам, ҳасратин тинглаб,
Ичимда ҳавасим келади унга.

Эр-хотин талашиб, гоҳо тортишиб,
Бирон иш битирса нимаси ёмон?
Дардларинг ётса-ю, дилингда тошиб,
Аммо айтишликка бўлмаса имкон,
Мана бу ёмон.

Балки хотининг йўк, тилинг йўк, дерсиз,
Йўк, йўк, хотиним ҳам, тил-жағим ҳам бор.
Аммо ҳеч кишига ато қилмасин
Менинг хотинимнинг феълини зинҳор.

Қизик одати бор — бир гап бошласам,
Оғиз очиргани мени қўймайди.
Энди сезгандирсиз, шунинг учун ҳам
Бизнинг оилада жанжал бўлмайди.

БАҲОР КЕЧАСИ

Куёш ботиб кетди.
Бир тутам нури
Варрак думларига илашиб қолди.
Онаси етаклаб кетган боладек
Чумчуқлар чурқ-чурқлаб тарк этди толни.
Ховли ўртасида дўндик қиз каби
Пушти кўйлак кийиб турар шафтоли.
Гилос оқ шохи тўн кийган куёвми,
Эгилиб келинга пичирларди у.
Тўйни кўриш учун том тепасига
Шошиб чиқиб олган қизлар каби ой —
Ўрикка тирмашиб, ёнғоққа ўтиб,
Терак тепасида кўрсатди чирой.
Факат уйимдамас, ҳар хонадонда,
Бугун ватанимда наврўзи олам.
Ҳовузча — косага баҳор шаробин
Шилдиратиб қуяр ариқчалар ҳам.
Ана, юлдуз санаб бўғот лабида
Қўшним мушуги ҳам кутади ёрин,
Жонвору парранда... барида севги!
Қандай одам севмас умр баҳорин!
Қалбларни бир умр тарк этма, севги!

ҚЎША ҚАРИМОҚҚА ЙЎЛ-ЙЎРИҚ

Қўша қариб кўрдик саксон йил умр,
Неларни кўрмади, бу бош қурмагур.

Гоҳида уришдик, яна ярашдик,
Арзимаган гапга бир кун талашдик.

Севиб уйландим-у дарров туғмади,
Бошқага уйлан, деб кўплар қўймади.

Борди-ю уйлансам бошқага охир,
У ҳам туғмайдиган чикса-чи, қисир!

Севги нималигин билдим ўшанда,
Сабрсизлик экан унга кушанда.

Йиллар ўтди, ўнта фарзанд ҳам кўрдик,
Гоҳо оч, гоҳида бадавлат бўлдик.

Ёшлар сўраганда, нима деб вафо?
Жавобга ўйланиб қоламан гоҳо.

Ахир, уйланганда ақлинг бор эди,
Етти ўлча, деган нақл бор эди.

Ёринг кимлигини кўрганди кўзинг!
Севгим абадий, деб айтгандинг ўзинг!

Энди чикқан бўлса ўртада жанжал,
Эр-хотиндан бошқа қилолмайди ҳал.

Бунга кўрсатолмас ҳеч ким йўл-йўриқ,
Қўша қаримоқдан бошқа чора йўқ.

СОҒИНЧ

Севги нима? Унинг нелигин,
Мен ҳам сенга айтмоғим маҳол.
Ишқ ҳақида ёзсам ҳам, лекин
Қиз олдида тилим қолган лол.

Қилгин деса жонингни фидо,
Ўлимдан ҳам қўрқмасдим ҳатто.
Тош отгандек биллур қадаҳга
Чўчир эдим сўзлашга аммо.

Ичгин деса, ичардим қасам,
Босардим ҳам онтимга муҳр.
Унутилар аммо қасам ҳам...
Хиралашар муҳр ҳам ахир...

Дўстим, сеvги — минг сир, минг сеҳр,
Севги — гўё минг қиррали тош.
Севги — қалбга синган бир меҳр,
Соғинч чоғи балки томган ёш!

ИЛОҲИЙ МУҲАББАТ

Мен, сени севгандим уйқусиз тунлар,
Сендан ўзга менга йўқ эди дунё.
Қалбимда сен ҳоким эдинг бутунлай,
Дунёда ҳеч қувонч йўқ эди гўё...

На амал мартаба, на молу давлат,
Ва на суриштирмақ теги тахтингни...
Қалбимда бир сенга бўлган муҳаббат,
Фақат кўрар эдим сенда бахтимни.

Сенинг юзларингда на пардоз-андоз,
На олтин, дурлардан бўлган тақинчок.
Фақат кўзларингда қизларга хос ноз,
Фақат боқишларинг эди тортинчок.

Нақадар илоҳий севги эди бу!
Нақадар беғубор, нақадар холис!
Дунё ташвишлари, машаққатлари
Хаёллардан эди бутунлай олис.

Янги ой кўринса, ғунча очилса,
Қиз жамоли бўлиб кўринар кўзга.
Куйлагандек бўлар булбул севгимиз
Дунёда дунё йўқ севгидан ўзга.

Гўдакнинг қалбидан олган андоза,
Илк севги илоҳий муҳаббатдир бу!

СЕНИНГ ҲУСНИНГ

Кўзи тушганни ром айлар
Сенинг иффат, сенинг хуснинг.
Гўзаллик оламида беқиёс
ибрат, сенинг хуснинг.

Чиройинг сирини излаб,
юзинг кўзгусига боқдим,
Ўзинг тиккан чаман белбоғ —
асл меҳнат — сенинг хуснинг.

Тикилдим лабда ҳолингга,
ҳато қилдим, хусн излаб,
Сўзинг тинглаб, сўзингдан
олганим лаззат — сенинг хуснинг.

Гўзал хуснингни бузғувчи
ёмон хулқинг деган сўз бор,
Қуёшдек кўзларингга жо
ибо ҳар вақт — сенинг хуснинг.

Гўзалсан, беқиёс жонон,
чиройга мангу соҳибсан —
Садоқат севгига, ёрга вафо,
ҳурмат — сенинг хуснинг.

РАД ЭТИЛГАН СЕВГИ

Сен билан ажрашиб кетдик умрбод,
Қовушмоқни насиб этмади тақдир.
О, севги шиори нақадар бедод,
Мени ўртаб кетдинг, бир умр ахир!

Хуснингга тикилиб бўлмоғимни маст,
Сен раво кўрмадинг ҳатто бир баҳор.
Қалбимни ўртаган сенинг хуснингмас,
Сени рад этишинг севгимни ошкор.

Ширин сўзлар билан аввал эркалаб,
Кўп ўтмай онтини унутган камми?
Бугун жон бергудек сочларни силаб
Дилида ўзгани ёд этган камми?

Бағри бисотимни куйдириб кетган
Мени севмаслигинг ёки раддингмас.
Худди сеҳргардек бутун маҳв этган
Сенинг жамолинг-у, сенинг қаддингмас.

Севгимни рад этдинг, ачинмайман йўқ,
Ахир бу дунёда не гўзаллар бор.
Балки насиб этар киприклари ўқ,
Балки сўз ўрнида бергувчилар бол.

Сен, менинг севгимни очик рад этдинг,
Севаман, деб алдаб қилмадинг риё.
Мени ўртаган шу! Сендек ростгўйни
Насиб этармикан қайтадан Худо!..

Сенга қул бўлишга бўлардим тайёр!

ҲАММАСИ ЎЗИНГ

Тунда ёрим тўлиб чиройга,
Келган эди, ўхшатдим ойга.

Меҳри тошиб қайрилма қошим
Мени деди: «Ёрқин қуёшим».

Оғир ботди менга бу сўзи,
Маъносини англарми ўзи!

Ой чиққанда бўлмайди қуёш,
Қуёш балқса, ой буркайди бош.

Бир-бирини излаб эрта-кеч,
Иккаласи қовушолмас ҳеч.

Ёрим, топдим бошқа бир қиёс,
Бир қиёски, севгимизга хос:

Ой, қуёш ҳам ўзинг бўла қол,
Мен осмону бағримда сен қол.

* * *

Ёшлигингда ёрнинг ишқида
Ўтказасан тунларни бедор.
Таажжубки, кексайганингда
Шу бедорлик бўларкан такрор.

Йигитликда гунча каби лаб,
Тинчлик бермай соларли фулув.
Кексайганда, ёшлиқни эслаб,
Кўзларингдан қочаркан уйқу.

ТОШ ҲАЙКАЛ

Жала куйди.

Эгди бошини
Ўриклару шифил кўксултон.
Дарёларни шимган булутни
Тепамиздан сиқарди осмон.
Кўпикланиб ариклар окди,
Халқоб бўлди кишлок йўллари.
Хатто уйлар кўздан улоқди,
Тўсиб олди жала тўрлари.
Жала қуяр, излаб бошпана
Якка сада томон олдим йўл.
Тол тагида оппоқ кўйлақда
Қиз турарди усти — жикқа хўл,
Бор танига ёпишган кўйлақ,
Қўринарди комати якқол.
Назаримда турарди гўё
Оқ мрамрдан кўйилган ҳайкал.
Кўзларимга ишонмай қолдим,
Ишонмайин қолдим қизга ҳам.
Гўё денгиз сув парисини
Иткитганди қояга шу дам.

Сочларидан оқар эди сув,
Мен маҳлиё боқардим шу он.
Тайёр эдим бутун қалбимни
Қилмоқ учун унга соябон.

Шу орада қуёш балқди-ю
Фойиб бўлди қиз ҳам ўша зум.
Боққанимга унинг ортидан,
Ҳайкал бўлиб қолдим мен ўзим.

ХОТИНЛАР ТАБАССУМИ

Ярқираб чикди қуёш,
Теварак нурга тўлди.
Аммо, менинг қалбим-чи,
Заррача ёришмади.

Қуёш кулиб чикди-ю,
Аммо хотинимнинг-чи,
Қовоғи осилганча
Булутдан қолишмади.

Хотинлар кулгусидан
Гўзалроқ нима ҳам бор?
Қовоқ солишларидан
Азоброқ нима ҳам бор?

Тонгда гулзорга чиксам,
Гуллар кулиб турибди.
Ранг-баранг капалаклар
Нурдек учиб юрибди.

Хамма ёқда гўзаллик,
Хамма ёқда табассум.
Қовоқ солиб турибди
Не учундир хотиним?

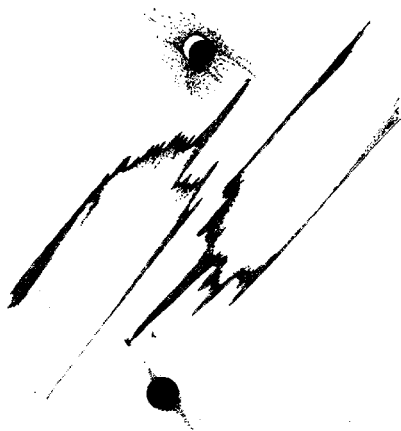
Хотинлар чехрасидан
Кулгу ҳеч аримасин.
Ўзлари қариса ҳам
Кулгуси қаримасин.

ТАШАККУР

Нега кулиб боқдинг менга маккора,
Эрка сўзлар билан нега қилдинг ром!
Севгинг умидида қилиб овора,
Наҳотки этмасанг бир бўса инъом.

Эрка боқишларинг балки бир ёлғон,
Сочим оқларидан кулишмиди ё?
Алдаган бўлсанг ҳам аммо ҳеч қачон
Ранжимокқа сендан ҳаққим йўқ асло!

Чунки неча кунки, севгинг домида
Дунё ташвишларин унутдим буткул.
Алдаган бўлсанг ҳам, ишқ оромида,
Яшаткан кунларинг учун ташаккур!

ТИЛДА АЙТИЛМАГАН СЕВГИ

Аввал баҳор эди. Чинор тагида
Хамон ёдимдадир учрашганимиз.
Шамол ўйнар эди толлар баргида
Жимжит турар эдик фақат иккимиз.

Варрак илинганча тол баргагига
Нелардир куйларди нолигансимон.
Баҳорни мадҳ этиб арик оқарди,
Фақат иккаламиз жим эдик хамон.

Иккимиз жим эдик. Қушлар сайроғи
Ҳатто кирмас эди қуловимизга.
Оламда қувонч ҳам, бахт ҳам йўқ эди,
Бокмоқликдан ўзга бир-биримизга.

Наврўз олам эди. Чинор тагида
Умрбод ёдимда учрашганимиз.
Сўз ҳам ожиз эди, тил ҳам лол эди,
Ишққа тўла эди шу дам таннимиз.

ТЎКМА КЎЗ ЁШИГНИ

Тўкма кўз ёшингни, йиғлама гўзал!
Мажнунтол сингари ёйма сочингни.
Менинг гуноҳимни кечиргил бир гал,
Бир дам қояга боқ, кўтар бошингни.

Томчи томиб турар қоядан чак-чак,
Бир томчи тошларга солибди ажин.
Ахир тош эмас-ку мендаги юрак...
Кўз ёшингни тўкма, менга ҳам ачин.

* * *

Яхшига яхшиман, ёмонга мен ҳам...
Мен-ла айтишмагил, майли, бўлма ким.
Ҳақиқат қўлимда бўлган қурол,
Майли, бошим кетсин, туролмаيمان жим.

Мен билан талашиб баҳс қилмоқ учун
Аввал билиб олгин — ҳақиқат нима?
Муҳаббат хурмати сўзлар эканман,
Қаршимда гунг каби тек тур, сўз дема!

Қулоқ сол, билиб ол ҳақиқатни сен,
Бу сенга қул бўлгин, деганим эмас.
Менга севгинг борми, охир эй, баттол
Мени ҳам ўзингдек сева олсанг, бас!

КУТИШ

Булут босиб келар мовий самони,
Дарахтлар баргини чертади ёмғир.
Сочларни тўзғитар баҳор шамоли,
Томчилар шарросга айланар охир.

Сўнгги нон ушоғин олганча шошиб
Чумчуқлар чинорга ёпирилди хатто.
Худди қолган каби йўлдан адашиб,
Аммо йигит турар бир ўзи танҳо.

Қора сочларидан томчилар томар,
Чучмома, бинафша қўлида даста.
Хатто у сезмасди чикқанин қамар,
Сезмасди ёмғирнинг тинганин аста.

Бош эгган мажнунтол новдаларидан
Охирги томчилар томаркан чак-чак.
Унинг хаёлида тўйлар олдидан
Бош ювгандек бўлар гўзал келинчак.

Унинг оромига йўқ эди қиёс,
Унинг хаёлида тўйлар кезарди.
Томда тарақлаган баҳорги шаррос
Унга ноғорадек эшитиларди.

Унга кўзи тушган баъзилар кулар,
Қаерда дегандек бунинг эс-хуши?..
Бу йигит завқини қаёқдан билар
Севгидан умиди бўлмаган киши?..

ОДАМГАРЧИЛИК

На бор эди амал-мартаба,
Аmmo элда қолди шуҳрати.
Айрилгандек буюк инсондан,
Маҳалласи ёд қилар отин.

На бор эди етмиш ҳунари,
Машҳур қилган на давлати, пул.
Меҳрин элдан тутмасдан нари,
Кўринишдан гўё нафис гул.

Тинглаганда қувноқ сўзини,
Ҳеч машаққат кўрмаган дердинг.
Кўрганингда юмшоқ кўзини,
Ҳатто жангда бўлмаган дердинг.

Йўк, бу одам ёвга сарфлаб,
Бутун қаҳру, ғазаб нафратин,
Олиб қолган элига сақлаб,
Табассуму, меҳр-муҳаббатин.

Бир оламга етмиш ҳунар оз!
Олий ҳунар меҳрибонлик ҳам.
Қасби билан тополмас эъзоз,
Одам қадрин билмаган одам.

ОҚШОМ

Кеча оқшом кутдим, келмадинг,
Зулмат ичра қолдим бир ўзим.
Умрим бўйи бу зулматга тенг
Бир зулматни кўрмаган кўзим.

Эркам, бугун келдинг оқшомда,
Ҳали кўкка кўтарилмай ой.
Билмагандим, ёруғ оламда
Борлигини шунча нур, чирой.

ГУНОҲ МЕНДА ЭМАС

Сени кўрмай қолган бўлсам, кечиргил,
Дўстим, манманликда қилма гуноҳкор.
Ҳатто мен розиман, захар ичиргил,
Айбимга қаршингда бўлмасам иқдор.

Инсоф билан айтгил, ким ҳам сезади,
Қуёшнинг олдида липилласа шам!
Кўзим ҳеч нарсани кўрмай қолганди,
Ёнингдан жилмайиб гўзал ўтган дам.

ҚИШЛОҚ ГҶЗАЛЛАРИ

Дўстим, толиқдингми, ҳали йўл узок,
Қара, пахтазорнинг йўқдир поёни.
Денгиз тўлқинидек ҳаммаёқ оппоқ,
Қай ёнга қарама пахта майдони.

Ҳали қишлоқ олис, ҳатто кўкдаги
Бургут ҳам чарх уриб излар қўналға.
Толиққан чофингда, пахтазордаги
Қуёшда қорайган қизларга қара!

Уларга разм сол, буни эккунча,
Қабармаган дейсан қанча-қанча қўл.
Бу ерга сув бошлаб, боғ-роғ этгунча,
Не машаққат чеккан, дўстим, ўйлаб кўр.

Хордиқ олмоқ бўлсанг, сувга кулоқ сол,
Қай тоғдан келганин эшитгин бир дам.
Чинор соясида йиғганинга ҳол
Сўраб кўр, қандай қад тиклаганин ҳам.

Ниҳол ўтказилган боғларга қара,
Сўлгин япроқларнинг эшит шитирин.
Балки айтиб берар, чўли маликда
Қандай илк нишона қилганин сирин!

У ҳам айтолмайди, ҳали у ниҳол,
Чўлнинг офтобидан гўдақдек ҳолсиз.
Бу офтоб тафтидан ўт-ўлан беҳол
Бунинг сирин айтар балки деҳқон қиз?..

Йўқ, у ҳам айтмайди, феълин биламан...
Қара, қош-кўзлари, киприклари чанг.
Қанча тер тўкканин ундан сўрама,
Ўсма қўйишга ҳам унинг вақти танг.

Шунча меҳнат қилиб, сени кўрганда,
Хатто тик боқмайди, шунча тортинчоқ.
Керилиб кимлигин қилмас писанда,
Не қилдим дегандек боқади юмшоқ.

Бир ниҳол ўтказсак, бир кетмон урсак,
Белимиз қийшайиб, қабаради қўл.
О, дўстим, чарчадим деган чоғингда
Бу қизлар меҳнатни бир чамалаб кўр.

КЕЧИР

Гинангни қўй ёрим, гуноҳимдан ўт,
Шубҳа оламида ўртама қалбим
Одамларнинг ҳар хил гапларин унут,
Нуксонлардан фориф бўлмагай ҳеч ким.

Гап деган нарса — гўё қисм қор,
Юмалатган саринг бўлади катта.
Навоий шеърин ҳам навоийхонлар,
Бир хилда фаҳм этган эмас албатта.

Сен, мендан ранжима, бурма юзингни,
Кечирим лаззатин тотиб кўр бир дам,
Ҳато қилмовчи деб билсанг ўзингни,
Майли, кечирмагил унда мени ҳам.

МЕНИНГ СЕВГИМ

Нима ҳам бор ахир дунёда
Қуёш каби қаримас, улуг!
Майли, булут, майли тўфонлар,
Ушбу олам нурга тўп-тўлик.
Чалғиш билмас йўлидан асло,
Асрларча кечириб умр.
Шон-шухрати шунданмикан ё?
Ўшанданми, бўлмоғи машҳур!
Нечук одам севган ёрини,
Йиллар ўтгач ишқин тарк этур!
Нечук одам ўз онасини,
Улғайганда кадрин унутар!
Унутилса наҳот тонг отгач,
Тунги ваъда, бўсалар тоти,
Унутилса менга қалб бўлган,
Ўртадаги оқ сут ҳурмати?
Ватан! Менинг ишқ, муҳаббатим,
Қуёш каби асло қаримас.
Мен ҳаётман, то ўлгунимча —
Юрак — осмонидан аримас.

ГУЛЗОР ВА ЁР

Кўклам ўтар...

Гулзордаги гул
Йўқотади ёшлигин, исин.
Қиммати ҳам қолмайди буткул,
Чунки қадри — ундаги ҳусн...

Йиллар ўтар...

Умрдошингнинг
Сочига ҳам оралайди оқ.
Фарзанд кўриб, қора қошининг
Ажин босар атрофин,
Бироқ,
Сен ўзинг ҳам ойнага боқ-чи,
Қирчиллама шаштинг қолмаган.
Умр деган эски қароқчи,
Бўз йигит деб сийлаб қўймаган!

Ёр — гул эмас,

эски гулзорни
Қилмоқ мумкин янгидан гулзор.
Камситмагил севганинг ёрни,
Ёш бўлмайсан ўзинг ҳам такрор.

* * *

Қандай яхши ҳар кун чиқмоғи қуёш
Қани, шундай ёруғ бўлсайди чехранг.
Гўзалликни сен ҳам мен ҳам севамиз,
Аммо қилмишимиз акси-ку аттанг!

Нега? Нечун? Нафсни енгмоқми, мушкул!
Жавоб ахтармоққа фикримиз ожиз.
Кулиб боққан чехра, бир қовоқ читмоқ
Ҳаёт-у ўлимга бўлган-ку илдиз!

МЕНИНГ НАЗАРИМДА...

Муҳаббат нима деб сўрашар мendan,
Шоир бўлсам ҳамки гоҳ бўламан лол.
Тўғри, уйланганман, кўпни кўрганман,
Баъзан аниқ бир гап айтишим маҳол.

Биров ундай дейди, бировлар бундай,
Менинг ҳам ўз фикрим йўқ эмас, лекин
Баъзи бир ёшларга айтсам айтгудек
Бошимдан кечганинг сўзлашим мумкин.

Менинг назаримда муҳаббат гўё
Ҳаётнинг йўлини ёритувчи нур.
Аммо бу нур ўзи бўлмайди пайдо,
Агарда аланга ёнмаса гур-гур.

Бу нур бағишлайди қалбга ҳарорат,
Бу нур ёритади доим йўлингни.
Нури яхши, аммо олови фақат
Гоҳида куйдириб, ўртарди мени.

Севги оловларда ёнмоқ демакдир,
Қалбларга нур бўлиб қолмоқ демакдир.

**Кўрқиб яшашнинг
ўзи ҳам ўлим**

* * *

Нега, шоир қилиб яратдинг, Худо,
Ғариблар бошини силаш учунми?
Нопокларга инсоф тилаш учунми?
О, улуг бахт борми, этолсам адо!

ТЕЛБА ДЕМА

Бу телбанинг сўзлари дема!
Телбаликнинг маъноси нима?
Ё пойма-пой сўзлаганими?
Ё ўзича ўйлаганими?
Кулишими ёки беўрин,
Қилганими сени ҳақорат?
Бу ҳам унинг ички дунёси...
Ўз шодлиги, ўзин қахри бор,
Телба дема! Ҳақиқий одам!..

ТАҚДИР

Накл бор: бир бошга бир ўлим, деган,
Аммо икки марта ўларкан кўрқок.
Бири ажал етиб, ўтса оламдан,
Кўркиб яшашликнинг ўзи ҳам ўлмоқ.

Эртанга боқасан на багир очиб,
На орзуга ишонч, на қахру қазаб...
Хадиксираб яшаш ёмғирдан қочиб,
Халқ айтгандек, қорга тутилмакдек гап.

Бир чўчиб атрофга қараган қушдек
Хаётинг ўтаркан хавфу хатарда.
Қуларинг туюлса ваҳмали тушдек
Мардлар чиқаради сени қатордан.

Нақадар ҳақорат инсон шаънига
Ўзи қилолмаса ҳаққин ҳимоя.
На унда тирик жон, на-да тирик рух!
Шамол қайга эсса тебранган соя.

Бошдан ўтказмадим не-не бўронлар,
Гоҳо умр кечди симобдек қалқиб.
Ногоҳ даҳшатларга дуч келган онлар
Эртандан умидни узмадим кўркиб.

Гоҳо зулм ўтди устихонимдан,
Қурашдим, йўл излаб тоғдан ташладим.
Муҳаббат қуролдек бўлди ёнимда,
Ниятимга етдим, қўркмай яшадим.

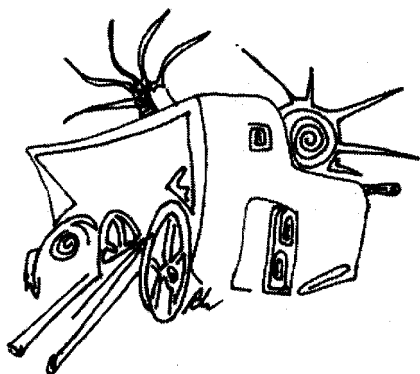
Тақдирда ёзилган бир бора ўлмоқ,
Умрида ўн бора ўларкан кўрқок.

ВАРРАКЛАР

Хурсанд уйғонардим баҳор чоғлари,
Тонгдан бўлар эди кўзим осмонда.
Шамол силкитганда терак шохларин,
Қувончимнинг чеки бўлмасди манда.

Янги келин каби томда чучмома,
Ял-ял ёнар эди лолақизғалдоғ.
Ложувард денгиздек бепоен само...
У не замон эди! У не гўзал чоғ!

Варрақлар куйларди шамолда жўшиб,
Мен томда тинглардим чалқанча тушиб.

* * *

Фақирона севги. Кимгадир кулги,
Аммо кимларга бу илоҳий, орзу!
Тожу тахт ҳукмидан халос қил мени,
Боқий севги бергин, покиза севги.

Булутлар ичига бурканса юлдуз
Олтин қафас ичра қолса муҳаббат...
Кичкина ҳовлига экилган райҳон,
Белбоғлик ёр бўлса, шу ҳам менга бахт.

Тонгда севинч билан боқай қуёшга!
Ойдин кечаларим кечмассин ёлғиз.
Қандай бахт, қандай бахт бизни ҳар окшом,
Намозшомгул тутиб, қутласа юлдуз.

Менга Машрабона севги ато қил,
Ажралмас меҳр бер, умрлик вафо!
Кундуз қуёш, окшом намозшомгулдек,
Кувонч чехрамиздан кетмасин асло!

Пешонамга бойлик ёзмади тақдир,
Асло маҳрум этма, меҳрдан Худо!
Дўстга хор, душманга зор қилма зинҳор,
Ўзинг ҳалол ризқ бер, қаноат ато!..

МУКОФОТ

Ҳақиқий истеъдод асло бўлмас хор,
У нурга ўхшайди, бўлмайди таптаб.
Мукофотсиз қолсанг, ўкинма зинҳор,
Тоғ устидан ҳеч ким ўтолмас ҳатлаб.

Бизда марҳумлар ҳам тақдирланади,
Ҳатто, дейилмайди бу ёш, бу қари.
Баъзан ёшга, баъзан бошига қараб
Меҳнат қилган борки, олади бари.

Мабодо ўлмасдан юз ёшга кирсанг,
Тўйингда бошингдан сочилар тилла.
Ёшликда мукофот олмаган бўлсанг,
Худодан юз ёшга киришни тила!

ЖАВОБ АЙТ

Гоҳо уйқу бермас тун бўйи хаёл,
Ёшлик чоғлар кетар ўзига тортиб.
Наҳот ёшлик ўтди. Наҳот бўлдим чол,
Халқимнинг дардларин елкамга ортиб.

Тўзфиган япроқдек ногоҳ бўрондан
Қаерларга олиб қочмайди хаёл.
Нима гуноҳ қилдинг, қанчалик савоб?
Кўзни юммоқликка қўймас бу савол.

Кимнинг бошини силаб, кимни ранжитдим?
Инсоф берганими, кексаликми бу!
Бугун ўзинг кимсан! Эртага сен ким?
Жавоб айт! Ўтгани ўтди оқар сув.

Тунда тарозуга ўлтурар шайтон,
Савоб-у, гуноҳга ўзи тош қўяр,
Мени кўтаради арши-аълога
Не гуноҳим бўлса савобга йўяр.

Уйқусиз кутсам ҳам майлига тонгни,
Шайтоний мактовдан асрагин Тангрим.

ЭКОЛОГИЯ

Дунёни бизларга яратдинг Эгам,
Дунё дегани бу — сув билан ҳаво.
Бир хўплам ҳавога, томчи сувга ҳам
Ўзинг муҳтож этма, бандангни асло!

Култум сув, бир нафас оларлик ҳаво,
Мезон бўлганида умринга, хайҳот!
Йилт этган бир нина учидек зиё
Ғамгин юракларга бахш этган роҳат!

Қалбларни яралар бир ханжар тиғи,
Баъзан завол бўлар умрга бир сўз.
Одам ҳам бир зарра дунё олдида
Аммо кила олур дунёни тўс-тўс!

Илоҳий бир қудрат бахш этди унга,
Бахш этди муҳаббат, гўзаллик, иймон.
Дунё айланмасдан энди кукунга
Оёғинг остига тиз чўксин шайтон.

Хўплам соф ҳавога инсон бўлса зор,
Қиёмат қойимнинг ибтидоси бу!
Дўзах азобидан даҳшатли минг бор
Ичмакка қолмаса култум тоза сув.

Йўқ, асло бу менинг нолишим эмас,
Бу ташна шоирнинг қилган дуоси.
Бу кеча тувилган мурғак гўдакнинг,
Эртанги авлоднинг кўз ёш нидоси.

* * *

Қўйиб бер, эзгилаб йиғласин ёмғир,
Ўзингдек эркин бил, эсгувчи шамол.
Бировнинг дардини ким билар ахир,
Тоғлар ҳам бир куни бўлади поймол.

Майли, ёғаверсин бўралаб ёмғир,
Қўйиб бер, гўдакдек йиғласин эркин.
Шамол, ўз йўлингга эсавер бир-бир,
Ёмғир ерни ўпиб кўрсатсин кўркин.

Одам, қалбингни қўй, ихтиёрига,
Тонг ҳам, тун ҳам эркин отади сенсиз.
Ўзинг эга бўлгин неки борингга
Инсонсан, эркинг бор шамолдек тенгсиз.

Кишанлар шарақлаб ўтиб кетмоқда,
Қўйиб бер, йўқликка йўлларини оч!
Овози келмасин ҳатто кулоққа,
Тўсма йўлларини, йўлларидан қоч!

ХАЁЛ

Қўлга қалам олиб, шеър ёзар он
Хаёлимга бирдан келади унвон.

Ҳаёт кўзларимга кўринар жаннат,
На нола, на нуқсон, на бор машаққат.

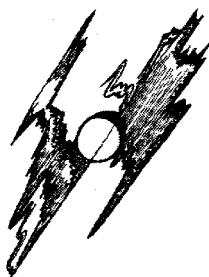
Ҳамма бахтиёр-у ҳаёт фаровон,
Номимга кўйилган эмиш хиёбон.

Ҳайкалим пойига кўйилган гуллар,
Менинг ижодимга таҳсинмиш улар.

Ҳамиша қуйладим ёрқин кунларни,
Кўнгил овлаш учун зўр якунларни.

Эртадан доимо бўлиб умидвор,
Келажакни кўрар ҳар бир ижодкор.

Шон-шуҳрат лаззати сархуш этган гал,
Унвон топилмайди хаёлдан афзал.

ҲУНАРДАН УНАР

Бир йигитга деган қирқ бир хунар кам,
Шу замонда бу қўл келар жуда ҳам.

Қай хунарни кимки қилса айби йўқ,
Ишлаб топсанг, рўзғор бут-у, корин тўқ.

Кўзин бўяб, бировларнинг салласин,
Бошқаларга кийгизишдан асрасин.

Бир қарасанг, ўқитувчи ясар ром,
Бир қарасанг, ҳам сартарош ҳам рассом.

Ҳар ким топар ўзига хос бир дардкаш,
Ишдан кейин олим бўлар киракаш.

Баъзиларнинг хунари йўқ, иши йўқ,
Рауф Парпининг пул санашга хуши йўқ.

Қай ёзувчи ҳозир ёзмаса китоб,
Ёзганларга ясаб бермоқда шкаф.

Хулоса шуки хунарнинг йўқ ёмони,
Замон-замон, иш билганнинг замони.

СУҲБАТ

Дўстим, бу кунларга беадад шукр,
Бошдан кечирмадик не-не замонни!
Асло нолимайман, бундан ҳам, ахир
Яхши бўлса десам, айт-чи, ёмонми?

Бунча ўзимизга бино қўймасак,
Кўкдан фариштадек тушмадик ногоҳ.
Мақтовлар тортаркан бизни ўпқондак,
Савоб-у гуноҳдан тангридир огоҳ.

Агар одил бўлса суд билан ҳоким
Элу юрт обод-у эрклик ҳукмрон.
Бизда-чи?..
Биламан, сенинг ҳам дардларинг аён:

Инсоф тугаб борар симобдек эриб,
Беаёв кемирар захри виждонни.
Қадри унутилса, замонлар келиб,
Қонунлар яратган буюк инсонни.

Одамким яланғоч келгач дунёга,
Ҳаё либос бўлиб авратин ёпди.
Энди-чи!
Ҳаёни йўқотдик нега?
Шайтон қалбимизга қандай йўл топди?!

Дўстим деб дард айтсам қилма гуноҳкор,
Даҳолар ҳам йўлдан озган баъзида.
Битта беайб — Парвардигор бор,
Элак тутиб бўлмас кўпнинг оғзига!

МУМИЁЛАНГАН ОДАМ

Сендан заррача ҳам гинам йўқ, дўстим,
Мендан ранжишларинг барчаси бекор.
Сенинг ўз феълинг бор, менинг ўз феълим,
Гина қиладиган замонмас зинҳор.

Ҳамманинг ўзига яраша феъли,
Биров сахий бўлар, кимдир хасисроқ.
Хатто майхўрнинг ҳам пок бўлса дили,
Ҳушёр гийбатчидан минг бор азизроқ.

Баъзи одамлар бор — парвозга ожиз,
Аммо чопганларни тортар оёқдан.
Буни ҳасад дейди, бундан сақласин,
Келганин билмайсан унинг қаёқдан?

Биров амал деса, виждондан кечар,
Биров виждон учун кечар амалдан.
Инсоф тилаганлар муродга етар,
Гина қилиб бўлмас бирдек ҳаммадан.

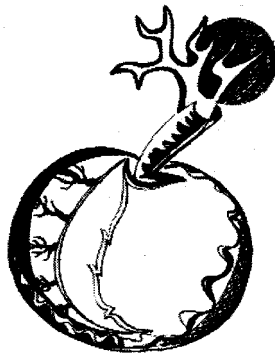
Лекин, баъзилар бор, унинг ҳеч кимга
Тегмайди зиёни, манфаати ҳам.
Булар кимлар дейсан? Буларга ном йўқ,
Тиригида мумиё қилинган одам.

* * *

Цензура йўқолди, Худога шукур,
Лекин қувонмоққа ҳали эртарок.
Тўғри, қуёш ботса соя йўқолур,
Соя солган асли қолади биров.

Сочилган тасбеҳга ўхшайди ҳаёт,
Ҳамма ўзига хон, ўз-ўзига бек.
Гўё эшикларга кулфу занжир ёт,
Аммо дард айтишга борар жойинг берк.

Ёзган асарингиз, аслида маъкул,
Бундан одамларга наф ҳам тегади.
Гап шу ерда қолсин, менга ачининг,
Менга юқоридан гап ҳам тегади.

МАКОН

Бургут полапони кўзни очаркан,
Чўққидан кузатар она парвозин.
Қанот бўлиб кирар унинг қалбига
Водийларни тутган мағрур овози.

Парвозга интилар, кўкка талпинар,
Бир қудрат сезгандек сойлар сасида.
Унинг макони йўқ, кўкнинг соҳиби
Қуш кўрганин қилар ўз уясида.

Халқнинг мақоли бор, ким нима экса,
Ўшани ўради яхшими, ёмон.
Қушга — ўз уяси, инсонлар учун
Бормикан уйдан муқаддас макон.

Қанчалар лоф урма бахтли ҳаётдан,
Қанчалар тўқима турфа қасида.
Ота майхўр бўлса, она мардикор,
«Қуш» кўрганин қилар ўз уясида.

Кимдир гап бошласа нарху наводан
Кимдир пора бериб битирганин иш.
Қай кўчага кирар эшитган авлод?
Қилар уясида кўрганини «қуш».

Биз киммиз? Улғайдик буюк Темур-у,
Бобурнинг пок руҳин ҳимоясида.
Неки бугун қилсак, гувоҳлар десин:
Кўрганин қилган деб қуш уясида.

* * *

(Ҳазил)

Кўчамизда учрашишди бугун ногоҳ кўпчилик,
Ўрталикда жўрабоши, хакам бўлди ичкилик.

Бири қилса муҳаббатдан, ўтмишидан ҳикоят,
Куйиб-ёниб бири қилар нарх-наводан шикоят.

Бири деса нолишингни ким эшитар, нима наф,
Индамаслик — олма пишпу оғзимга туш, деган гап.

Гапни гапир, деганлар-ку, жон куйдириб уққанга,
Бири деди — эшик очик ҳозир пора сукқанга.

Пора олса индамаймиз, ҳоким алдаса жиммиз,
Биз қанақа одам бўлдик, ахир ўзимиз киммиз?

Бизлар фақат оёқ-қўлли, юриб турган танамиз,
Ким туманга ҳоким бўлса, ўша бизнинг калламиз.

ВАҲИМА

Аттанг, дунё шундай, минг аттанг шундай!
Нахот, қандайлигин англамоқ мушкул?
Ҳаммаси аён-ку қуёшли кундай,
Фақат фикримизни босиб қолган кул.

Оёғу қўлларга солинган кишан,
У ҳам парчаланар, узилар бир кун.
Аммо инсон фикри кишанланган он
Ахир, вужудингни чиритар бутун.

Фикринг ёгаётган шаррос сингари
Сингсин бу дунёнинг ҳар бурчагига.
Майли, шамоллардек кезсин сарсари,
Бусиз етиб бўлмас дунё тагига.

Дунёдан беҳабар, лақма эмассан,
Сенинг таги-тахтинг, ўтмишинг ҳам бой.
«Илон чаққан чўчир арқондан», деган,
Кўнглингда ўтмишдан воҳма хойна-ҳой!

Сен дунё қайғусин ўйлама ҳозир,
Ўзинг кимлигингни таний бил аввал.
Аввал вужудингни айлаган асир
Кишанни парчалаб, кишандан бўшал!

* * *

Тонг чоғи уйғониб, кўзни очдимми,
Ўрар ўйларимни минг турли хаёл.
Хаёл олиб қочиб кўзни юмдимми,
Ёғилар саволлар устига савол.

Наҳот инсон умри шунча бетайин,
Наҳотки шунчалар чигалдир тақдир.
Мен кимман, ўзимни ким деб айтайин,
Тумандек эрийман ногоҳ шу топқир.

СЕНГА

Сенга менинг шеърларим ёқадими?
Биламан, ёқмайди!
Чунки мазмуни аён, нуқсонлари аён!
Бе сенга ёқмайди.
Заҳмат... Шодлик... Ҳа-ха?..
Кўз ёшлар, Кибернетика, десам-чи!
Балки бу сатрлар сенга ёқар!
Ахир аниқ мазмун йўқ-ку бунда?
Чунки бу сенга кўл келади.
Сен буни ўзингча талқин қила оласан!
Бошқалар сенга эътироз билдирмайди.
Чунки уларнинг ўзлари ҳам буни тушунмайди.
Демак, ҳамма тушунмаса ҳам,
Сенга ёқса бўлгани!
Ўзингни билармон қилиб кўрсага оласан...

НАФРАТ

Кўкда қатор-қатор турналар учмоқда,
Улар фарёдин тинглайди осмон.
Пастда қатор-қатор симёғочлар жим,
Кўллари боғланган асрларсимон.
Кўкда қўшиқ,
Ерда фарёд!..
Қайга учаётир турналар...

МАСЛАҲАТ

Маслаҳат олмоқлик учун бир шоир
Ўқиб бермоқ бўлди менга шеърини,
Кучли танқидчига экан мунтазир,
Шу фикрин эшитиб тўхтатдим уни:

«Наҳот шу ерда йўқ олим, колхозчи?
Ўқиб бермадингми уйда ҳеч кимга?»
«Шеърга тушунувчи бунда шоир йўқ,
Ҳамма тушунмайди менинг шеъримга!»

Ҳамма тушунмаса...

энди маслаҳат:

Бошқа иш этагин тутасан, фақат!»

СОҢЕТ

Халқ — бойлигу, Ватан — хазина,
Мен посбон. Бу ноёб касб.
Хох тун бўлсин кўраман, босиб
Душман кирса, бўлиб бир игна.

Севинчларга тўла бу сийна,
Чунки шуни менга муносиб —
Кўриб халқим айлабди насиб,
Майли! Умрим бўлсин ҳадя.

Ватан ишқи билан, о, қалбим
Денгиз каби тўлиқ, лиммо-лим.

Севгим бўлмас асло бегона,
Ишонтирай қайта онт ичиб —
Ки, жон берсам жангларга кириб,
Севгим, юрак бут қолар яна.

1941 й.

СИБИРЬ ТОНГИ

Бунчалар оромбахш Сибирнинг тонги!
Гўзалликка тўла, оҳангга тўла.
Шунда табиатнинг анвойи ранги
Қамраб ололмайсан барин бир йўла,
Тонгда ўрмон ичра шамол сайр этар,
Тиниқ ирмоқ куйлаб кезар ичида.
Кушлар патирлашиб тўзишиб кетар,
Осмон тўла оҳанг, шохлар учида
Сибирь ўрмонида тунаб қолгандек,
Арчазорлар аро уйғонар қуёш,
Тирмаша-тирмаша азим қайинга,
Кўкка чиқиб олиб, кўрсатаркан бош,

Ланфиллаб оқади яхлит, тинч дарё,
 Нурга тўлиб кетар чексиз буғдойзор.
 Бутун жаҳон ичра топилмас асло,
 Бунчалар гўзал тонг! Оромбахш диёр!
 Мунча гўзал! Куёш яркираб чиқиб,
 Арчалар бетига югурганда қон.
 Чексиз шу келажакда рус куйи янграб,
 Ёришганда ўрмон устида осмон!
 Ўрмон, дарё, қушлар, буғдойзор куйлар,
 Ўрмон, дарё, қушлар қанотида нур.
 Россия! Куёш ҳам фақат бағрингда,
 Кезганида олур ором ва хузур.
 Ажиб кўриқка эга дарё ҳам бунда,
 Тагида кўринар ташланган тўр ҳам.
 Балиқчилар билан тўлқин бағрида —
 Дейсан — бир умрга сузсам, чиқмасам.
 Нам барра, сайхонда қалқиркан туман,
 Жавлон урсам дейсан бошидан-оёк.
 Ўрмон, ўтлоқларнинг исин келтирган
 Намхуш дарё ели нақадар юмшок!
 Теваракка боқиб тўймайсан асло!
 Бутун атроф гўзал бири-бирдан.
 Россия! Кучоғим бўлганда дунё
 Бағримга ўзингни босардим бирдан.

Норильск¹

¹ 1953 — 1954 йилдаги шеърлар Норильск камокхонасида ёзилган.

ХАТ

Айрилиқ азобин, соғинчларимни
Бир хатга сиғмайди мукаммал ёзсам.
Хатингни ўқидим, «соғиндим» дебсан,
Менинг соғинишим эмас ундан кам...
Бу ер саҳро эди...

Йўловчи оти

Бир тутам кўкатни чимтиб ўтмаган.
Сўлғин япроқ каби қушлар қаноти
Бўшашиб, манзилга учиб етмаган.
Биз келгандан буён уйлар тикланди,
Уйларнинг олдида бўлди боғ, гулзор.
Шаҳар пайдо қилдик... Фақат етмайди
Ватаним ҳавоси, сенинг ҳуснинг, ёр.
Гулга қарадимми, оғади эсим,
Ҳар гул сени такрор солар ёдимга.
Еллар эслатади сочингнинг исин,
Ойга боқсам ҳуснинг келар олдимга,
Олча, гилосларга кўзим тушса ҳам
Ўхшашлик кўраман лабинг, кўзингга.
Аммо тополмадим, мукаммал, кўркам —
Биронта тенгдошни сенинг ўзингга.

1953.

ЎРМОНДА

Тунамоқчи бўлдик ўрмонда
Дўстим Вася билан иккимиз.
Чивин чақар ўтказиб жондан,
Ўрмонзор дим, дарахтлар тигиз.
Салқин тушди, кўзгалди шамол,
Асал ҳиди тутди ўрмонни.
Чивинларни қувлади дарҳол,
Ором бериб, эркалаб танни.
Шохлараро кўринар осмон,
Япроқларнинг сояси сувда.
Синган дарахт, тўнкалар шу он
Афсонавий ҳайвондек худди,
Теваракдан кўриниб ҳадеб
Олиб қочди кўздан уйқуни.
Юрагимда бир хавф, бир ҳадик...
Дўстим дарҳол пайқади буни:
«Овда унут кўркув, ваҳмани,
Хаёлларга берилмасанг бас!
Фикри кескин, ҳадик билмасин
Йўлбарс эмас, ўлим ҳам олмас!..»

1954.

ФИДОЙИ

Сен ҳақсан!.. Ўз қилган меҳнатинг билан
Арзийди ҳар қанча айласанг фахр.
Аммо ўзгалар ҳам сен каби зотан
Меҳнат қилишларин унутма, ахир.

Зехн солиб кўрсанг, меҳнату одам,
Асли бу дунёга келган эгизак.
Бемеҳнат инсон-ку, балки дунё ҳам
Бутун қолар эди бекўрк, бебезак.

Аммо меҳнатда ҳам, дўстим, меҳнат бор,
Ўғри, порахўр ҳам ётиб емайди.
Тунларин ташвишда ўтказар бедор,
Қўлга осонгина тушсам демайди.

Бизлар халққа хизмат қилганмиз, дея
Гердайган вақтинг ҳам бўлган, хойнаҳой.
Аммо бадалига унвон, мукофот...
Давлат ҳақ тўлаган сенга ойма-ой!

Агар, азиз дўстим, халқингни севиб,
Хизмат этган бўлсанг унга сидкидил,
Бебадал, беминнат бирор одамнинг
Айт-чи, қилганмисан юкини енгил?!

Бир инсон юкини елкалолмаган,
Бир одам дардига бўлмаган даво.
Халқининг меҳрини, Ватан дардини
Ўз кичик қалбига қилармикан жо!

* * *

Кўкка булут чикди, момақалдирок
Дардин айтмоқчидай солди гулдурос.
Бирдан қовоқ солди шоир ҳам шу чок,
Бир гап демокчидек оламга рўй-рост.

Кўз ёшдек юмалаб тўхтади ёмғир,
Қайта қуёш чиқиб яшнади дунё.
Очиқ чехра бокди атрофга шоир,
Олам бўлса, дерди, шундай мусаффо.

ЙЎЛДАГИ ТОШ

Ой ҳам бир замонлар афсона эди,
Юлдузлар туюлар эди бир сеҳр.
Самовот олами пинҳонмас энди,
Одамзод зехнига бўлмай қолди сир!

На энди уммонлар ҳайратга солар,
На асрий музликлар... Ҳаммаси аён.
Аммо баъзи ақл етмасдан қолар
Кимлигин билмакка турган ёнма-ён.

Одамзод топдию коинот сирин,
Аммо инсон ҳамон ўз-ўзига сир.
Гоҳо овламоқчун бир қизнинг қалбин
Не доно ақллар ўртанар ахир!

Инсон бир мўъжиза! Битга табассум
Жону жаҳонингга бағишлар ҳузур.
Чимрилган қош-қовоқ гоҳида бир зум
Инсоннинг биллурдай дил қасрин бузур.

Гоҳи табассумлар, ҳамду санолар
Субҳи козиб каби бошлар зулматга.
Ҳаққини айтганлар рақиб саналар,
Гоҳо кек сақлаймиз покиза зотга.

Бир инсон қалбига йўл топмоқ учун,
Лойқа хаёлотлар ўртади баъзан.
У сирли жумбоққа айланар бутун,
Йўқдек туйилади аниқ бир мезон.

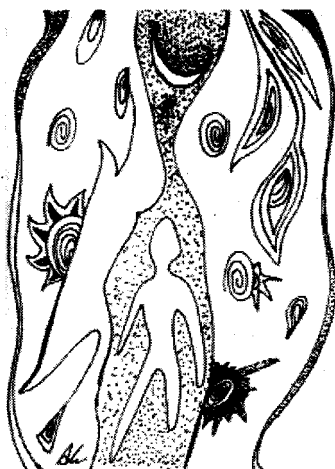
Шубҳалар ўтида гоҳо ўртаниб,
Бировга меҳр қўйиб, бирни яниймиз.
Бирин унвонидан, бирин номидан,
Унга баҳо бериб таниймиз.

Одамлар қалбини сиррин ахтариб,
Не-не хаёлларга гоҳо толамиз.
Кимдир олиб ўтса йўлдаги тошни,
Буюк ўшалигин билмай қоламиз.

Onalar дуоси

ҚАЙСИН ҚУЛИЕВ ХОТИРАСИГА

(Расул Ҳамзатовдан)

Чингиз, Давид, Мустай —
азиз дўстларим,
Қайсин оғамиздан бўлибмиз жудо.
Энди унга етмас соғинч сўзларим,
Кетмиш Эльбрусга айтганча видо.

Эсимда, Кунцево доруш-шифоси,
У билан яқинда қургандим суҳбат.
Энди эса йўқдир дўстлар пешвоси,
У тоғдай суярди бизни оғир вақт.

Бўзла, Чегем...
Бўзлаб мотам тут, Кавказ,
Тун чиммати қопла тоғлар юзини.
Она Болқористон!
Энг сўнгги нафас,
Ўзинг ёп ўғлингнинг очиқ кўзини.

Худди кечагидай эсимда ҳануз,
У қучоқ очганди, юзида зиё.
Кейин ҳазиллашди:
— Табобат ожиз,
Ўлимга тик боқиш — нажот ва шифо.

Қанийди,
дўстларни чорласак шу чок,
Ахир, тўпланишиб давра қурмадик.
Ҳа, эгарни тортиб боғладик бироқ,
Отларни кечувда ўзгартирмадик.

Эслайлик,
фронт ва парашютларни,
Украина узра ёгилди кулфат.
Павличко ва Гончар эслар уларни,
Уруш деганлари қанчалар даҳшат...

Фамгин ўйлар чулғар тасаввуримни,
Қирғиз ўлкасини элаган вақти.
Қувғинди йилларда менинг умримни,
Тумордай асради Пастернак хати.

Қайсин оға чарчаб,
бирпас олди тин.
Озгин қўлларини кўксига суриб,
Қатъий деди:
— Қандай ўлишим мумкин,
Барча дўстларимни эсламай туриб?!

Қайда Зулфияхон, Силва, Шукрулло,
Ираклий?.. Уларга таъзимда бошим.
Шукур, ёрлақабди қулини Худо,
Сиз каби дўстларни этди йўлдошим.

Қайда Андронников,
қайда кадрдоним?
Қайда Дудин Миша, Гранин Даниил?
Кўп жойларни кўрдим,
бор бир армоним,
Петербургда кезмоқ истайди кўнгил.

Энди боролмасман тоғлар қўйнига,
Чўққидан денгизга қарай олмасман.
Келдиммикин, дўстим Аткай ўйига,
Абхазлар лочини қайда, билмасман?

Козловский, Гребнев?..
Содик дўстларим,
Улар шеърларимнинг таржимонлари.
Энди айтолмасман қадаҳ сўзларим,
Шеърларим қайдадир чиққан онлари.

...Кун офди,

қилт этмас ҳатто япроқлар,
Суҳбатимиз кизир доруш-шифода.
Хотира жонланар дўсту ўртоқлар,
Кимлар ҳаёт, кимлар йўқдир дунёда.

Вурғун, Твардовский.

Симонов, Бажан,
Мирзо Турсунзода ва Чиковани...
Хаёл қуши чиққан каби қафасдан,
Кўкда учар билмай чек-чегарани.

Бир зумда зулумот чўкди дунёга,
Лекин тараларди ундан нур-зиё.
Сарьян шу лаҳзани чизиб матога,
«Сўнгги сурати» деб айлади ифшо.

Қайсин оға ўлди...

Йўқ, ҳалок бўлди,
Ажал билан кечган аёвсиз жангда.
Муסיқа жаранги хаёлим бўлди,
Мадхия янграрди мунгли оҳангда.

Айтсалар:

— Қайсиннинг кетганлиги чин.
Бундайин гапларга ишонманг асло.
Ахир, суратини жо қилмоқ учун,
Керак тоғ қоридай улкан оқ мато.

Давид, Алим, мустай —

азиз дўстларим,
Қанисиз, ёнимга келинг яқинроқ.
Эшитиш учунмас виро сўзларим,
Ёш тўкинг, юмшасин у ётган тупроқ.

Она Болқористон! Сўнмас умидим,
Ўғлинг қайтмас йўлга
кетмаган асло!

Агар сен чорласанг:

— Қай-си-ни-и-м!
У жавоб беради бўлиб акс-садо.

ТИЛАК

Тўғри тила, дерди онам ниятни,
Яхши ният дерди, ўғлим, ёрти мол.
Ҳамон дилда сақлаб ўша ҳикматни,
Ортиқча дунёни қилмадим хаёл.

Бу бошдан кечмади не-не оғир кун,
Азобим қолмади бўлмаган дучор.
Бир оғиз айтилган тўғри сўз учун
Қанча балоларга бўлдим гирифтор.

Мана энди келди биз орзу қилган,
Бизлар интиқ кутган эркин бир замон.
Меъдамиз тўйғунича, қўнғилга келган
Гапни айтмоқликка яралди имкон.

Бунга ҳам шукрона айтмасдан бўлмас,
Бу ҳам марҳамати худонинг ахир,
Аммо ҳолва десанг оғиз чучимас,
Қорин тўймас экан гап билан тақир.

Энди айтилмаган гап ҳам қолмади,
Орзумизга етиб гапириб тўйдик.
Бизда демократия, сўз эркинлиги,
Йўқ деган гинаю нолишни қўйдик.

Тилак тилаганда тўғри тила деб,
Боболар қилмаган бекорга нақл.
Тилак тилабмизу сўзлашга тўйиб
Амал қилмоқликка етмабди ақл.

* * *

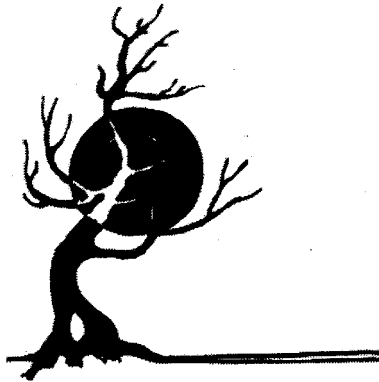
Баъзан уйқу бермас бераҳм илҳом,
Эргалаб кўзларим чиқар киртайиб.
Аҳволимни кўриб ачинар онам —
Ҳар галгидек яна қўяди койиб.

Мен тетик сезаман шу тонг ўзимни,
Кечаларим ўтган бўлса ҳам бедор.
Онам қайдан билсин эҳтиросимни,
Қандай қилиб унга завқимни изҳор?!

Койиса онам ҳақ!

Она у, ахир!

Мен ўйлаб қоламан, аммо шу маҳал:
Ишқ, вафо, сирини излама шоир!
Нима бор онанинг меҳридан афзал!

* * *

Онам мени гоҳ койирди,
Эркаларди яна кун ўтмай.
Ўлим мени ундан айирди,
Орзулари сўнгига етмай.

Овлолмасдим баъзан кўнглини,
Ёшлик қилиб берардим озор.
Азонгача пойлаб йўлимни,
Ташвишимда чекар эди зор.

У шунда ҳам қарғамас эди
Ҳаддан зиёд бўлса бетоқат:
«Кўрсатмасин асло дофингни,
Ортимда қол», деярдн фақат.

Бошин силаб орқалар эдим,
Қилмагандек гўёки парво.
Бу қарғишмас бу менга умрим,
Инсоф тилаб қилинган дуо.

* * *

- Болаликда оғир юк нима?
 - Онасидан бўлмоқлик жудо!
 - Йигитликда оғир юк нима?
 - Ёринг қилса севгида риё!
 - Кексайганда фарзанд дофини
- Ҳеч бандага кўрсатма асло!

ОТА

Гўдак ўғлин ерга узатар йигит
Унинг қабри узра юм-юм тўкар ёш.
Гўдак бўлса ҳамки, ҳа, жигарпора,
Ёш тўкмай бу дардга ким берар бардош!

Оталик меҳринг бор, йиғласанг арзир,
Қўнғироқ сочларин эслаган чоғинг.
Отадек фарзандга ким куяр ахир,
О, нақадар офир фарзанднинг доғи.

Бағринг ўртанмоқда жигарпорам деб,
Фарзандинг кичкина гўдак бўлса ҳам.
Вояга етказиш азобин тотиб
Кўрмаган бўлсанг ҳам умрингда бир дам.

Ҳали бир болани боқиб, ўстириб,
Уни балоғатга етказганинг йўқ.
Кечикса, тиқ этган эшикка боқиб,
Кутиш азобини ўтказганинг йўқ.

Буни сен билмайсан!
 Ҳали ўзинг ёш,
Оталик ҳисси-ла дилинг чилпарчин.
Шу кичик мотамга тўкканингда ёш,
Билдингми, оталик қандай бўлишин?!

.....

Ахир, бир парча эт, гўдак ўғлинг-чун.
Жигар-бағринг ёниб чекканида ғам, —
Шу он сездимикан ўз отасининг
Меҳру муҳаббатин, машаққатин ҳам?!

ХОТИНЛАР МАДҲИ

Нелар кечмас йигит бошидан,
Нималарга бўлмас у дучор.
Шундай чокда минг-минг шукрки,
Бахтимизга сиз хотинлар бор!

Юрагимни ўртаб бир ғашлик,
Гоҳ нохушлик қийнаганда ҳам.
Не сеҳрингиз борки, хотинлар,
Дардим арир сизга боққан дам!

Не сеҳрингиз борки, билмайман,
Яширинган не меҳригиё?
Куч берасиз сўниқ лабларга
Булоқ суви теккандек гўё.

Не мўъжиза борки сизларда,
Ногоҳ сизга кўзим тушган он
Бирор қудрат қайтаролмаган
Ёшлик завқин қиласиз инъом.

Этолмайман сизсиз тасаввур
Шодликни ҳам, ҳатто дунёни!
Сизга боққан чокда англайман
Яшамоқнинг теран маъносин!

Бу шеърни ёзишимга ҳам
Бир жилвангиз бўлди сабабкор.
Ҳа, сизларсиз на орзу-ҳавас,
На илҳом бор, яхшики сиз бор.

ОНА

Она қимматини таърифлаш учун
Сўзлар хазинасин мулки етмайди.
Ҳаётимни ҳадя этсам ҳам бутун,
Бу кичик жонимнинг ўзи етмайди.

Ахир, менинг каби неча фарзандни
Туғиб, тарбия ҳам қилолган она!
Кичкина қалбини бўлак-бўлаклаб,
Ҳар бўлакка жон ҳам бўлолган она!

Ҳар бир тўлғаноғи — ўлим билан жанг,
Ўлимлардан қўрқмай жангга кирди у.
Она, қандай улуғ, жонин ҳисобига
Ўлимларга енгиб ҳаёт берди у!

Оналарга абад шон-у шарафлар!

Онанинг фарзандга меҳри беқиёс!
Фарзанд қандай оқлар она ҳаққини?!
Оналар қалбини ўртамаса бас,
Фарзандлар доғи-ю унинг ёлқини!

АЛЛА

Мен онаман — сени тукқанман,
Менман сени яратган дунё.
Лекин сени кўрган кунимдан,
Сенинг ўзинг мен учун гўё
Янги олам бўлиб кўриндинг,
Азиз одам бўлиб кўриндинг,
Алла-ё, алла.

Болажоним, сен туғилган он
Кувончимнинг йўқ эди чеки,
Назаримда шу ёруғ жаҳон
Бўлган каби бирдан меники,
Шодлик, бахтим туғилди дедим,
Жон роҳатим туғилди дедим,
Алла-ё, алла.

Сенсиз кунни демадим кундек,
Азиз билдим сени кўзимдан,
Шикаст етса жонингга жиндек,
Минг сирқироқ сездим ўзимда...
Бир зиравча сенга кирганда,
Бағрим ёнди қирғич қиргандай.
Алла-ё, алла.

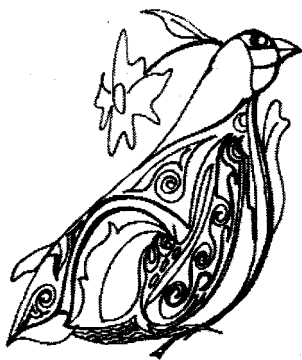
Сенсиз кирмас қулоғимга куй,
Товушларинг мен учун оҳанг.
Сенсиз файзин йўкотади уй,
Сенсан менинг юзларимга ранг.
Уйим, куйим, ёруғ юзимсан,
Йўқ, жонимсан, менинг ўзимсан,
Алла-ё, алла.

Менга куйдек ёкмоқ истасанг,
Очиқ кўнгил, ростгўй бўл ҳар он.
Юзларимга бўлмоқ бўлсанг ранг,
Эл ичида аммо ҳеч қачон
Ўз юзингга доғ солма зинҳор,
Бахтинг қилар мени бахтиёр,
Алла-ё, алла.

Гарчи менга жон бўлмасанг ҳам,
Фироқингни кўрмайин кўзим.
Кўзларимга кўз бўлма,

лекин

Йўлларингга термултма кўзим.
Умид билан туғдим, омон бўл,
Чин инсон бўл, замонга жон бўл,
Алла-ё, алла.

ТИЛЛА УЗУК

Қўлимдаги тилла узукка қараб
Никоҳ кунларини эслайман бир он.
Хотиним сочини турганда тараб
Умр ўтганига қоламан ҳайрон.

Қадим ранг оларди юзидан анор,
Ажинлар қоплабди энди яноғин.
Булар ажинлармас, ўғил-қизларинг,
Ёзиб қўйган каби худди саноғин.

Қора дўшпимдаги оппоқ қатимдек
Сочларига ҳатто оралаган оқ.
Аммо не сир борки, худди қадимдек
Севгимиз қолибди сақланиб шундоқ.

Одам қариганда хусну чиройга,
Агар унча фаҳми етмайди десанг,
Тўғрисиани айтсам, кириб гулзорга
Гулу гунчалардан излайман-ку, ранг.

Сочларида оқу кўрсам ҳам ажин,
Севгим қадимгидек сақланур ҳамон.
Чунки ёшлигини, унинг чиройин
Хар бир фарзандида кўраман аён.

* * *

Баҳор чоғи эди, йўрғакда эдинг,
Ниҳоллар ҳам сендек гул чойшабида.
Қоп-қора гилосдек мўлтиллаб кўзинг,
Кўклам атри борди гулдек лабингда.

Шеър бағишладим сен туғилганда,
Шунга ҳам бўлибди ўн саккиз баҳор.
Лекин шеър ҳамон баъзи лабларда...
Топдингми шеърдек сен ҳам эътибор!

Балки, узоқ яшар бу кичик шеърим,
Лекин сен ҳам кўпга шундай манзур бўл.
Шеър манзур бўлиб, сен-чи, назардан
Пастда қолиб кетма, шеърдек зўр бўл!

Сенинг меҳнатингдан, сенинг ақлингдан,
Яхши кўшиқ каби баҳор олсин инсон.
Гўдаклигинг кичик шеър бўлганда,
Йигитлигинг бўлсин катта бир дoston.

ОНАЛАР ТАШВИШИ

Онам ёшлигимда тилак тиларди,
Ўғлим кирса дея, эл қаторига.
Йигит бўлганимда дуо қиларди,
Яраса деб элнинг бирор корига.
Қўлга қалам олиб, ненидир ижод
Қилган чоғларимда тунлар бандма-банд,
Қувониб ишимга тиларди кушод,
Доим бўлсин, дерди, мартабанг баланд.
Номим тушганида элнинг оғзига,
Қўшиқ бўлганини эшитса шеърим,
Чексиз қувончимни кўриб баъзида,
Инсоф берсин дарди, ўзинга ўғлим.
Шундай деярди-ю, аммо шу тобда
Менинг ўзларимга боқарди ўйчан.
Нимадир қиларди уни безовта,
Нимадир қалбида қилар эди жанг.
Агар йўлдан озиб, шуҳратдан бутун
Маҳрум бўлишимни ўйлайди, десам,
Фақат ўз шуҳратим, обрўйим учун
Олмаган эдимку қўлимга қалам!
Хаёлчан кўзига тикилиб бирпас,
Унинг сўзларини ўйлаганим он,
Менинг шуҳратимни ташвиши эмас,
Бир даҳшат қалбимда қиларди тугён.
Агар йўлдан озиб, бир хато қилсам,
Кибр пайдо қилсам топилур даво.
Аммо шуҳрат берган халқни унутсам,
Бор ақлдан озиш, бу даҳшат аммо.

КАФТИНГДА КЎТАР

Онани қанчалар мадҳ этсак ҳам кам,
Арзийди куйласак қўймасдан тилдан.
Аммо баъзилар бор қўшиқ қилса ҳам,
Афсуски, қадрини ҳис қилмас дилдан.
Ёш йигит куйларди «Онам дерман» деб,
Май ичиб базмда, ярим кечада,
Она-чи, қон ютиб, «Болам дерман» деб,
Уни излар эди тунги кўчада.

Шу тун ёпилмади кўча эшиги,
Ўғли ташвишида чекиб чиқди оҳ,
Ухламай, тебратиб фарзанд бешигин,
Озмиди тушгани сочларига оқ!
Она қадрин билган — ҳар тун, ҳар ерда
Ўйлармиди фақат ўзин шодлигин.
Йўқ-йўқ! Асл фарзанд она номини
Шухрат, нафси учун қилмайди қурбон.
Ундан ҳазар қилинг! Жигилдони деб
Улар ўз онасин алишган инсон.
Она қадри нима, билмоқчи бўлсанг,
Шухрат деб, кайф билан куйлашни унут!
Оқ арақни эмас, оқ сочин ўйла,
Қадахмас, онангни ўз кафтингда тут.

ОНАМНИНГ ДУОСИ

Йигит чоғим эди, шайдоний чоғим,
Ёв хужум бошлади Азиз Ватанга.
Кўзим қийиб ташлаб севган ёримни,
Кўп қатори мен ҳам жўнадим жангга.

Онам дуо қилиб қолди ортимда:
«Ўзинг асра дея бевақт ўлимдан!»
Она ва ёр меҳри жўшиб қалбимда,
Оташларга кирдим.

Ўлим йўлимдан

Минг бор тўсиб чикди. Билмадим кўрқув.
Висол завқи билан курашдим дадил.
Эътиқод ўлимни енга олди-ю,
Соғ-саломат қайтдим қирк бешинчи йил.

Онамнинг шодлигин йўқ эди чеки,
Ўлсам ҳам йўқ, дерди энди армоним,
Бу қувончи узоқ бормади, лекин
Дахшат, кўрқув билан ховучлаб жонин

Кўз ёш тўкиб қолди яна ортимда:
«Куруқ тухматингдан асра деб худо».
Мени қамадилар, не учун шунда
Онам ҳам кўплардек билмасди аммо.

У ҳам билмас эди, мен ҳам билмасдим,
Тинчликда ўртади яна дод, фирок,
Ёв кўлига тирик асир тушмасдим,
Ўз юртимда асир қилиндим бироқ.

Менинг кимлигимни, қалбимни билган
Дўсту қўшнилариим хайрон ҳаммаси.
Ҳаммаси ичидан жим... Тили кесилган
Гўё гунг одамдек чиқмасди саси.

Балки гуноҳкорман, балки нурдек пок!
Ким ҳам журъат этар билишга сирин!
Кимга арз айласин, ким бўлар паноҳ?
Ёки Сталинга очсинми дилин!

Йўқ, ундан ҳайикиб боқарди мутлақ!
Кўрққанига қалбин очармиди халқ!

Дилга қора, мудҳиш парда солганди,
Ўттиз еттинчи йил, эллагинчи йил.
Эллик учинчи йил бу қора парда
Кафан бўлиб ерга кўмилди буткул.

Ҳақиқий эрклик бу қалб эркинлиги,
Қалбларнинг беқафас нафас олиши.
Бу дунё бепоён, аммо кичик қалб
Мумкин экан эрклик топмай қолиши.

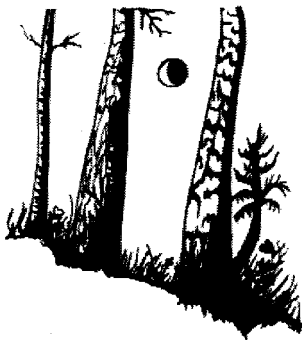
Ҳақиқат, адолат сўнмовчи қуёш!
Яна онам билан кўришдик дийдор.
Онам дуо қилар кўзларида ёш:
«Бу кунларга шукр! Минг қатла, минг бор!»
Бу шеъримнинг асл, чин муддаоси.
Ижобатин айтмоқ она дуосин!

ИККИСИ ҲАМ ШИРИН

Баъзан мисралар ҳам келади равон,
Баъзан тун оқарар, кўп килади хит.
Энди илҳом тўлиб бўлганда тўфон
Ўғлим тура келиб берар халакит.

Иккиси ҳам ширин, жондош, бебаҳо.
Билолмайман қайсин этишимни тарк,
Ўртага қўяман меҳримни танҳо,
Шунда жанггоҳ бўлиб қолади юрак.

Ўғлимнинг севгиси, шеъримнинг ишқи
Иккови бир йўла қалбга тирмалар.
Иккови камолот учун интилар,
Интилган қоялар, тоғлардан ошар.

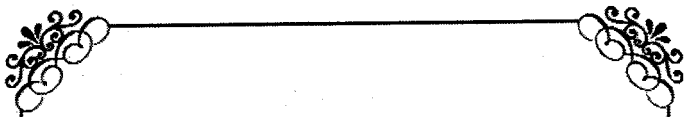
ЮПАНЧ

Босган эди уни зўр қайғу,
Юзларидан ёғарди алам.
Онасидан айрилганди у
Не деб уни юпатсам бир дам?

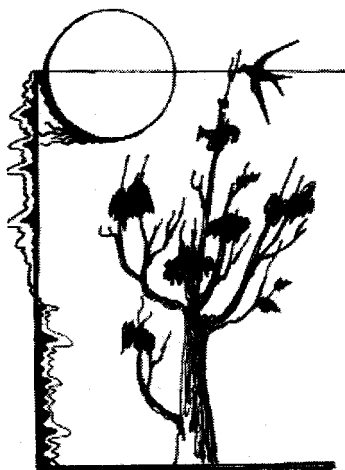
Не деб унга берайин таскин?
Бу мотамдан тилим эди лол.
Қуёш оқшом ботади лекин
Яна қайта кўрсатар жамол.

Топиш мумкин йўқотсанг бисот.
Жаҳон янги бўлиши мумкин.
Аммо қайта келарми бу зот
Не деб унга берайин таскин?

Не деб унга берайин таскин,
Бу мотамнинг борми давоми?
Бир дам юпанч бўлиши мумкин
Оналарнинг қилган дуоси.

Таскин

* * *

Онагинам, менга умр тилардинг,
Халол, ҳақгўй бўл, деб қилардинг дуо.
Бундай бўлмоқ учун сен билармидинг,
Ўғлинг машаққатлар чекишин, аммо?

Сенинг тилакларинг ёдимда ҳамон,
Сўзларингни ҳамон эслайман, она.
Бугун булутларга бурканиб осмон,
Куз келиб, мен сени эсладим, яна.

Изғирин бошланди, сен ўзинг кўрган
Якка туп ўрикнинг барги олтинранг.
Кимлардир қувонса куз келганидан,
Кимлардир «аттанг», дер, «аттанг», дер «аттанг»...

Билмадим, буларнинг қай бирлари ҳақ,
Буларнинг қай бирин олай тарафин?
Онажон, одамлар кўнглини овлаб,
Ҳақни англабмоқлик нақадар қийин!

МАҚСАД

Нима чора, дўстим, ҳаёт ўзи шу!..
Аччиқ-чучук барин бошдан кечирдик.
Дунёда инсофга келиш ҳам бор-ку,
Энди бу ёнига недан чўчирдик!

Ёш бир жойга етди... Энди ёшлардан
Гина қилмасак ҳам бўлади ахир.
Бизлар кечиргани ўз бошларидан
Улар кечирганми? Билмайди тақдир!

Шон-шуҳрат кайфини, мақтов лаззатин,
Ҳа-ҳа, тотиб кўрдик, тўймас экан кўз.
Топиб бўлармикан Навоий қадрин
Ўзимизни қанча қилмайлик кўз-кўз?!

Шон-шуҳрат ҳам топдик, хўш, ундан кейин,
Ундан кейин нелар умид қиламиз?
Бундан тўғри яқун чиқармоқ қийин,
Балки шундамикан ожизлигимиз!

МАЙСАЛАР

Дунёдан абадий кўз юмгинг келмас,
Яркираб, гуркираб келганда баҳор.
Еллар қўлларингдан тортқилаб қўймас,
Кўшиқ бўлиб кирар қалбингга анҳор.

Илк марта гуллаган шафтоли тонгда
Қалбингга бағишлар қанчалар ҳузур.
Кўз узгинг келмайди, офтоб минг рангда
Зангори осмондан сочиб турса нур!

Турналар қур-қурлаб, арғимчоқ солиб,
Сени аллаламоқ бўларлар бир дам.
Кўм-кўк майсаларга бағрингни бериб,
Бағрингдан ажралгинг келмайди ҳеч ҳам?

Беғубор майсалар!.. Барра майсалар!..
Анҳорлар қирғоғи кўм-кўк майсазор!
Тепалар ён бағри, чинорлар ости,
Қайга назар солма, кўм-кўк, беғубор.

Барра майсаларнинг бағрига сингиб,
Қучоғин тарк этгинг келмайди мутлоқ.
Азиз она тупроқ, эй она-диёр,
Қандай бахт бағрингда абадий қолмоқ!

ЧИНОР

Чинор яшар юз йилдан ортик,
Умр кўрар ҳатто асрлаб.
Унга ҳавас қилмайман, йўк, йўк,
Яшамайман умрини тилаб!

Силкинади кекса қомати,
Афсус чеккан мўйсафидсимон.
Тўлиб-тошган балки ҳасрати,
Не чораки унда йўк, забон.

Қанча-қанча севишганларнинг
Севгисига бўлмади гувоҳ!
Қанча-қанча адашганларнинг
Дардин тинглаб бўлмади паноҳ!

Дардларингни ичингга ютиб,
Сукут сақлаб кечирмоқ ҳаёт...
Кимлигингни бутун унутиб,
Тилсиз яшаш, даҳшат-ку, ҳайҳот!

БАҲСЛАШУВ

Баъзан тўғри келмай қолса дидимиз,
Дўстим, баҳслашамиз, ёнамиз лов-лов.
Майли, ҳеч сўнмасин, ёнсин дилимиз,
Ахир ётган тошдан чиқарми олов!

Мана, сен севасан сокин денгизни,
Ойдинда боқасан жимжимасига.
Мен-чи, тўлқинланган тошқин денгизни,
Ва мафтун бўламан унинг сасига.

Денгиз гулусин ҳам ўзга гашти бор,
Майин кулгусин ҳам ўзга гашти бор.

Сенга бир куй ёкса ўйин тушасан,
Бу одатинг менга эриш туюлар.
Мен-чи, баъзи куйдан кўз ёш тўкаман,
Сен ўзингча буни демайсан хунар.

Якка бир пардадан чиқарми оҳанг,
Майли, куйлар бўлсин нурдек ранг-баранг.

Баъзан ишқ ҳақида, кўз ёш ҳақида,
Адолат ҳақида баҳс қилишамиз.
Гоҳ сен ҳақ бўласан, мен ҳам гоҳида,
Баъзан келишолмай, баҳс қилишамиз.

Шунда мен йўл олсам шалола ёққа,
Сен бормоқ бўласан сокин булоққа.

Мана, сен севасан атиргул ҳидин,
Менга хуш келади райҳону жамбил.
Сенинг ўз дидинг бор, менинг ўз дидим,
Ёмонми боғларда гул бўлса хил-хил!

Баҳслаша берайлик, дўстим, беғараз,
Майли, хил-хил боғлар бўлсин намоён.
Баҳслаша берайлик холис, беараз,
Токи баҳсимиздан гулласин жаҳон.

ИЗ

Яна баҳор келди! Қолган умр ҳам
Ўтади сездирмай эригандек қор.
Боболар айтгандек бу дунё биркам,
Эй дўстим, афсус деб, хўрсинма зинҳор!

Кечаги биллур қор, қара, йўқ бугун...
Ариқлар шилдираб, куйлаб окмоқда.
Қирда қор парчаси остидан гулгун
Майсалар бўй чўзиб, яшнаб бокмоқда.

«Узилган бир киприк абад йўқолмас!»
Ҳеч нарса келмагай, ўтмагай беиз.
Кимдир қаср солар, кимдир ер чопар,
Ҳаётда ҳар кимдан қолур битта из.

О, кимдан яхши из, бир нишон қолса,
Бунинг савобига ҳеч нарса етмас!
Аммо сен қолдирган изни кўрганда
«Дунёни топтабди!» демасалар, бас!

КУН ВА ТУН

Оламни нуридан бахраманд қилиб,
Қуёш уфқ ичра ботаркан бутун,
Аланга кетида қолган тутундек
Гўзал ер жамолин қоплаб олар тун.

Аммо мангу қолмас зулматда жаҳон,
Яна қуёш чиқар тун бағрин ёриб.
Худди яхшилигу ёмонликсимон
Жаҳонда иккиси юрар айланиб.

Тонг отар, кун ботар, кунларни санаб
Умр ўтар экан алданиб...

КЕКСАЛИК

Дарахт тепа шохдан, одам оёқдан
Қарийди дейдилар, бу ҳам бир ҳикмат.
Бундай ўйлаб кўрсам, бутун нарсани
Ҳисобли яратган доно табиат.

Яхшики, одамнинг куч-қувватини
Белу оёғидан аввал олади.
Бўлмаса, бу оёқ кексайганингда
Сени қай йўлларга судраб қоларди.

БОБОМНИНГ ФАЛСАФАСИ

Бобомда ажойиб одат бор эди:
Кичик чумолига бермасди озор.
Лекин одамларга феъли тор эди,
Баъзан йиғлатарди бизларни зор-зор.

Аmmo бизда бирон ёмонлик кўрса,
Шундай ёнардики, хатто урарди.
Агар асалари кўлига кўнса,
Чертишга ботинмай, қараб турарди.

Захарли арига марҳамат қилиб,
Одамга қахридан бўлардим хайрон.
Буни сезган бобом мийиғида кулиб,
Шошмай фалсафасин қиларди баён:

Бу баҳор ошиғи, гуллар шайдоси,
Унинг ниятидир етказмоқлик бол.
У жонивор кимгадир санча найзасин
Ўзининг умри ҳам топади завол.

У кимни чақмасин, қолади ниши,
Биттани чақишдан ўтмас нарига.
Бировга ёмонлик етказган киши,
Кошки ўхшасайди асаларига!..

АЙРИЛИҚ

Тўю улфатларда дўстлар бўлса жам,
Биллур қадахларга куйилади май.
Хайрон қоладилар баъзан рад этсам,
Улфатлар қатори бир қултум ичмай.

Хайрон қоладилар, фақат майнимас,
Хатто чекишни ҳам тарк этганимга.
Хайрон қоладилар кичик қалбимга
Икки айрилиқни сиғдирганимга.

Гўё бунда бир сир, мўъжиза бордек,
Менга шубҳа билан боқади ёшлар.
«Хуфия қиларсан, биздан яширма»,
Дегандек сўз қотар гоҳо тенгдошлар.

Инсоннинг бошидан нелар кечмайди:
Севиқли ёридан бўлади жудо.
Ватандан айрилар, азиз фарзанддан,
Бундай аламга ҳам чидайди хатто.

Баъзан озодликдан айрилар инсон,
Бунга ҳам бардоши етади мутлоқ.
Нима деган нарса, чекиш хумори,
Нима деган нарса майдан айрилмоқ!

* * *

«Севаман» — деб қасамёд этма зинҳор,
Солма йўллариға гулдан пояндоз.
Агар қилмоқ бўлсанг севгингни изҳор,
На гуллар керагу на безак, пардоз.

Муқаддас севгини, наҳот, безаклар,
Гуллар қадри билан ўлчанса, ахир.
Наҳотки завқ билан айтилган бир сўз
Севгига абадий бўлолса муҳр.

Тилда «севаман» деб, ўтмасдан йиллар
Муқаддас бу сўзни хор қилганлар бор.
Сиртки пардоз рангдек ювилиб кетар,
Гуллар хазон бўлар, ўтаркан баҳор.

Севги нималигин англамоқ бўлсанг,
Покиза сақламоқ бўлсанг ҳар нафас.
Тўй кунги бўсанинг таъмин унутма,
Севгини вафо деб англай олсанг бас.

ҚИЁФА

Дўстим, бу дунёда тенг эмас беш кўл,
Барига бир юмуш бериб яратган.
Хар инсон ахтарар ўз-ўзига йўл,
Феъли атворин ҳам билиб яратган.

Дунё шу эканми, ранжима сира,
Кўзингга тик боқиб ким берса озор.
Дунёда мунофиқ бўлишдан кўра,
Афзал-ку, дардини сўзламоқ ошкор.

Заҳри йўқ дейдилар бетга айтганни,
Сен бунга шукур қил, сен бунга қувон.
Шубҳа азобидан қутқармиш сени...
Яхши-ку ариса қалбингдан туман.

Кимдир кўз олдингда ҳақорат этса,
Бунинг азобига чидамоқ мумкин.
Шайтонлар ўзларин фаришта деса,
Унинг қиёфаси очилур бир кун.

Аммо, баъзилар бор, на қаҳру раҳмин,
Унинг қиёфасин билмайсан аён.
У руҳми, шарпами, етмайди фаҳминг,
Дўстим, хаммасидан мана бу ёмон.

Қиёфасиз одам!.. У қандайлигин
Таърифламоқ маҳол! Ана турар у.
Даштдаги саробга бирпас тикилган,
Қиёфасиз одам худди мана шу!

Дўстим, биров даҳрий, биров художўй,
Дунёни тарк этмас, ҳеч вақт эътиқод.
Қиёфасиз одам еяр-ичару
Маслагин айтмоқдан ор қилар, ҳайҳот!

Жанг чоғи бурчакдан термилар улар,
Кимдингдир ғалаба қилмоғин кутиб.
Уни зафарига қўшмас ғолиблар,
Мағлублар юзига кетар туфуриб.

Зилзила силкитар, дўстим, ноғахон,
Сени ғафлат ичра қолдиради у.
Баъзан вайрон қилар боғларни вулқон,
Қиёфасиз одам худди мана шу!

Баъзан кўз олдимга келар арғимчок,
Доим икки томон тебранади у.
Кўзимга кўринар гоҳо қўғирчок...
Қиёфасиз одам, дўстим, мана шу!

* * *

Зарра ўртанмасдим, сени севмасам,
Ташвиш келигини билмай ўтардим.
Сенинг дардинг бўлди қалбимга малҳам,
Дардингни елкамда жон деб кўтардим.

Тангрининг бу улуғ марҳамати-ку,
Қалбларга муҳаббат туйғусин солмоқ!
Унинг азоби-ю ва оромидан
Инсонга бахт берма, бундан ортиқроқ.

Қалбингда муҳаббат, севги ороми
Бўлмаса, азоб ҳам бўлмасди, бироқ.
Бўлмаса муҳаббат, висол азоби
Бўлардим сўққабош, мевасиз таёқ.

МУБОРАК

Дунё яралибдики, у қонунга бўйсунган,
Бу фақат тонг ила тун, доим шунга бўйсунган.
Яхшилик ва ёмонлик бу табиат қонуни,
Аммо бу ҳам аслида инсонларга бўйсунган.

Етмиш йил умр кўриб, не-не қонун кўрмадим,
Қонунларни кўрдим-у, рўшнолик кун кўрмадим.
«Бахтлар», «Эрklar» қомуси деган номлар бердик-ку
Халқимизнинг нонини аммо бутун кўрмадим.

Бахтлар қомуси, дедим, бахтимни тополмасдим,
Юртимда шоҳман, дедим, тахтимни тополмадим.
Алдандим-у инондим, инондим-у алдандим,
Етмиш йилда мустақил вақтимни тополмадим.

Сталин имзо чеккан бахтлар қонуни, дедик,
Аммо минг-минг бегуноҳ Чўлпонлар бошин едик.
Мустақиллик бўлмаса на адолат, на эрклик,
Қонун бор-у, аслида тутқун эдик, кул эдик.

Қонун-қонун бўлурму, юрт мустақил бўлмаса,
Адолату, виждону оқиллилик бўлмаса.
Юртимиз тинч, эл омон, бунга минг-минг шукрона,
Етармидик бу бахтга одиллилик бўлмаса.

Халқ шоири Шукрулло деган менинг номим бор,
Бу ишончни тоабad оқлагувчи жоним бор.

* * *

Муҳаббат, севгисиз қалбни куёшсиз осмонга ўхшатдим.
Ўзим кимман, билурманми? Қаю инсонга ўхшатдим?
Сенинг шамси жамолинг, минг шукурларким насиб этди,
Гуноҳдан фориф этган саждагоҳ топанга ўхшатдим.
Агар чин илтижо қилсанг, топарсан шуҳрат-у, шон ҳам
Бўлур мол-у, бисотинг ҳам, бўлур ҳар ишга имкон ҳам
Вале ишқсиз ҳаёт ўлмас, муҳаббатсиз ва завқ ўлмас
Вужудингда юрак эрмас, уни зиндонга ўхшатдим.
«Фалаклар ёнди оҳимдан, муродим шаъми ёнмасми?»
Муродим шаъми гар сўнса, фалаклар шаъми сўнмасми?
Ироқлар ҳам яқин бўлгай муҳаббат бўлса Шукрулло,
Ҳақиқий севгини дўст, деб тўкилган конга ўхшатдим.

* * *

Гулзорга кирдиму гул узмоқ бўлдим,
Аммо қўлларимни тирнади тикан.
Шунча нафисликка, шу гўзалликка,
Таажжуб, бу ништар не ҳожат экан?!

Жонни ачитгувчи тиғи бўлмаса,
Ҳар ўтган узарди балки беозор.
Хуснини беғубор сақламоқ учун
Атрофига аскар тизганми қатор?!

Сен ҳам гулдек гўзал. Сенга ҳам шундек
Сукланиб қарарлар, ундан ҳазар қил!
Хуснимга доғ тушиб, сўлмасин десанг,
Вафони ўзингга қўриқчи деб бил.

БАҲОР КЕЛДИ

Баҳор келди яна қалбимда
Ёшлик севгиларин уйғотдинг.
У чоғларни солиб ёдимга,
Хаёлларнинг бағрига отдинг.

Бутун-бутун ҳаловатимни
Олиб қочган уйқусиз тунлар,
Берар эдим бор исботимни,
Насиб бўлса қайта у кунлар.

Қани, ўша дунё ташвишин
Унутишга етгулик қудрат!
Хаёллару умрни ширин
Қила олган олий муҳаббат!

Баҳор, келиб, яна қалбимда
Ёшлик севгиларни уйғотдинг.
Ишқ дардини солиб ёдимга,
Яна ўйлар бағрига отдинг.

НИМА ҲАМ ДЕРДИМ...

Қўй, менинг дардимни сўрама, дўстим,
Бу дунё ҳақида нима ҳам дердим!

Нима демоқлигим ўзинга аён,
Ҳаққини айтмасдан қочасан қаён!

Аммо ҳақни айтмоқ осонми, ахир
Гоҳи келтирар у маломат, таҳқир!

Ҳамма зулмнинг ҳам оқибати бор,
Ёлғон мангу фолиб бўлмагай зинҳор!

Эзгулик куёшдай барқарор бўлур,
Аммо булутлар ҳам доим бор бўлур.

Ҳа, менинг дардимни сўрама, дўстим,
Бу дунё ҳақида нима ҳам дердим!

ТОЛ

Шу тол новдасидан от қилган эдим,
Шу тол новдасидан қилардим хуштак.
Энди у қурибди, ёшлик йилларим,
Нахот, сиз ўтдингиз кечаги тушдек.

Сочбаргак тақарди қизлар новдангдан,
Чумчуқлар соларди ковагингга ин.
Қуруқ шохлар қопди энди гавдангда,
Қани, арик, солган тегрангда шовқин!..

Қуриганин кўрсанг қадрдон бир тол,
У ҳам солар экан кўнглингга малол!

БАҲОР ТОМЧИСИ

Тонгда келди бир майин шамол,
Томиб ўтди баҳор томчиси.
Гунафшалар, барг ёзган ниҳол,
Ёшлигимнинг ажиб элчиси.

Томчи томар гуллар баргига,
Майсаларда дурдек ялтирар.
Томган томчи чертар қалбимни,
Ишқ фаслини ёдга келтирар.

Хаёлимда томчи сел бўлар,
Ёмғир қуяр гўё челақлаб.
Қуёш каби ишқ тўла йиллар,
Хаёлимда кечар чарақлаб.

Томчи, томчи... баҳорги томчи,
Ҳар биттаси битта хотира
Хотирамдан мени, алдамчи
Куттирган ёр кетмайди сира.

Ширин ўйни олиб қочдинг-ку,
Юзга томган баҳор томчиси!
Ғафлатни қув кўзимдан мангу,
Ёшлигимнинг ажиб элчиси.

БЕДАНА

Тўрқовокда тинмай сайрар бедана,
Паҳлавондек йигит унга парвона.

Яна бирин боқар енгин ичида,
Унга сув берарди тилин учида.

Фикри ёди фақат қимор, бедана
Меҳнат, ўзга завқдан мутлақ бегона.

У ўзин санайди чапани, хўроз,
Асли беданадан заифлиги рост.

Муштдек икки қушнинг бошланса жанги
Девдек бу йигитнинг ўчади ранги.

Бу жанг қаршисида безгакдек титрар,
Юрагин ҳовучлаб, ўзин йитирар.

Аввал беданага ачинган эдим,
Сўнг билдим, мард қайси ва номарди ким!

Беданани қарам десам кўлига,
Девдек бу йигитни ўзин йўлига —

Ўз домига солган бедана экан,
Ху йигит, сен асл бўлсанг мард — чапан.

Шартга озод қилиб бу беданани,
Бошқа касбни топгин, мард дейман сени.

Қимордан ўзингни қилгин ҳимоя!
Ёли бор йигитга шу гап кифоя.

СУЯНЧИҚ

«Хайт», деган туяга мадад дейдилар,
Қувват бўлар дейди, арғамчига қил.
Ёлғиз кезларимда ким далда бўлар,
Ким суянчиқ бўлар сенга, эй кўнгил?
Ёшлик чоғларимда сафарга чиқсам,
Мабодо қайгадир оқшом олсам йўл,
Қўлда чироқ тутиб ҳамиша отам
Кузатиб қоларди силкитганча қўл.
Унинг далдасида кишлокдан ўтиб,
Ортимга қайрилиб қараганим чоқ,
Менга мадад бўлиб, суянчиқ бўлиб,
Кўриниб турарди ҳамон у чироқ.
У ёниб турарди пахтазор бўйлаб,
Токи қирдан ошиб кетгунимча ҳам.
Тўн бари елкада, кетардим куйлаб,
Шундай суянчиқни ҳис қилганим дам.
Мана ортда қолди ёшлик чоғларим,
Қирнинг ортидаги отам қабридек.
Аммо, юрагимни ёритар ҳар зум
Ўша ёнган чироқ отам қалбидек.
Энди қайга бормай, қаерда бўлмай,
Кўз ўнгимдан кетмас ҳамон у чироқ.
Унинг шуъласида кундуз кунидай
Ярқираб кўринар мен ўсган кишлок.
Сахрода адашсам, кўриниб турди
Мен борман дегандек чинор ҳам менга.
Денгизларда сузсам маёқдек бўлди
Тонгда тандирлардан чиққан аланга.
Менга далда бўлиб қиз кўшиғидек
Овоз бериб турди чулдираб сой ҳам.
Қаерда бўлмайин, отам руҳидек
Тепамда айланиб юрарди ой ҳам.
Агар бўронларда жунжикса этим,

Пахтазор кўзимга кўринди хар гал,
Қандайдир суянчиқ, кимнингдир меҳрин
Ортингдан сезишдан бахт борми афзал!
Қаерда бўлмайин тирик отамдек
Меҳрингни ҳамиша ҳис қилганим ол,
Эй гўзал диёрим, бир гиёҳингдек
Бўла олсам дейман, дардингга дармон.

ГУБОРЛАРНИ ЮВМОҚДА БАҲОР

Лим-лим тўлиб оқар бўтана анҳор,
Кимга теккан унинг ювуқсиз кўли?
Қайси кўнгилларнинг лойқаси оқар,
Қайғача узайиб боради йўли?

Илон изи бўлиб, буралиб оқар,
Қай эгри кўнгилдан олган андоза!
Қайдан оқиб келар бунча қуйқалар,
Қачон лойқа тиниб, бўлади тоза!

Қирғоқларга уриб, бўтана бўлиб,
Хасларни иргитиб оқмоқда анҳор.
Оқавер хайқириб, оқабер тўлиб,
Губорларни қувиб, киравер баҳор.

* * *

Умрда нималар кечмайди дўстим,
Одамлар ўзгарар, ўзгарар ҳаво.
Ўз-ўзича чора излайди ҳар ким,
Ўз-ўзича ҳар ким излайди даво.

Умид бу — бугунги экилган кўчат,
Умид бу — тоғларда ҳали ётган қор.
Эргага атрофда гуркирар кўкат,
Дарёлар ҳайқириб келади баҳор.

Тонгда қуёш чиқар, аммо начора,
Оқшомда қолмагай ҳатто зарраси.
Қилма, афсус билан қалбингни пора,
Умидлар қайтадан кўрмоқ чораси.

Дўстим, кўнгил узма, дунёдан бир дам,
Кимлардир қилсалар меҳрингни унут.
Унутмоқ бор жойда, ёмонликни ҳам
Унут бўлишини умид билан кут!

СЕНИНГ БАХТИНГ

Баҳор ҳавосидан кўнгилда шодлик,
Аммо шодлик билан бир четида ғам.
Бинафшани қилиб «омон-омонлик»,
Кимнидир афсусла кўмсайсан бир дам.

Қани, ёнингдаги кечаги дўстлар?
Қани, кулқилари, бўсалар таъми!
Тонгги туман каби хотирамиздан
Наҳот, унутилса, дўстларнинг жами!

Кўмсайсану, аммо умр ўтганидан
Бир дам қиласан ҳам афсусу армон.
Ғоҳо шукрона ҳам айтасан дилдан —
Яна етганингдан кўкламга омон.

Наврўз шодлигида кимнидир кўмсаб,
Марҳумларни эслаб, қайғурмоқ бир зум.
Йўқ, бу қайғу эмас, чин инсонларга
Насиб бўладиган бахт эрур, дўстим!

БАҲОР ҲАЗИЛИ

Ажойиб сеҳри бор баҳор жамолин,
Гунчадек ёзади қалбларни кўклам.
Булутларни қувиб кўклам шамоли
Очади осилган қовоқларни ҳам.

Богимнинг бир йилги ҳосилин кўриб
Хотиним қувончин чеки йўқ асло.
Қилган меҳнатимдан миннатдор бўлиб,
Бағрига босгудек бўлади ҳатто.

Узумлар шўрасин ҳеч ҳисоби йўқ,
Атрофда гилослар ётар бош эгиб.
Осгудек бўлади ҳатто исирик,
Яхшиликка бўлсин, кўз тегмасин деб.

Унинг қувончига тикилиб бирпас
Мен бошқа нарсани ўйлардим бутун.
Мевага кўз тегса, ахир ҳеч гапмас,
Қайта янгисин ҳам экишлик мумкин.

Лекин хотинимнинг очик чехраси,
Менга севгисига тегмасин ҳеч кўз.
Кошки табассуми қолса мангуга,
Қани, доим бўлса шундай ширин сўз.

БУРГУТ

Бургут кўкда парвоз қилар
Чиқармасдан овозин.
Бургутлигин ҳамма билар,
Ҳавас қилар парвозин.

Аммо хўроз минг қичқирсин
Ўзин ҳеч ким кўрмайди.
Минг қичқирсин парвозда у
Асло бургут бўлмайди.

* * *

Баъзилар севгини дерлар зўр ташвиш,
Уйқусиз тунларга беролмасдан тоб.
Кошки мумкин бўлса ёшликка қайтиш,
Розийдим куйдирса мени у офтоб!

Оҳ, ўн саккиз ёшим! Ўн саккиз ёшим,
Ишқ ташвиши асир айлаган тунлар.
Кошки ўша ташвиш бўлса йўлдошим,
Тарк этмаса эди мени бутунлай.

Қани ойдин кеча? Қани, у арик!
Висол ташвишлари ўртаган бир он!
Буларни ташвишмас, ором дер ошиқ,
Ошиқлик лаззати қайтмас ҳеч қачон!

Севгига ташвиш деб қараганим йўқ,
Севги ташвишига бера олдим тоб.
Ўртанмасам, қайдан бўларди қўшиқ,
Бўлармиди севги ҳақида китоб!

* * *

Кун қизариб ботди. Қор босган томлар,
Тутлар шохидаги қорларда шафақ.
Терак тепасида етти кунлик ой,
Анҳор бўйидаги толларда шафақ.

Анҳорнинг қирғоғи тизза бўйи қор,
Атроф кийган гўё оқ шоҳи яктак.
Далани айланган кўк — тиниқ анҳор
Гўё осмон ранг янги белбокдек.

Шафақ қизиллиги ўчди атрофда,
Аёзда ярқирай ойнанинг ўроғи.
Оловдек ёнарди аммо шу топда
Сувга чиққан қизнинг икки ёноғи.

Сув баҳона бўлди, йигит билан қиз
Сухбат қилишдилар, отишдилар қор.
Гул отгандек бўлди иккиси шу кез...
Севги фасли кўклам демаклик бекор.

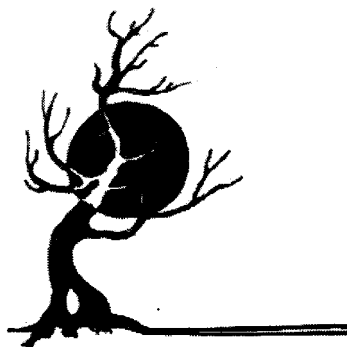
ХАЗОН ФАСЛИ

Боғларга тўкилмиш қирмизи хазон,
Қошу киприкларга илашур мезон.
Япроқлар шитирлар, ёмғир шивирлар,
Шамол куй куйлаган хазон фасли бу.

Олмалар тугибди қайта дуварак,
Бир афсус чеккандек тебранар терак.
Кимдир ўз умрининг маҳсулидан шод,
Кимдир ўй ўйлаган хазон фасли бу.

Қиз-йигит ўтказар висол тўйини,
Турна куйлаб кетар хижрон куйини.
Хижрону висолнинг бир поёни бор,
Боболар сўзлаган хазон фасли бу.

Чинорнинг тўкилди сўнгги япроғи,
Қиссанинг ёпилди гўё варағи.
Чинор мағрур боқар умридан мамнун,
Худди мен ўйлаган хазон фасли бу.

* * *

Баъзан одамларни жуда мактаймиз,
Йўлбарс, тўлқинларга қиламиз қиёс.
Таажжуб қиламан — бу таърифларда
Нима фазилат бор инсонликка хос!

Борди-ю йўлбарсдек сенга ташлансам,
Қахру қазабинга сирмасдан шу тоб:
Сен ваҳший куч эмас, сен азиз одам.
«Сен йўлбарс эмас» деб, қилардинг хитоб.

Агар тўлқин бўлиб сени фарқ қилсам,
Ер юзини боссам бўлиб бир тўфон.
Шунда афсус билан ичардинг қасам —
Ваҳший тўлқин бўлма, бўлгин деб инсон.

Йўк, йўк! Дабдабали қиёс изламанг,
Осмон билан тенг ҳам қилманг ҳеч қачон.
Ёмонликка қарши кураши билан,
Яхшилиги билан қудратли инсон.

ШАРПАЛАР

Мен учун сен йўқсан! Фақат соясан,
Одам қиёфали шарпасан, холос.
Қандай сен ўзингни тирик санайсан,
Сенда дард бўлмаса, одамларга хос?

Билмадим, сен бахтни не деб ўйлайсан,
Балки яшаш дерсан бедард, бепарво!
Сендай англаганда жумла одамзод,
Балки, бахт нелигин билмасди дунё!

Дўлона ейишни истайсан, аммо,
Токқа чикмасангу дўлона бўлса.
Жононни истайсан, чекмасдан жафо,
Сенинг рўпарангда жонона бўлса!

Қайси бобомдан сен пайдо бўлгансан?
Номин билмаганим минг марта маъкул.
Бедард одамларни ғафлат босади,
Ғафлат босганида Чингиз қилган кул.

Яхшики, сен нусха бўлмаган халқим,
На тарих бўларди, на қасри олий.
Бу бахтли кун учун бўлмаганда жанг,
Ахир не кечарди ўзбекнинг холи!

Ўзинг ўйла, дўстим, мен оддий ишчи
Буюк биноларга қўярканман ғишт
Уқаланиб кетар гоҳ қўймасимдан,
Сен таскин берасан — қилма деб ташвиш.

Йўқ, менга керакмас бепарво қалб ҳам,
Нега керак менга бўларсиз ҳаёт.
Меҳнат ташвишидан бебахра бўлсам,
Севинч ахир қандай бўларди бунёд!

Беташвиш яшашни бахт деб ўйлама,
Дард чекиш бизларга онадан юккан.
Чунки бу дунёга бизни оналар
Тукқанда ўзлари, дард билан туққан.

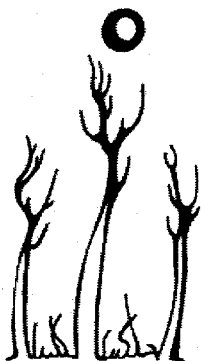
Йўқ, дўстим, ҳаётга лоқайд қарама!
Сўзларим қилмасин сенга малоллик.
Беташвиш яшашни бахт деб санама,
Бедардликнинг ўзи бахти қаролик.

Менда истиқболни кўриш ташвиши,
Бусиз на завқим бор, на бахт, на тинчим.

* * *

Чирт-чирт узилади боғларда япроқ,
Дарахтлар юк ташлаб, тортибди енгил.
Майсалар ичида сувлар кўнғироқ,
Бир ором кайфида яйрайди кўнғил.

Теварак боғларда тўкилура япроқ,
Мевали дарахтлар тиклайди қадин.
Дарахтлар гердайса ҳаққи бор, бироқ,
Йўловчи, сенинг-чи, бормикан ҳадинг?

СҮНДИРМА, ЁНДИР!

Баъзан мен ёнаман бир оташ каби,
Афсус, дўстим, унга доринг қилмас кор.
Мени даволаш-чун, баъзилардаги
Лоқайдлик касалин даволаш даркор.

Бу қандай касаллик? Қандай дард, дерсан,
Синода ҳам йўқ деб, бўлмагин хайрон.
Бу сенинг тинкангни қуритар зимдан,
Хатто ўғирликдан минг бора ёмон.

У сенинг уйингга ўт ҳам қўймайди,
Ёнсанг, жон койитиб сепмайди ҳам сув.
Уйинг кул бўлади, у-чи қўймайди,
Буйруксиз ўрнидан жилолмайди у.

Бу дардга мубгало бўлган зотларни
Қайси қонун билан жазолаш керак?
Ё буларга қарши ёнган меними?
Қайси бирин олдин даволаш керак?

Дўстим, минг ташаккур, — шодлигимга ҳам,
Қайғумга ҳам доим бўласан шерик.
Ҳа, меҳрибон бўлар ҳақиқий одам,
Ахир одам билан одамзод тирик.

Даволама мени!

Шу меҳр билан,
Майли қалбим ёнсин бир қуёш мисол!
Бу ўтни сўндирма!
Аммо энг тубан, —
Лоқайд, бепарволар қалбига ўт сол!

НУРГА ЙЎҒРИЛГАНЛАР

Пахтакор, шаънингга байтлар айтиб,
Кўнглингни овлашни ўйлаганим дам,
Сўзларим бўғзимда қолади қотиб,
Гўёки тебранмай қолади қалам.

Ахир пахта экиш: гуллаган чаман —
Бор-роғлар ичида бўлган сайр эмас.
Бобом деҳқон ўтган, деҳқон ўғлиман,
Деҳқончилик касби менга сир эмас.

Баҳор... Ёмғир ёғиб, майсалар униб,
Кўнгил дала сайрин қўмсагани он
Сайру сафоларни бутун унутиб,
Қатқалоқ ташвишин ўйлайди деҳқон.

На баҳор чечаги кўзин эркалар,
Кўнгилга на лола сайри сиғади.
Унга қуёш керак, кўкдан нур тилар,
Унинг хаёлида ғўзалар дарди.

Гўё ҳар бир ғўза — ўз ғўдаклари —
Қолаётган каби дўлу жалада.
Уни асрагандек қуёш нурлари
Кўзи офтобда-ю, фикри далада.

Ҳамма ҳам, ҳам дардин билавермайди,
Булут чиқса ундан кетади ҳузур.
Қуёшсиз бу пахта ахир унмайди,
Унга қуёш зарур, харорат зарур.

Ғир этиб, ғанимат баҳор ҳам ўтар,
Чиқар у истаган ёз қуёши ҳам.
Тафтидан ўт-ўлан қовжираб кетар,
Ловиллаб тафтидан ёнади одам.

Қурт-кумурсқа қочар ернинг қаърига,
Қушлар чинорларга биқинар шу он.
Кимлар бу иссиқдан денгиз бағрига,
Кимдир жўнар салқин тоғларга томон.

Дов-дарахт устида тандир тафтидай
Кўтарилиб чиқар иссиқ бир ҳовур.
Оёғи куйгандек кўкда бўзтўрғай
Кўналға тополмай айланар гир-гир.

Куёш иссиғидан беҳузур бўлиб,
Дехқоним сояга бир дам имласам,
Қоп-қора, унниқиб, шунда ҳам кулиб,
Куёш ҳам фанимат деярди шу дам.

Дўзах оташининг домида ёниб,
У-чи, бўлар эди жаннат яратмоқ.
Куёш боқар ҳатто ҳайратда қолиб,
Оташда пахталар очилса оппоқ.

Оловдан чўчиса эди Прометей,
Хом эт еб ўтарди дунёда инсон.
Куёш яллиғидан қочганингда ҳей,
Дўстим, бўлолмасдинг пахтакор дехқон!

Дехқон, таърифингни сўйламай қанча,
Кимлигинг қанчалар айламай баён.
Кузакда етилган ҳар кўсак — гунча —
Сенинг меҳнатингга ажойиб мезон.

О, дўстим, пахта бу — мўъжиза, бир сир,
Пахта бу табиат яратган жумбоқ.
Кўзингни юмдингни, гўзалар ахир
Тонгдан мени тер деб, очилар оппоқ.

Бир кунмас, ҳафтамас, бутун йил бўйи,
Гўзалар бир нафас кўзин юммайди.
Шунда бўлар бутун дехқоннинг уйи,
Уни бир нафас ҳам холи кўймайди.

Кузнинг ноз-неъматини пишиб, етилиб,
Тўкин дастурхонга ёзилганда ҳам.
Кўкка булут чиқса, чордона қуриб,
Чой ҳам ичолмайди ҳатто хотиржам.

Биламан, сен қуёш — зиё ошиғи,
Ўзинг ҳам, пахтаг ҳам йўғрилган нурга.
Азиз пахтакорим, меҳнат довуғи
Куёш ҳамроҳ бўлсин бутун умрингга.

ПАХТАКОР ДЎСТИМГА

Мени кечир пахтакор дўстим,
Хаёлимни бўлма бир нафас.
Пахтажорга айласам таъзим,
Асло сени унутганиммас!

Тўғри, баъзан боғларда кезиб,
Хўп мақтаймиз боғлар хуснини.
Баъзан эса, мевасини еб
Унутаимиз боғбон исмини.

Бугун бўлсам гўзанга мафтун,
Мақтаб десам — бошимга гултож.
Фахрланмай у билан нечун,
Борми уни севмасдан илож!

Боқолмайман унга севгисиз,
Боқолмайман тўлғанмай бир дам.
Мен кўраман ўшанда тенгсиз,
Камолингу жамолингни ҳам.

Назаримда шу она тупроқ,
Тукқан каби сизни эгизак.
Қалбинг каби пахтаг ҳам оппоқ
Ўзинг каби содда, бебазак.

Кўринишинг пахтадай оддий,
Мана шунда ҳикматинг бутун.
Ақлинг билан ахир бадавий,
Бир дунёга ясадинг якун.

Тутганимда пўстлоқдан лунги,
Сен кийгаздинг номус либосин.
Илминг билан минг йил бурунги,
Инсонларга бахш этдинг ҳусн.

Мен пахтага ташлайман назар,
У ҳам сенинг қалбинг каби оқ.
У ҳам сенинг ўзингга ўхшар,
Ўзинг каби мулойим, юмшоқ.

У юмшоқ-ку, аммо изғирин,
Бўронларда кўксимга қалқон.
Пахта каби сен ҳам энг қийин,
Меҳнатларда бардошли ҳар он.

Кузга етиб сарғайиб, ҳориб,
Дарахтлар ҳам тўкар япроғин.
Аммо сен-чи, бир нафас толиб
Ечганинг йўқ, меҳнат белбоғинг.

Қуёш бардош беролмай ҳатто,
Булутларга буркаб олар бош.
Пахтазордан кетмайсан, аммо,
Бўрон увлаб, ёққанда ҳам тош.

Манглайингда кузнинг ёмғири,
Далаларда куйлар қирғияк.
Боғ, майсалар заъфарон бари,
Чайлалардан йиғилган хамак.

Кўпикланган денгиз сингари,
Кенг уфқда фақат пахтазор.
Ёккунича қишнинг илк қори,
Сен шу ерда ўзинг пахтакор.

Назаримда шу она тупроқ,
Тукқан каби сизни эгизак.
Мен пахтага боқаман, бироқ,
Сенинг ақлинг шеъримга безак.

БУЮКЛИК

Зангори уфқда олмас куббадек
Ялт-ялт кўринарди тоғлар чўққиси.
Гўё шу чўққидан мен бокдимү тик,
Бирдан қоплаб олди буюклик ҳисси.

Аммо бу ҳисларим бормади узок,
Тоғни босиб гур-гур ёнаркан булут.
Ҳақиқий буюклик не деган сўроқ,
Фикримга ташланди гўёки бургут.

Пастда қолиб қетди чўққилар, тоғлар,
Хаёл ошиб кетди булутлардан, ху!
Ҳамон ўйлар эдим: наҳот чўққилар,
Буюкликка бўлса мир марра, кўзгу!

Тоғ, чўққилар нима!

Ҳатто қатма-қат

Фазога нурдан тез учганда Инсон.
Инсон! — деган чоғим қалбимда беҳад,
Буюклик ҳис этдим, босди ҳаяжон.

Инсон! — деган чоғим тоғлар бир ушок,
Денгизлар томчидек кўринди кичик.
Инсон борлигича қад кўрсатган чок,
У билан ёнма-ён келди буюклик.

Буюклик сирини тоғ чўққисига,
Қўйилган хайкал деб асло ўйлама.
Халқингни севдингми, гул ундирдингми,
Шудир буюкликка шаҳодатнома.

* * *

Гоҳо мафтун қилар тик тоғлар қадди,
Кўкўпар чўққилар нақадар буюк!..
Қояларга етгач йўл машаққати,
Елкамдан сирғалар қандайдир бир юк.

Пастда элас-элас тўппидек қишлоқ,
Аниқ кўринмасди гулзорлар ранги.
Чангалзор майсадек кўринди шу чоқ,
Сой товланар, лекин келмас оҳанги...

Ҳаёт оқимидан, халқим дардидан
Бир нафас айрилиб, холи қолган дам,
Буюк тоғ бағридан мангу ажралган
Тошпарчадек сездим мен ўзимни ҳам.

ТАСОДИФ

О, тасодиф, тасодиф гоҳ бахт,
Гоҳ келтирар ўлим ва хатар.
Тасодифан хурсандман беҳад,
Дучор қилди бахтга бу сафар.

Тасодифан кўрдим базми кеч,
Ўғирладинг севгимни дарҳол.
Юрак дардин айтолмади ҳеч,
Боқишларинг қилди мафтун, лол.

Айланмади тил ўша онда,
Хайрлашдик бебўса ва жим.
Сен кетдингу қолдим армонда,
Учрашишни сўроқлолмадим.

Тасодифнинг мен учун бу гал
Келтиргани бахтми ё ҳижрон!
Ҳали-ҳали этолмайман ҳал,
Фироқингда ўртама, жонон.

Тасодифан шодман, аммоки,
Афсус билан қолганлигим рост!
Қайдасан, ёр, топгунча токи,
Тасодифга йиғлайман, холос.

САБАБИНИ БИЛСАМ

Теваракни буркаб оқ нурга
Лаппа-лаппа ёғар момиқ қор.
Капалакни эслатди.

Шунда —
Хаёлимда гул ёзди баҳор.
Деразамда акс этар ўрмон,
Кўз ташлайман атрофга хурсанд.
Қор учади...

Қалбимда шу он.
Мавжланади завқларим беҳад.
Қиш фасли-ку?

Кўринар кўзга
Минг кўкламдан зиёда гулзор.
Сабабини билсам, дилимга —
Чўккан экан

абадий баҳор.

* * *

(Рафиқам Минаввархонга)

Гулшанда тонг эди. — Гунча капалак,
Бир бўса устида тутдим иккисин.
Капалак уэр этди, қаноти билан,
Димоғимга уриб гулларнинг исин.

Гулга ошиқ эди, бир пушти гулга,
Гўё истар эди шундан бўсани.
Тинмай айланарди унинг қошида,
Севар экан дедим мен ҳам ўшани.

Аmmo кўп ўтмади, тарк этиб уни,
Ўзга гулга севги айлади изҳор.
Менинг муҳаббатим, меҳрим, мутлақо,
Уникидай эмас кўчма, беқарор.

Иккимиз умид-ла ошиён қурдик,
Жужуқлар санови бармоқлардан кўп.
Яшасин уйимиз ва оиламиз,
Ватандан бир парча жонажон маҳбуб.

БАХТ

Хақиқий бахт нелигин
 Ўйлайман-у билмайман.
Билмайман-у бетиним,
 Бахт нелигин ўйлайман.

Ўйлайман-у боғларда
 Қушлар қувалашади.
Ўйларим ўша чоғда
 Бирдан чувалашади.

Сувларнинг кўнғироғи
 Карвондек йўлга бошлар.
Ёқиб кўнғил чироғи
 Лаззатли ўйга бошлар.

Япроқлар шитирлаши
 Қўймасди ўйлатгани.
Маст қилиб гуллар иси
 Бермасди сўйлатгани.

Босган эди уммондек
 Қалбимни битмас ором.
Ўзим хон-у ўзим бек
 Измимда гўё олам.

Бахт нима деган сўрок
 Кўнглимдан ўтар шу дам.
Ўз эркимга эгаман
 Буюк бахт йўқ бундан ҳам.

ҚАНДАЙ БЎЛАРКИН?..

Уни севган эдим. Хали ёдимда...
Содда, гўзал эди, жуда камтарин.
Уялиб, тортиниб боқиши шунда
Чертиб кетган эди юрагим торин.

Ўз хуснига ўзи бино қўймасди,
Гўзал санамасди балки ўзини.
Мен-чи, унга боқиб асло тўймасдим,
Узгим келмас эди ундан кўзимни.

Уни эркалардим шу меҳр билан,
Севгимни яширмай гўзалим, дердим.
Чиндан гўзалмидинг, ё менга шундай,
Боримни яширмай, қалбимни бердим.

Аммо, у-чи, кунлар ўтиши билан
Ўзи мафтун бўлди ўз чиройига.
Тўртта бола кўрсин, шунда жиловин
Улар тортиб олар ўз қўлларига.

СЕВГИ СИРЛАРИ

Мана неча йилки, ҳамон иккимиз
Ненидир кўнгулда сақлаймиз пинҳон.
Балки шу сирмикан боғлаган бизни,
Ўшамикан қилган бизни меҳрибон?

Бу не сирлигини сўрама, эркам,
Майли, юракларда қолсин яширин.
Балки шу сирмикан оғир дамда ҳам
Доим тилимизни қилгучи ширин?

Бу севгимнинг сири сузук кўзларинг,
Бокишинг эмасми, тортиниб қиё?
Севаман деб очик тўш кериб турсанг,
Балки деяримдим, юзсиз, беҳаё.

Ёки мен бош урсам оёқларингга,
Мендан қочармидинг тубан деб нари?
Табассуминг сўниб ёноқларингга,
Демасмидинг — йигит, фуруринг қани?

Йўлингга тикайин, майли, ўзимни,
Сўрама, севгининг сирини зинҳор.
Борди-ю, мақтасам қошу кўзингни,
Балки санармидинг бир лаганбардор.

Севгининг юлдуздек мўъжизаси бор,
Ҳар тун жиловлайди эътиборингни.
Балки бокмас эдинг айласам ошқор,
Яширмай бағримда нелар борини.

Балки ўз умрини, бутун тақдирин
Ойнага солгандек кўролса одам,
Қайғуриш, интилиш, кураш, завқ билан
Қарши олмасмиди эртасини ҳам.

Мен сенга бахш этай бор ҳаётимни,
Сўрама қилгин деб қалбингни ошкор.
Агар оча қолсам қалб бисотимни,
Бўм-бўш эт бўлурми сен учун даркор.

Майли, сирли қолсин меҳримиз мангу,
Умид билан яшаш ўзи бир севгу!

НАВРЎЗ МУБОРАК

Бағримизга тегди кўклам шамоли,
Юлдузлар самода чарақлаб кетди.
Кўзни қувонтирар ойнинг жамоли,
Яна умримизнинг баҳори етди.

Бугун ой ярқирар мовий-самода,
Бугун еру кўкда наврўзи олам.
Бугун тонг отгунча ҳар хонадонда,
Улфатлар базми-ю кадрдонлар жам.

Тонггача маҳалла чойхонасида
Қирк кулоқ қозонда ковланар ҳалим.
Ҳалиму сумалак баҳонасида
Дийдор кўришдилар дехкону олам.

Ўзбекнинг неки бор урфу одати
Меҳру оқибатдан фақат нишона.
Ўзбекнинг ҳамиша чопсин омади,
Баҳорги қуёшдек бўлсин пешона.

Умрнинг баҳордан бошланиши ҳам
Хайрли эртадан берилган дарак.
Бахтга йўлдош бўлсин бу йилги кўклам,
Менинг буюк халқим, наврўз муборак.

ШЕЪРИМ ҲАҚИДА

«Шоир бўлиш қандай бахт, маза,
Ҳамма уни севар, танийди».
Шоирлик бу жуда даҳмаза,
Ҳамма бирдек севса қанийди!

Бир шеъримни мактаса бири,
Балки бири қарғашга тайёр.
Шеър — бу жанг, жанглар шамшири,
Дўсти каби рақиби ҳам бор.

Ҳа, шеъримни ҳаммага бирдек
Маъқул қилиш ниятим ҳам йўқ.
Шеърим дўстга аталган гулдек,
Душманга-чи, отилган бир ўқ.

Менинг дўстим — ўқувчим, халким,
Шеърим маъқул бўлса, шу бахтим!

**Шеърнинг
туғилиши**

ИНҚИРОЗМИ, ЭЪТИРОЗ...

Тўғри бир оз вақт шеър ёзмадим,
Баъзилар дедилар буни инқироз.
Гоҳида тўлқинлар бўлар экан жим,
Денгиз қуриди, деб қилманг эътироз.

Баъзан шеър билан ёна олмадим,
Бирдам сўндим, аммо ўчмадим бутун.
Нега алангага айланолмадим?
Нега бўлиб қолдим бурксиган тутун?

Гоҳ гурлаб келганда шеър бўрони
Қўкка чирмашмасдан аммо алангам,
Базму роҳатларнинг шовқин-сурони
Шеъримга буркалиб сўндирди бир дам.

Баъзан шон-у шуҳрат мақтов лаззати
Хаёлимни қуршаб қилар экан қул,
Алангамас, сўнгги шеъри қўргача
Назаримда бўлди босган каби қул.

Баъзан нимадандир қилганим таъма,
Фикримга ненидир солган шарпаси,
Ёки мафтун қилган, амал, мартаба,
Майда орзулару булар ҳаммаси,

Хазон каби ёниб бўлмас экан қул,
Ҳақиқий шеърнинг ёниши мушкул!

МУҲАББАТ ОТАШИ

Шўх ёшлигим ўтган жийдазор
Шода-шода ёнар ёқутдек.
Ариқ бўйи, ялпиз, майсазор
Ичра гоҳо товланар ўтдек.
Чиндан ўтми?

Юрагимга ҳам
Ўша онда ўт ёқиб кетди.
Жийда гулни ёр чаккасига
Таққанимни эслатиб ўтди.
Баҳор эди. У чоқ гул эди.
Энди ял-ял бўлиб ёнибди.
Бу товланган жийдамас, ишқнинг
Сўнмас қўри бўлиб қолибди.

* * *

Ариқ бўйларига сафсар ўтказдим,
Полизларга сепдим пиёзу кашнич.
Ўнқир-чўнқирларга тупроқ ётқиздим,
Ўз ишимга қараб қалбимда севинч.

Дехқоннинг тўшидек қизғиш, покиза
Тупроқдан урарди қуёшнинг тафти,
Тутганим тупроқмас,
қуёшу ернинг
Қудратин гўёки шимарди кафтим.

Завқ билан ишладим,
хар кетмон ердан,
Гўё юз очарди кучоқ-кучоқ гул.
Бундай шавқ-завқни, бундай қувончни,
Менга ким беради беминнад, бепул.

ОЙДИН КЕЧАЛАР

Яна келиб баҳор шамоли
Тол баргагин сочдек тарайди.
Кўкдан боққан ойнинг жамоли,
Ёшлик бўлиб менга қарайди.

Ишқ тунлари хали ёдимда,
Ёдимдадир чекканларим оҳ.
Сен ўшанда менинг ёнимда
Бўлар эдинг ҳамиша ҳамроҳ.

Қирғоқларда хаёлга ботиб,
Анҳорларга тикилсам бир дам.
Гўёки сув париси бўлиб
Сув тагидан боқардинг сен ҳам.

Ёрим тунда ёнимга келиб
Меҳр билан тутса юзини.
Сен баргларга бир дам беркиниб
Яширардинг биздан юзингни.

Ой, ёшлигим гувоҳи эдинг,
Баҳор бўйи асло ботмасдинг.
Сен севгимнинг ҳамроҳи эдинг,
Мен ётмасам, сен ҳам ётмасдинг.

Назаримда чиқардинг ҳар тун,
У кезлари ботмасдан сира.
У кечалар, ҳамон мен учун
Бўлиб қолган нурли хотира.

ДАВО

Баъзи шифокорга дардингни айтсанг,
Улардан истасанг бирорта даво,
Ҳаво алмаштириб, саёҳат қилсанг,
Шу ўзи дейдилар, энг яхши шифо.

Бунда ҳамҳикмат бор, ахир деҳқон ҳам
Ерни алмаштириб экарди экин.
Алмашиб турмас, ерни дам-бадам
Тўғри, ҳосилни ҳам ололмас тўкин.

Эй табиб, қани айт, аммо хотиндан
Жафо чекканларга не бўлур даво?
Хотинни нимага алмаштирасан,
Ўрнин босадиган борми, бир мато!

Хотинсиз яшаб кўр, топасан баҳо!

ИЛҲОМ ВОДИЙСИ

(*Бадиха*)

Дўстим, сайр қилмоқни истаса кўнгил,
Изласа чаманлар ичра оромгоҳ,
Шу гўзаллик аро танги, хушфеъл
Улфатлар суҳбатин кумсаса ногоҳ,
Отингни қамчила, Фарғонага юр,
Шу ерда тангилик, шу ерда ҳузур.

Сени кутиб олар атрофда тоғлар
Худди давра олган улфатлар симон.
Ўрғаликда яшнаб ётади боғлар,
Водий неъмат тўла ёзиғ дастурхон.
Бу ернинг жамоли, табиати ҳам,
Ўзин соҳибининг феълига баҳам.

Гўзаллик тимсолин яратмоқ бўлиб,
Дўстим, санъатингга излар бўлсанг ранг,
Атлас кўйлақдаги қизларни кўриб
Қуёшга бокқандек гангиб қолмасанг,
Турфа гул сингари юзларига бок
Нур тўла ўйноқи кўзларига бок.

Шеърингга изласанг янги қофия,
Ё дурдек ёнувчи ўлмовчи фикр,
Чинорлар тагида бўлган аския,
Кекса пахтакорлар суҳбатига кир.
Илҳому ижоднинг маскани шу ер,
Битмас хазинаси, ҳам кони шу ер.

Баъзан эсноқ келиб, босганда мудроқ,
Бир ишга қилмасанг агар ҳафсала.
Саратон офтоби тикка келган чоқ,

Тандирдек ловуллаб ёнганда дала,
Униқиб, тер тўккан пахтакорга боқ.
Файрат нелигини англайсан шу чоқ!

Дўстим, овирингни енгил қилар у,
Чигил, жумбоқларнинг ечар тугунин.
Неларни истамас кўнгил деган бу,
Аритар дилингни губор-тутунин.
Шундай бир диёрга шеър битмайинми,
Дала бургутларин мадх этмайинми!

Самарқанд чиройи, қадим Бухоро,
Хоразм файзига йўқдир эътироз.
Бепоен пахтазор, бу чаманаро,
Фарғона гўёки гултожихўроз.
Қофияси келиб айтган сўзим бу,
Юксак таҳсинларга лойиқ эрур у.

ВАЪДА

Яқинлашар ваъдалашган он,
Мен ачиндим дўстимга лекин.
Чунки, ёмғир қуярди ҳамон
Ёз бўлса ҳам баҳордек бетин.

Шаррос қуяр, шамол кучайиб
Тарсақлар икки қулоққа.
Тор кўчанинг мағзи-мағзи лой,
Юриш оғир, етгунча бокқа.

Ўрикларнинг шохи эгилган,
Дув тўкилган тутлар ариққа.
Лекин дўстим вақтида келди,
Кийим, сочлар шалаббо жикқа.

Келмаганда нима қиларди,
Ўзим кўриб турибман ахир.
У биларди, аммо бебурдлик
Йигит шаънин қилар бир пақир.

Ҳазил-хузул ёлғон баҳона
Мумкин эди топмоғи бироқ.
Бир бор топар, икки бор топар,
Ўзингга эп кўрмасди мутлоқ.

Бир бебурдлик топган қадрингни
Совуришга қилар кифоя.
Кичик ишга ихлос, эътибор,
Улуғ ишга бўлур бир поя.

УЛФАТЛАР

Бир улфатим бор эди,
Қилдим маишат-базм.
Оқибат шу бўлдики,
Ишга қилмадим жазм.

Яна бир дўст орттирдим,
Кунлар ўтди кулкида.
Бир нишона қолмади
Мендан умр мулкида.

Учинчи ўртоқ топдим,
Ўргандим илму ҳикмат.
Катта-кичик олдида
Қозондим обрў-қиммат.

Кунларни ўтказардик
Тотув яшаб уч ўртоқ.
Ўзимнинг кимлигимни
Унутибман мен бироқ.

Кунлар ўтарди, бир кун
Ҳисса тутган, кўп хароб.
Эҳтиёж кириб келди,
Эшик очиб ўша тоб:

«Салом бир илтимос бер,
Яна топдим бир улфат.
Таништирсам, дўст бўлсанг,
Унга қўйсанг муҳаббат.

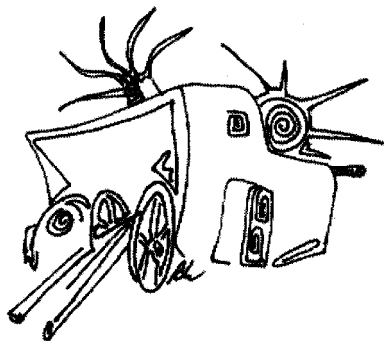
Умринг ўтмас бефойда,
Яшайсан мағрур, хуллас —

Этасан ўзингни ҳам
Мендек балодан халос.

Улуғларнинг ҳаммаси
Уни севганлар фақат.
Садоқатли улфат у,
Номидир ҳалол меҳнат».

Қабул қилдим талабин,
Меҳнат менга ёр бўлди.
Базмимиз яна ширин,
Чунки улфат чор бўлди.

Меҳнат бўлиб иш боши
Етказганда тилакка.
Умр қадрини билдим,
Танилдим келажакка.

ГОҲ ШОҲ... ГОҲ...

Майсиз ўтган умр умрми!
Май ичмаган одам одамми?
Кайф қилмаган ҳаёт гаштини,
Нималигини билмас оламми.

Бир қултум май қилади подшо,
Унутилар дунё ташвиши.
Амалдор ҳам, бойвачча ҳам, сен,
Бўлмас ҳатто сендан зўр киши.

Товушларинг очилиб кетар,
Рақс қиласан тонггача бедор.
Хуллас неки хунаринг бўлса,
Ҳаммасини қиласан ошкор.

Аммо-лекин... эртасига-чи?
Бевофолик қилгани ёмон.
На давлатинг қолар чўнтакда,
На шодликдан қолади нишон.

Мартабадан тушган одамга
Хўш, қалайсан, дейишган каби.
Ҳар бир ўтган сенга хўмраяр,
Саломга ҳам келмайди лаби.

Шунда ғамгин ўйга толасан,
Интиҳоси бўлмайди аммо.
Ҳатто ўзинг билмай қоласан
Кимлигингни, шоҳми ё гадо!

Дўстим, қачон хушёр тортасан?!

МАНГУЛИК ҲАҚИДА ҲЙЛАР

Ёлғиз кезларимда чулғайди хаёл,
Мангулик сирларин ўйлайман танҳо.
Ногаҳон ваҳмалар мени қилур лол,
Ўйларим даҳшатга айланур гоҳо:

Хаёлимни тарихда ўтган
Фожиалар босиб кетади.
Олтин тожи кўкариб кетган
Чирик капан шохлар ўтади.
Бўмбўш қолган кўз косалари
Даҳшат билан менга тикилур.
Қилич қалқон қолмиш сарсари...
Боқсам қалбим чоки сўкилур.
Қай бирингиз Чингиз, Искандар?
Қайси шохсиз? Қайси султонсиз?
Дарё бўлди сиз тўккан қонлар,
Энди мунча захил, беқонсиз!
Ўғирламоқ бўлган қайсингиз,
Имонимни, менинг дилимни!
Нега керак бўлган, айтингиз,
Йўқотмоқлик она тилимни!
Сизга шуҳрат, шон керакмиди?!
Молу дунё, қон керакмиди?!.

Ҳеч ким садо бермас, тилин тишлаб жим.
Аммо тиним бермас менга хаёлим.

Улугбек даҳшати солади ғулу,
Мангулик — қиличга бошини қўймоқми!
Навойй алами, у чеккан қайғу,
Элнинг ташвишига шерик бўлмоқми!

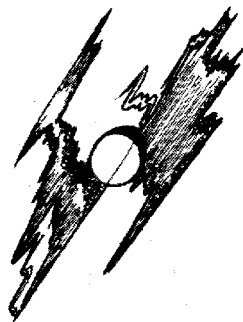
Улуғбек бошини тутди қиличга
Мангуликка ундан яхши от қолди.
Отасин қатл этган Абдулатифга
Мангу лаънат қолди, мангу дод қолди.

Шон-шухрат!.. Мангулик!.. Биз қилган ишни
Келажак кўрганда не дер? Билмаймиз.
Лекин не бўлса ҳам донг таратишни,
Ўзни кўрсатишни йўлин ўйлаймиз.

Мангулик хақида баъзан ўй суриб
Кулиб ҳам қўяман ўзимдан-ўзим.
Менга ўзга ташвиш қолганми куриб
Булар хом хаёл-ку бари белузум.

Янги либосини кўз-кўз қилмоққа,
Шошилса куламиз баъзан боламиз.
Шон-шухрат сирларин ўйлаган чоғда
Биз ҳам шу гўдакка ўхшаб қоламиз.

Ўйларим ўша онг чувалиб кетар,
Бўшат, дейман, мени бағрингдан хаёл.
Шон-шухрат лаззатин бошимдан кўтар,
Қалбимга халқимнинг ташвишини сол!

ЕТУКЛИК

Кексалик — донолик, нафси ўликлик,
Дунёга ортиқ хирс қўймаслик эмиш.
Ҳаю хавасларга бўлган сўниклик,
Икир-чикирларга қўймаслик эмиш.

Чинорнинг тагида бир дам хол йиғиб,
Ҳаёлан ариққа тикканда кўзин.
Ҳаётни туганмас дарёдек билиб,
Оққувчи япроқдек санармиш ўзин.

Қўш-қўш набирасин етаклаб боққа,
Кўксултон ғўрасин берганда узиб.
Кафтида чигитдек қолган кадоққа
Шукрона этармиш, бир дам кўз сузиб.

Дастурхон ёнида ўғил-қизларин
Хурсанд кулгиларин тинглаганда у.
Мамнунлик нурлари қоплаб юзларин,
Яшамок мазмуни деяр экан шу.

Гўдаклар талашиб гоҳо ўйинчок,
Йиғлашса, индамай кулиб кетарди.
Мартаба жанжалин эшитгани чоғ,
Ўтирган ўрнидан туриб кетарди.

Билмадим, бу чиндан доно бўлишми?
Сунбула сувидек ёки тинишми?..

ЯХШИЛИК

Тоғ бағрида шинам, кичкина ҳовли,
Оҳанрабо каби торгар ҳар қачон.
Меҳри мени бир дам қўймайди холи,
Ё сеҳр қилганми меҳмондўст чўпон?

На гўзал қизи бор қилгучи асир,
Нечун бу даргоҳга шайдосан юрак!
На зардан нақши бор, на олтин қаср,
Мафтун этди десам ундаги безак.

Кўрганман хонларнинг олтин қасрини,
Жавоҳир жомларда майлар қирмизи.
Қон юки қадахдан минг бора ширин
Заранг косадаги чўпон қимизи.

Таққа йўл кўрсатган азиз чўпоннинг
Кўринди ҳовлиси саройдан кўркам.
Инсоннинг марҳамат, яхшилигисиз
На ҳаётда чирой, на неъматда таъм!

БОБО СЎЗИ

Ҳали тонг шамоли ўйнайди боғда,
Майсалар япроғи шудрингдан нам.
Боғда очилгандир анвои гуллар,
Ҳатто кўзин очмиш настаринлар ҳам.

Сувнинг шилдираши мусиқий оҳанг,
Булбул тинмай сайрар боғ этагида.
Соқоллари оппоқ нуроний бир чол,
Гилос териб чикди оқ этагида.

Бир чеккада пастак, озода супа,
Кўрпача солинган, хонтахта, китоб.
Чол келиб ўлтирди... Китоб варақлар,
Нуроний чехраси мазмунан офтоб.

Китоб варақлайди, китобнинг акси
Азиз юзларида бўлур намоён.
Манглай чизиклари, кўз қарашлари,
Ва чўнг салобати ўзи бир жаҳон.

Китоб қўлтиқлаган набира келиб,
Бобосин кўзида кўрди қатра ёш.
Нуроний кўздаги бу ёш эмасдир,
Гўё денгиз ичра ёнгувчи қуёш.

Дарсин тайёрлайди бирга Алишер,
Бугун бермоқ учун тилдан имтиҳон.
Бу томчи сирини англай олмади,
Китоб, бобосига тикилди хайрон.

Бобо набирасин бағрига босди,
— Ўғлим Навоийнинг «Фарҳод ва Ширин»и.
Севинг, хурмат килинг, кадрланг доим,
Асло ёдингиздан чиқарманг уни.

Ният-ла номингни Алишер кўйдим,
Ўшандек сева бил, сен ҳам халқингни.
Фарходдек ботир бўл, Навоий каби
Ширин сўз, яхши қил доим хулқингни.

Беш юз йил ўтибди, ҳамма хурматлар,
Эл ичида яхши қолдиrolди от.
Хурмат топай десанг тингла сўзимни,
Қулофинга солиб, қилиб олган ёд:

Навоийдек камтарин бўл, оқил бўл,
Муруватли, марҳаматли, одил бўл.
Ўғлим, сенга насиҳат шу: доимо,
Халқинг билан бирга куйман, ҳамдил бўл.

НАВОИЙ

*Навоий ғамга қолди ўз каломи жон физосидан,
Анингдекким етар булбулга меҳнат ўз навосидан.*

Навоий

Булбулнинг қафасда умри кечибди,
Ором бахш этувчи овози учун.
Бўхтон гирдоблари ичра яшадинг,
Чунки сен халқ дединг, ҳақ эдинг бутун.

Халқнинг ташвишини афзалроқ кўрдинг
Нопоклар қошида эгмакликдан бош.
Тухмат ситамига, замон жабрига,
Тоғдек иродала беролдинг бардош.

Лайли, Ширинларни барҳаёт этдинг,
Умрингни азоби бўлса ҳам замон.
Ўзинг қафас ичра яшадинг, лекин —
Номинг миллион қалбда яшайди ҳамон.

ОМАД

Қиш кечаси чоллар чойхонасида
Ўлтиришар эди беш-олти улфат.
Ўтган-кетганлардан роса сўзлашиб,
Алла пайтгача кизиди суҳбат.

«Фалончининг хўпам омади кепти».
Кимнидир бирови мақтаб қилди лоп.
Омад нималигин билмаса ҳамки,
Оғзин кўпиртириб сўзлади бир қоп.
Кимдир ўз ишининг юришмаслиги,
Омадсизлигидан қилди шикоят.
Лекин гапга чечан норғул бир йигит
Омад таърифини этди ниҳоят:
«Омад дабдурустдан ғойибдан келиб,
Ҳар кимга қўнувчи инсиз қуш эмас.
Бирдан насиб бўлиб, бирдан кетгучи,
Ёки бир тасодиф ёки туш эмас.
Омад — толе деган, мен сизга айтсам.
На очилмас тилсим ва на муаммо.
Дарвоқе, баъзи бир одамлар учун,
Маъносин чақмоқлик қийиндир аммо.
Агар ким ўзини омадсиз билса,
Фақат ўзи сабаб, гина ўзида.
Дехқонбой илғору Далабой қолоқ,
Иккиси ҳам бир иш, битта колхозда».
Ҳамма қулоқ солар, лекин баъзилар,
Аста ер тагидан кўярди қараб.
— Гап шу ерда қолсин, — деди ўйланиб,
Яна давом этди, шошмай, майдалаб:
«Бирининг пахтаси хўп ҳосил берди,
Кўрган одамларнинг келди ҳаваси,
Бирини ортда қолди. Гап омаддами?
Ахир бир эдику кўклам ҳавоси!

Дўппини чаккага қайтоқи қўйиб,
Сояда ястаниб ётди Далабой.
Тўнининг бирини елкага ташлаб,
Роса ялло қилиб ёзни берди бой.

Тўғри, планини бир йил бажариб,
Бир оз обрў топди, медаль ҳам олди.
Шу билан бутун иш бўлди қўйди-ю
Бўйни кетмонга ҳам ёр бермай қолди.
Мўйловини бураб, қуруқ кекириб
Деди: «Хўп омадим келган йигит-да».
Лекин кунлар ўтиб, бир кун қараса,
Бутун эътибордан қолибди четда.
Дехқонбой ўзини тўрт ёкка уриб,
Қилди экининг парваришини,
Бўлар-кетар билан иш битирмади,
Эртага қўймади бугунги ишни.
Бири донг таратди, обрў ҳам топди,
Эл-юртнинг олдида шуҳрати ҳам зўр.
Аммо иккиси ҳам куч-қувватда тенг,
Бири планини бажарди базўр.

Фалончининг роса омади кепти,
Уники кетибди, дейиш беҳуда.
Бир умр бахт — омад топмаси мумкин
Кимки, қилолмаса ишини удда.
Омад ҳар кишининг ихтиёрида,
Омад деганимиз, меҳнатга ихлос.
Омад пешона тер, ишга ғайратда,
Шулар келтиради омадни, холос.
Омадни абадий сақлаб қолувчи,
Қўлдан бой берувчи ҳар кимнинг ўзи,
Тўғримиз айтганим ёки чаккимиз?!»
Қўплар ҳийла чуқур ўйларга ботди,
Қўплар сўз қайтармай бошин ирғади.
Чунки маъқул эди ҳаммага сўзи.

ТАШАККУР

Боғда куз ёмғирин шатир-шитири.
Тупроқлар устида майин бир намлик.
Билмадим, недандир бу кузнинг сеҳри,
Менинг вужудимда бир хотиржамлик!

Ёнғоқзор устида булутлар ўйчан,
Кўз ёшдек томчилар гоҳ илиқ томчи.
Токзорлар четида ўйилган пичан,
Атрофида сонсиз қушлар қувончи.

Беҳи япроқларин силкитар шамол,
Япроқлар қушлардек қилади шўхлик.
Қайта кўрсатгандек ёшлигим жамол,
Менда ҳам бир ором, бир кўнгил тўқлик.

Қишлоқдан сурнайнинг овози янграр,
Бедана сайрайди келгандек рашки.
Чексиз бедазорда тойчоқ ўйноқлар,
Қайси жаннатда бор бу кузнинг гашти!

Ёмғир томчилайди боғлар устига,
Боғлар назаримда тўкин дастурхон.
Ёққан ёмғир эмас, қалбимдан сенга
Чексиз ташаккурим, эй, бобо деҳқон!

ШУНЧА ВАҲШИЙЛАШИБ КЕТДИМИ ИНСОН

Асл кимлигингни билмоқчи бўлсанг,
Дўстим, ўтмишингга бир дам назар сол!
Тўғри, қирғин бўлган, қанча-қанча жанг,
Уни ҳам ўйламай майли, қўякол.

Мозийда нималар бошдан кечмаган,
Уни бадавийлик, гумроҳлик дедик.
Оёғимиз тўғри ойга етмаган,
Гуноҳдан савобни фарқ қилар эдик.

Кимнинг хаёлига келарди у чок
Атом билан қилмоқ дунёни тор-мор.
Гуноҳ билар эди одамзод мутлоқ
Хатто чумолига бермоқни озор.

У чок ҳозиргидек ГЭСлар йўқ эди,
Ёққанимиз эди пилик, жин чирок.
Дарё-ю денгизлар лик тўлик эди,
Гўзал парранда-ю жонворга у чок.

На қушлар сайроғи, на оққан ирмоқ,
Завқи бор! О, ғафлат бунчалар босган!
Ва на қадимгидек боғларга чиқмоқ,
Ўнинчи қаватдир сен топган маскан!

Наҳот, унутилган тоғларнинг гашти,
Наҳот, боғлар сайрин унутдинг инсон!
Наҳот, кўз олдиндан кетмаса асти
Пахтазор, пахтазор, пахтазор, бир он!

Куриган дарёлар, боғлар, тоғлардан
Боболар фарёди келар гоҳида.

Нахотки қолмаса шунчалар кадр
Инсон боласининг қилган оҳида!

Ноладек кулоққа келиб урилар
Юртимдан бадарға кушлар чуввоси!
Куриган ирмоқлар, кесилган боғлар,
Чаманлар чуввоси. Йиллар чуввоси!

Шунча ваҳшийлашиб кетдингми, инсон!

ДЎСТЛИК

Нима бор дўстликдан муқаддас, кўркам,
Шу берар орзу-ўйимга қанот.
Дўстликсиз умр ҳам, дўстликсиз қалб ҳам
Кўчган ҳовли каби туюлар, ҳайҳот!

Шодлик, ҳасратимни айтардим кимга?
Дўстликсиз келарми тилимга қўшиқ.
Дўстсиз онларингни қўшма умрга,
У майли бўшаган кўзадек курук.

Дўстлар деб уйимга ўтказаман гул,
Дўстларсиз битмасди балки бу шеър.
Дўстлик чирой берар ҳаётга буткул,
Дўсти йўқ юраклар гўё сувсиз ер.

Мен бир тупроқ бўлсам, дўстлар бир дарё,
Сувсиз жамолини очармиди ер.
Сувсиз ер ҳам бўлмас кузга тўтиё,
Тўзиб ётар эди бўлиб гармсел.

Дарё оққан жойда ер кўкаради,
Дўстлик бор эканки, эл кўкаради.

* * *

Гулларнинг қандайдир бор ажиб сеҳри,
Қалбимда севгинг тугён қилар у.
Қалбда муҳаббатим уйғонган сари
Яшагинг келади. Яшагинг мангу.

СЕВГИ ВА РАШК

Сен, ҳаммага кулиб боқасан,
Сен, риёкор, ишқ кўзғатувчи!
Сен, ҳаммага бирдек ёқасан,
Сен, чин ишқни ё булғатувчи?!
Севолдингми бирон одамни?
Тошқин сувдек севгинг ўйноқи.
Биласанми вафоли дамни,
Севгинг борми ҳеч кимга боқий!
Сен ҳаммага кулиб боқасан,
Наҳот, севги кўзғатмас рашкни!
Кулгинг билан оташ ёқасан,
Биласанми, рашкни, оташни!
Биласанми, рашк нималигин?
Биласанми, табассум сирин?
Бир кўз қараш қалбни уйғотар,
Бир кўз қараш инсоннинг фикрин —
Чалғитишга арзир кучи бор,
Наҳот шундан бўлсанг беҳабар?!

Мен ёнганман рашк оташида,
Мен эзилдим севги тошида.
Сен, ёр бўлсанг менга жонингдан,
Сен, ёр бўлсанг хонумонингдан,
Мени ёр деб боққанингсимон,
Оқ кўксимда оққанингсимон,

Ҳеч кимсага қилма табассум,
Ҳеч кимсага сен бўлма маъсум.
Табассуминг бўлмасин кўчма!
Сен қалбимга оташсан, ўчма!
Сен ҳаммага кулиб боқсангу,
Рашк қилмаган бу қандай севги!

Ҳа, ҳаммага ҳурмат билан боқ,
Ҳа, ҳаммага бўлгин дўст, ўрток.
Табассуминг юзингда бўлсин,
Табассуминг кўзингда бўлсин,
Аммо қалбни ўзингда сақла;
Илк бўса не, таъмини оқла!
Ишқ бўлмасин табассумингда,
Ишқ бўлмасин ёнган юзингда.
Бегонага чўғ бўлиб боқсанг,
Ҳа, менга-чи, оташ бўлиб боқ!
Ўзга қалбга ўт ёқа олсанг,
Ҳа, менга-чи, куёш бўлиб боқ!

Агар шундай қила олмасанг,
Ёнганимни била олмасанг,
Умрим бўйи дейман беқарор,
Умрим бўйи дейман риёкор!

Мен севмасам рашк қилармидим,
Севган қалбни фош қилармидим!

ЧОЙХОНА

Чойхонага кимлар келиб кетмайди,
Чинор соясида кимлар йиғмас ҳол.
Кимларни ўзига мафтун этмайди
Ховуз бўйидаги кўм-кўк мажнунтол.

Бу ерда не гаплар бўлиб ўтмайди:
Нархи-наво баҳси, дунё ташвиши.
Дам олиш, бир чойнак чой баҳона-ю
Ўзин фалсафасин сўзлар ҳар киши.

Гоҳо сабаб бўлиб бир сўз, бир қилиқ,
Ўртада бошланур пайров, аския,
Аҳмаджон отанинг чакагин очди
Гердайиб ўтирган Мирали туя:

«Шухратни севмайман», — дейиш ёлғон гап,
Мақтовдан қочиш ҳам самимий эмас!
Гиёҳ ҳам интилар қуёшга қараб,
Пастга урилишни ким қилар ҳавас?

Шухратни севгину аммо шухратни
Уйингда дастурхон ёзиб топмагин.
Соврин олиш учун асло бировнинг
Отини улоқда миниб чопмагин.

Мажнунтол сингари ўтган-кетганга
Шухрат деб этмагин ҳеч вақт қаддингни.
Нима кераги бор обрў олишни
Ўзгалар олдида тўкиб қадрингни!..

Ном чиқармоқ осон. Ким ҳам билмайди
Алдар Кўса номин? Ҳаммага аён!
Аммо элга сира манзур бўлмайди —
Ёмонни яхши деб, яхшини ёмон...

Мўйсафид бир нафас толди сукутга,
Кимдир бошламоқчи бўлди аския.
Секин олиб қочди ўзини четга
Юздан терин артиб Мирали туя.

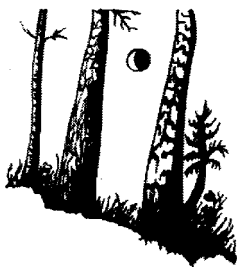
Чойхонага кимлар келиб кетмайди,
Чинор соясида кимлар йиғмас ҳол.
Салқин чойхонани баъзи бирлардан
Муздек тер чиқарар чоғлари ҳам бор.

* * *

Шамол учиргандек кўкда сузар ой,
Нихоллар баргида товланар нури.
Илк баҳор кечаси ҳатто ёқимтой
Узоқлардан келган бақа «кур-қури».

Бу қурмагур келар ҳар йил бепардоз,
Шошиб унутади пардоз қутисин.
Гўё деган каби санъаткорга соз,
Унинг ширин куйи бахш этар ҳусн.

Илк баҳор тунига бу куй ҳам чирой,
Теракнинг учига қўниб тинглар ой.

ЯНА БАҲОР КЕЛДИ

Яна баҳор келди.

Қалбим шодлигин,
Ҳислар тўлкинининг йўқдир поёни.
Ёзган куйларимнинг оҳангдорлигин
Наҳот, сабаби сен, баҳор айёми!

Ахир, чечак ёзган шу дала, тоғлар
Мени завқлантирар қорли қишда ҳам!
Ҳозир гуллаб ётган муаттар боғлар,
Олтин япроқ тўккан кузда ҳам кўркам.

Ватанимнинг бутун гўзаллигига
Шодлигимга наҳот, сен сабаб, кўклам?
Сен бўлмасдинг гўзал, илҳом баҳш, серзавқ
Қалбда ниятларим бўлмаса кўркам!

ҚИШ ЭРТАСИ

Қиш эртаси нақадар гўзал!
Атроф текис, оппоқ-оппоқ қор.
Гўё олам энди яралиб
Оқ шоҳидек тўкмаган оҳор.

Тол, ниҳоллар қорга бурканиб,
Тизза бўйи қилганлар таъзим.
Фақатгина мирзатераклар
Куёв каби турар мағрур, жим.

Тонгда тушган изни беркитиб,
Учқунлади қор устига қор.
Доғ кўринмас олам бетига,
Қалбим каби тоза, беғубор.

КУЙЛАГАНИМ ЎЗИНГСАН

Денгиз тўлқинларин айтинг, ким севмас,
Тоғлар, кенг саҳрони севмас қай одам.
Қаерда бўлмайин, сендан бир нафас
Ҳоли қолсам борми, билмайман ором.

Баъзан тоғ бошига кўтариламан.
Охудек сакрайман тошлардан тошга.
Шалолога хурсанд қулоқ соламан,
Сенсиз ҳатто унинг қуйи ҳам ғашга
Теккан каби мендан кетади ором.

Гоҳо тик чўққига кўтариламан,
Изланиб уфққа боқаман шу тоб.
Ўзингни кўргандек хурсанд бўламан,
Узоқдан кўзимга ташланса қишлоқ.

Ох, меҳрин қуввати нақадар катта,
Мени чўққиларга кўтарди ҳатто.

Баъзан саҳроларни кезаман ёлғиз,
Қандай гўзал, юлдуз тўла кечаси.
Лекин бу чирой ҳам жонга тегар тез,
Қўшиқ ҳам чиқмайди, илҳом келса-чи!

Шунда чўндай қумдан ўтаман ёнмай,
Яна сенга ташна бўламан шу он.
Бирдан қувонаман сени кўргандай,
Узоқ уфқларда кўринса карвон.

Менга кенг уфқлар очгувчи ўзинг,
Бахт нуруни менга сочгувчи ўзинг.

Ой қояга чиқар, нури денгизда,
Эрка тўлқинларда сузар қайиғим.

Узоклашган сарим она қирғокдан,
Шодликлар ўрнига ошади қайғум.

Бахт соҳилим ўзинг, умидим ўзинг,
Ҳар нарсадан гўзал чиройинг, сўзинг.

Ахир, сен ўзинг-ку менинг эрклигим,
Сенсиз кечган оним, тутқунликка тенг.
На қўшиқ, на шеър, на севги, на дард.
Сен дунё олдида дунёларга тенг!

Бутун гўзалликдан аъло кўрганинг,
Бахтим деб шунчалик ихлос қўйганинг.
Бу ким? Номин айт деб мендан сўрарсиз,
Бу фақат на ёрим, на ўғлим, онам.
Бу — сен, бу — у, бу — сиз, яъни ҳаммангиз,
Дунё суянчиғи ҳазрати одам!

* * *

Баъзан тотув дўстлар бўлганида жам
Чинни косаларга қўйилади май.
Улфатлар узатар шароб тўла жом,
Гоҳо маст бўламан, бир қултум ичмай.

Таажжуб қилмангиз дўстлар, бу ҳолга,
Чиндан кайфим баланд, менга қуйманг, бас.
Дунёда нима бор ором бағишлаб
Дўстлар суҳбатдек қиладиган эди маст.

МЕНИНГ ЮЛДУЗИМ

Сахрода ой ботар, сахро зим-зиё,
Юлдузлар ёпирилар осмонга бирдам.
Юлдуз оқ из солиб учади баъзан —
Биллур жомдан шароб тўкилди гўё.

Кимнинг насибаси тўкилди дейман,
Сўнди экан дейман кимнинг юлдузи.
Кўкка тикилганча ўйга толаман,
Юлдузларга боқиб узилмас кўзим.

Кумуш камар каби баъзан ялт этиб
Неча-неча юлдуз сўнади ҳар тун.
Афсоналар олар мени элтиб,
Қай юлдуз меники бўлиши мумкин!

Хаёл билан мудроқ босаркан мени,
Неча юлдуз сўнар, илғамас кўзим.
Булутларни ёриб, ёритиб тунни,
Розиман кўриниб сўнсанг юлдузим.

ШЕЪРЛАРИМ

Шеърим, дарё бўлмасанг ҳам,
Рози эдим, бўлсанг бир томчи.
Томчи дилга бўла олур малҳам,
Бўла олур дармон, илҳомчи.

Томчи дилни қондиради-ку,
Бир чўғ дилни ёндиради-ку.

Бўлмасанг ҳам гарчи филсимон,
Бир қилча бўл, шунинг ўзи бас.
Қилдан бўлар чийратма арқон,
Бир арқон-чи, тоғ бошига даст

Бир одамни кўтара олур,
Жарликлардан қутқара олур.

Бўл демайман осмонга устун,
Жимжилокдек кучга эга бўл!
Шеърларим жам бўлиб бир кун,
Бармоқлардан бўлгандек зўр қўл —

Кафтларга бос иссиқ кафтингни,
Қалбларга бер олов тафтингни.

Шеърларим, бир одам каби
Инсонларга бўлиб ҳамнафас.
Самимий дўст, бир ҳамдам каби
Кўнгилларни овлай олсанг бас.

ШЕЪРНИНГ ТУФИЛИШИ

Деразадан боқдим ярим кечаси,
Мафтун қилди Қрим, тун манзараси:

Сутдек денгиз, қараб ўйга толаман,
Ойга тикиламан, қараб қоламан.

Қирғоқда қиличдай ярқирар қоя,
Денгиз узра қалқир азим бир соя.

Қора духобадек товланар боғлар,
Чўмиларди гўё тўлқинда тоғлар.

Тоғлар жим, боғлар жим, ой жим,
Аммо қирғоқ бўйлаб тўлқинлар атроф жим,
азроф жим,
базм.

Қургандек, тинмасдан сокин тун бўйи
Пастликдан келарди шовлаган куйи.

Эшигимни очиб, сездирмай аста
Завқимга сифмасдан тушаман пастга.

Гоҳ соҳилга тушдим, гоҳ тоққа чиқдим,
Ҳамма ухлар, лекин уйғоқ бир ўзим.

Қоя томон юрсам, тортарди соҳил,
Қўй-чи, бир завқ билан тўла эди дил.

Мени кузатаркан шу чоқ боғбон чол,
Ўғри, савдойи деб, айлади хаёл?

Шеърим битгунича, нима деса дер,
Не-не куйга солмас шоирни шеър.

Достонлар

ЧОЛЛАР

I

Гурра-гурра чикмоқда одам
Мажлис тугаб, янги клубдан.
Чоллар, қизлар, йигитлар...
Бундай — Катта йигин бўлмаган кўпдан.
Қор бўралар, тарқалишмоқда
Далаларга солиб янги из,
Мункиллаган бир гуруҳ чоллар,
Хув, йигитлар яна бир тўп қиз.
Ғижим рўмол, амиркон этик,
Атлас кўйлак (берганлар оро).
Бир-бирига гоҳ отишар қор,
Гоҳ қувлашар, кулки ўзаро.
Ҳар тарафга тарқалди ҳамма...
Гузар томон чоллар йўл олди.
Данғиллама азамат клуб
Жимжит мағрур орқада қолди.
Бугун кўплар ўзида йўқ шод,
Баъзи бирлар бир оз хомушроқ.
Бугун ҳамма берган ҳосилин,
Ёзги ишин ўйларди бироқ,
— А, Толипбой, — йўлда бурилиб
Сўз бошлади Қўчқорбой ота.
— Разм солсак раис сўзига,
Ҳа, далада бу йил иш катта.
Йўлда тўхтаб Самсоққул ота:
— Англамадим, — деди, — нима гап?
Маслаҳатни сўзладингларми?
Анча гапдан қопман ҳаяллаб.
— Бир гап шуки, жамоамизнинг —
Юрт олдида ваъдаси катта.
Бултур колоқ звенолар ҳам
40 центнер бермоқчи ҳатто.

Менинг фикрим, белбоғни бойлаб,
Ишга тушсак, яна... колхозни...
— Туриб қолдик, юрайлик, — деди
Бир оз бўлиб Шер ота сўзни, —
Қолган маслаҳатни кечкурун
Чойхонага чиқиб қиламиз.
Ҳа, отангга балли, чойхона
Шинам бўлган, майли, келамиз.
Қор буралар, бир-бирин қувлаб,
Лопиллашар олақарғалар.
Тарқалишди чоллар, узоқда —
Мўрилардан тутун тарқалар.

II

Қиш кечаси, кун ойдин, совук.
Қор ёғади буралаб босим.
Дала бўйлаб рўмол ёпинган,
Ҳасса тутган келар аллаким.
Оппок жимжит бепоеён дала,
Қор тагида гўнг уюмлари.
Қор тагида бурканиб оппок, —
Кўринади қишлоқ уйлари.
Патирлашар бирдан қарғалар
Уйқусираб терак шоҳида.
Эшитилар чиябўрининг
Йиғлоқ ули гоҳи-гоҳида.
Ўтиб кетди бир тўп йигитлар,
Қишлоқ томон айтиб ашула.
Ойнавонли чойхона фақат
Сочиб турар атрофга шуъла.
Хар кунгидек табаррук чоллар
Бир-бир бўлди чойхонага жам.
Равшан тортар киришдан таъбинг,
Чинни каби озода, шинам.
Тўртта-бешта кўнгил тортарлар
Алоҳида ўзи бир тўда.
Ўлтиришар юқори — тўрда.
Бир туп кулар, бир туп сўзлашар,
Хар тарафдан ҳар турли овоз:
— Самоварчи, радиони қўйинг,

Эшитайлик ашула бир оз.
— Хў, Қаюмжон ўғлим, бизга чой!
— Соколидан, ҳозир, отахон.
Кўли, оғзи асти бўшамас:
— Кимга патнис? Ха, келинг меҳмон!
Тўрт томонга елиб-югурар,
Устида тўн, кифтида сочиқ.
Куловига уч мириликни
Қисиб олган, кўкраги очик.
Қўш самовар, қайнар шақирлаб,
Пиёлани артар қўймай доғ.
Гоҳ карнайни олиб пуфлайди,
Бойлаб олган уч-тўртта белбоғ.
Қўша-қўша чойнак қўлида,
Чой тарқатар, қилар аския.
Оёқ-қўли чаққон, хушбичим,
Не учундир лақаби «Туя».
Хўп зеб берган чойхонасига,
Газет, радио... жондан бўлак бор.
Бир бурчакда шифтга осиглик.
Садаф нақшли, попукли дутор,
Тинмай ёпиб-очилар эшик,
Кириб чиқар кетма-кет одам
Чойхонани кўпдан тарк этган —
Кириб келди Самсоқ ота ҳам.
Қокди телпагининг қорини.
Ҳассасини тираб деворга,
Разм солар бир оз тўхталиб,
Билмоқ учун ким йўқ-борини.
— Бардаммисиз? — Марҳамат! — Келинг!
Ҳамма унга кўрсатар ўрин.
Кириб келди Кўчқор ота ҳам,
Бир-бирига ишқалаб қўлин.
Куловини чамбарак қилиб
Боғлаб олган қийиғи билан.
Қуюқ-қисқа мош-гуруч, соқол,
Йигитлардек серсавлат, баланд.
Салқи қилиб белбоғ боғлаган
Тун устидан, бир оз қориндор.
Кўкраклари очик, қир бурун,

Қиш совуғи унга қилмас қор.
 Ҳа, касби шу, одати шундай,
 Худди эшигидек турмас тек.
 Қўчқор ота тўрга ўтаркан
 Кўп чоллардан кўринди тетик.
 — Толипбойми?.. Жамоат жам-ку,
 — Қани-қани ўтинг юқори.
 — Тетикмисиз? — Мол-жон омонми?
 — Хўп эринмай ўраяпти қор.
 Ўлтиришар Толипбой ота.
 Қўчқор ота, Шер ота, яна...
 Гаплашишар ўтган-кетгандан,
 Кўрпачада қуриб чордана.
 Ишлар эди аввал колхозда,
 Боғбон бўлиб, бўлиб пахтакор.
 Шермат ота чойхонага бош,
 Ҳар бирининг ўз ҳунари бор.
 Нафас олар Самсоққул ота
 Мусичадек ҳамон ҳарсиллаб,
 Артиб олди ҳор томчиларин
 Соқолидан бир қўллаб силаб.
 — Ер эмақлаб келдим зўр-базўр,
 — Анча қариб қопсиз, Самсоққул.
 — Бу ёққан қор фақат ошу нон.
 Қиш қишлигини қилгани маъқул.
 — Чакки бўлмас бу йилги баҳор.
 — Чигит экиш кечикмаса бас.
 Ҳосилгача ҳали иши кўп.
 Гап бир чигит экишда эмас.
 Парвариш сал кечикдими,
 Шунинг ўзи энг катта офат.
 — Бу гапингиз тўғри, Қўчқорвой,
 Бари меҳнат қилишда фақат,
 Пахта билан соқол оқарди,
 Бу — терталаб, кўп инжик, мушқул.
 Хе, бор сири беш қўлдек аён,
 Пахта эқдик сал кам олтмиш йил.
 — Хотирамда, эс-эс биламан
 Сув талашиб уришганингиз.
 — Бай-бай, бай-бай асти сўзламанг.

Шундан қолган чаккамдаги из.
 Ҳаҳ, не кунлар бошдан кечмади,
 Бир култум сув жонга тенг эди.
 Куч-қуввати борга, Қўчқорвой,
 Пахта экиш меҳнатми энди.
 — Мучалингиз нима, Толипбой?
 — Асп... Ҳамдуна... ҳа, дарвоқан сак.
 — Кулги бўлди
 — Баъзи феълингиз.
 Шундай экан энди ўйласак.
 — Олтмиш етти?... Ёш экансизлар,
 — Ҳа, Фарҳодда ташидик тупроқ.
 Қариганда куч кетаркан-у
 Файрат асил қоларкан...
 — Шундоқ...
 Сўзлашишар шошмай, эринмай,
 Бари сирдош, тенгқур, маҳалла.
 Бир-бирига касб, феъл аён,
 Бирга кечган ёшлик маҳаллар.
 Ёши қайтиб булар ичида
 Самсоқ ота қолган иш-кучдан.
 Пахта илмин расо билади,
 Қўп табаррук, ошган етмишдан.
 Селкиллайди оппоқ соқоли,
 Қоши қуюқ, чимрилган бароқ.
 Янги кийган гуппи устидан
 Бойлаб олган симоби белбоғ.
 Мижжалари қизариб турар,
 Ёшланади тез-тез кўзлари.
 Олди тиши тўрт-бешта қолган,
 Аниқ чиқмас гоҳо сўзлари.
 Лекин ҳикмат ҳар битта гапи,
 Маслаҳатгўй бутун қишлоқда.
 Колхоз тузган, ишбоши бўлган,
 Айлантирган туқайни боққа.
 Мироб бўлган бир неча йиллаб,
 Қўп ариқлар очган бу ота.
 Қўкрагида ордени ҳам бор,
 Ҳурмат қилар кичикдан-катта.
 — Пиёлани олинг, Қўчқорвой.

— Чой ичайлик, яна битта чой!
Чойнагини силқиб, силкитиб
Сўнг узатди: — мана Қаюмбой!
— Тўғри, одам қариганида
Бўлар экан ишга тутанок.
Ишласак ҳам, ишламасак ҳам
Хеч ким мажбур қилмайди, бироқ
Кўз кўрқоғу қўл ботир деган.
Боғнинг ўрни эди янтоқ кир.
Биздан кейин қоладиган шу —
Бинойидек боғ бўлди ахир.
Бекор юриб нима ҳам қилдик,
Шукур, ҳали қувватимиз бор.
Мундоқ, қараб ичинг пишаркан...
— Ҳа, бекордан худо ҳам безор.
Бу йил режа тўлмасдан қопти.
Халқимизнинг юзига бу доғ.
Энди қараб туриб бўлмайди,
Яна белга боғлаймиз белбоғ.
Кўчқор ота нимадир ўйлаб
Бошин эгиб қолди тубанга:
— Маслаҳат-ла звено тузсак,
Бирники мингга, мингники туманга.
Уруш битгач, ишламай кўйдик,
Ўзимизни сийладик шунча.
Кексалар деб қўлда кўтардилар,
Унутмаймиз ўла-ўлгунча.
Колхоз билан маслаҳатлашсак,
Сўзимизни қолдирмас ерда.
Чоллар бари қўшилди бунга:
— Қувватимиз етарли белда.
Баъзи ёшга солиштирганда
Демаса ҳам бўлади қари.
Хў, Нортойнинг ўғли Холмат-чи,
Кўп дангаса чикди хувари.
Ақл деган ёшдамас, бошда,
Салим билан бўлмаса тенгқур, —
Қайси бўлди? — Тракторчи-да.
Ҳа, ганидим, барака топқур —
Кўп меҳнаткаш йигит бўлган-да.

У топади феълига лойиқ.
— Нима дейсиз, депутат бўпти.
Хоҳлаганмиш уни халойиқ.
— Бўлсин-бўлсин, етим бечора,
Газетда ҳам чиқибди номи.
— Э, Шерматвой, бир эштайлик,
Нима депти, газета борми?
Шермат ота булар ичида
Гапга чечан, саводхон, тетик.
Чойхонанинг оқсоқоли у,
Бошда дўппи, оёқда этик.
Соат осган қўкрак чўнтакка,
Тугмасига бойлаган ипин.
Чойни хўплаб қараб олди у
Соатига, радиога секин.
Чолларга хос эҳтиёт билан
Ён чўнтакдан ойнагин олиб,
Рўмолига артиб, ўкиди
Газетани чирокқа солиб.
Эштади кўзини юмиб
Қуйи солиб бошин баъзиси.
Сўроқ қилиб ўзи-ўзича,
Чакишади гапнинг мағзини.
Хўп гаажжуб замон бўлди-да.
— Эркак-аёл, ёш-қари теп-тенг,
Бўпти қилса ишини удда.
— Эй, бўлмаса бир тракторчи,
Мардикорнинг ўғли, етимча,
Даври кепти, эл-юрт хоҳлапти,
Обру-хурмат топибди шунча.
— Ўзи ҳам хўп тинимни билмай,
Қора мойга чўмиб ишлади.
— Боракалло, ҳамма гап шунда.
Ахир ваъдасини ушлади.
Колхозни, юртни ўйлади.
— Шунақани сайлайди-да халқ
— Яхши бўлса Эшмат-Тошматми,
Хукуматга ҳаммаси бефарқ.
Мижжадаги ёшини артиб
Белбоғига Самсоқкул ота:

— Бу кунларга минг қатла шукур, —
 Дея сўзни бошлади аста.
 — Мунча одил, мунча халқпарвар,
 Ер юзига бўлмаган пошшо.
 Кўрмаганман шу ёшга келиб,
 Сайлов куни тўю-томоша.
 Шермат ота газетни буклаб,
 Чўнтагига қилди саранжом.
 — Тўй қаёқда, ими-жимиди
 Сайланарди битта зўравон.
 — Ху, кимга чой?
 — Қани бу ёқда.
 — Мана, ҳозир бари гатов-да.
 — Дуторни ҳам ола келсинлар,
 Гап бўлинди қизиган топда.
 Алиев ҳам келиб қолгандир,
 Тиними йўқ ҳеч бечорани.
 Колхоз учун хўп жонқуяр-да.
 Ҳа, бўлмаса турайлик, қани.
 Толиб ота кўрди соатин,
 Чоллар аста турди ўрнидан.
 Ташқарида қор бўраларди,
 Тарқаларди тутун мўридан.

III

Дала жимжит, атроф оппоқ қор,
 Ерга тегар қор буркаган тол,
 Кабинетда Содиқ Алиев,
 Раис, яна тўртта-бешта чол.
 Деразада дарахтлар нақши,
 Уй ойнаси яхлаган қат-қат.
 Чақирганди раис чолларни
 Олиш учун фикр, маслаҳат.
 Қандай тузса бу йил режани
 Ва бошласа ишни қаердан.

Булар ахир асил деҳқонлар,
 Пахта билан қадим қадрдон.
 Бу чолларнинг ишлаш фикрини
 Эшитганди Алиев аввал,

Бугун ўша масалани ҳам
Улар билан қилмоқ бўлди ҳал.
Кўчқор ота айтди мақсадни:
— Маъқул тушса агар сўзимиз,
Пахта эксак беш гектар ерга,
Бир звено бўлсак ўзимиз.
Кексалар деб ўйламанг зинхор,
Ишга кучу ихлосимиз зўр.
Чоллар секин бош силкиб қўйди,
Бу сўз жуда бўлгандек манзур,
Имо қилди раис кимгадир,
Чоллар фикри дегандек маъқул.
Ўйлар эди недир Алиев,
Тираганча чаккасига қўл.
Боз ўртага чўкди сукунат,
Банд айламиш қандай фикрлар.
Кўчқор ота тугатди сўзин,
Ҳамма Алиевга тикилар.
— Бу сўзингиз ўринли, аммо... —
Сўзга кирди Алиев секин.
— Куч-куватда ҳеч кам демаймиз,
Бир томонин ўйлайлик, лекин:
Фахрланар сиз билан ҳамма,
Тажрибасиз ёшларимиз бор,
Кўплар билмас қари билганин,
Сизлар ахир эски пахтакор.
Бўлинсангиз ҳар звенога,
Бу яна ҳам бўлмасди чакки.
Унутмайлик ёшларни ҳеч вақт,
Шундай қилсак дурустдир балки.
Звеновод ё боғбон бўлиб,
Ишлай берсак ҳар жой, ҳар жойда
Ҳаммаси ҳам колхознинг иши,
Келтиради бу катта фойда.
Маъқул тушди ҳаммага бу гап
Ва кўшилди ҳамма сўзига.
Меҳр билан боқарди чоллар
Партком Алиевнинг кўзига.

IV

Оппоқ ойдин хайдалган ерлар
Кўпчиб ётар, шудрингдан нам.
Ахён-ахён хўроз қичқирар,
Жимжит дала, қишлоқ, уйлар ҳам.
Жимжит дала. Ер ўртасида
Бир туп ўрик гуллаган оппоқ.
Ел эсади. Ҳаво гўдакнинг
Нафасидек ёқимли, юмшоқ.
Эшитилар аллақаяқдан
Тош қўпориб сойнинг оққани,
Томорқада аллақимнингдир,
Мол арқонлаб қозик қоққани.
Каллакланган тутлар кўринар,
Соя солиб ер этагида.
Уюм-уюм зовур балчиғи
Қотиб ётар унинг тагида.
Тариллайди трактор текис,
Ер палахса-палахса кучар.
Кўринади милт-милт чироғи
Узоқлардан, гоҳ ёниб учар.
Ҳайқиригин олиб қочар ел,
Таққа тўхтаб жим бўлди бирдан.
Сукут чўқди. Тинмасди бирдек
Саъва сайраб аллақаялда.
Ой чўқмоқда, уйлар девори
Теварақдан кўринар яққол.
Шудгор бўйлаб келади ёлғиз
Малла каноп чакмон кийган чол.
Кўринмайди белида белбоғ
Узун енгдан қўли кўринмас.
Шахдам юриб борарди, аммо
Ер устида тўхтади бирпас.
Х-о-о-ой! Ҳайқириқ бутун далани
Силкигандек ларзага солди.
Яна жимлик. Ўрик гулига
Гўё товуш сингиб йўқолди.
Олазарақ чолнинг кўзлари...

Ботиб борар кўнждан тупроққа,
 Ё ғазабдан ёки ер юмшок.
 У кимнидир излайди тунда,
 Гоҳ атрофга солади қулок.
 Ўз-ўзича борар пичирлаб,
 Ишонмасдан кўзин укалар.
 — Бутун бошлиқ трактор билан
 Қайга ғойиб бўлиб йўқолар.
 Уйку босиб, наҳот донг қотиб,
 Кўнгли тинчиб ухласа Салим.
 Наҳотки у унутган бўлса
 Звенонинг экиш мўлжалин.
 Не ҳодиса... Гар тирик бўлса,
 Шогирдидан бермасми хабар.
 Ё мактаган трактор бирдан
 Ишдан чиққан. Бир мўъжиза бор,
 Тракторнинг ҳар бир винтига
 Юрагини қўйгундек эди.
 Ғазабидан «ношуд» Салимни
 Худди буриб қўйгудек эди.
 Чол ўйланар, бармоғи билан
 Соқолини ямлаб тарарди.
 Ху, узоқда ёнди аланга,
 Унга ҳайрат билан қарарди.
 — Қумғонларни қани, йиғиштир,
 Ҳа, бўла қол тезроқ, акаси.
 Бригаданинг еридан бугун
 Қутулайлик бирваракаси!
 Тамакини тортар Салимжон,
 Чиқаради бир мури тутун.
 Тамакиси гуп этиб ёнди.
 Қоп-қора мой юз-қўли бутун.
 Яллиғланиб қирга ой ботар,
 Толлар узун ташлайди соя.
 Бир чеккада кесакдан ўчоқ,
 Барра узра қумрон, пиёла.
 Салим ушлаб фонус бир қўлда,
 Тракторни айланиб кўрар.
 Мойли пахта ловиллар ерда,

Салим рулда. Мотор гувиллар.
Қўчқор ота, қаршисида жим,
Оғиз очмай қараб туради.
Ўз ерига боқар аланглаб,
Кўнгил учун ҳорманг демади.
Унутдими у ўз одатин,
Салим сабабини билмади.
Гувиллайди трактор ҳамон.
Ирғиб тушди рулидан Салим.
— Ҳорманг, отам, тинчликми ўзи?!
Вақтида тахт ваъда, мўлжалим!
Қолдирмадим кетмон урар ер,
Оёқ қўйган ботади белдан.
Қутуламан, ха, деяверинг,
Бригаданинг бутун еридан.
— Барака топ, ўғлим, кўп яша,
Энди келдим ўзимга бир оз.
«Лекин жуда хавотир олдим,
Унутибман олишни ҳам нос.
Қулоқ солсам тракторинг жим,
Юрагимга тушди васваса.
Ўйладимки уйқу элитиб,
Донг қотибди иккови роса.
Халқумимга тикилди жоним,
Юрагимга сизмай қолди кил.
Э, ха, ой ҳам ботай деб қопти,
Кексалик-да, ухлабман, шекил.
Ҳайрат билан чолнинг сўзини
Жиддий туриб тингларди Салим.
Аммо бирдан уриб кифтига
Сўзни бўлиб, қолдириб ярим,
Қаҳ-қаҳ уриб кулиб юборди.
Кўзидан ёш чиқди тирқираб.
Коса, кумрон ушлаб шогирди,
Ҳайрон бўлиб туради қараб.
— Оббо, отам тушмагур, ҳали
Гап мундоғ денг, ваъдамиз-ваъда.
Эй, белбоғни ечиб қўяман.
Шу колхозни қолдирсам доғда.
Кесак отса ботиб кетади,

Эшак лойдан ўтгунча эмас.
Ишламаймиз хўжа кўрсинга.
— Бу тилло гап. Шунинг ўзи бас.
Мўл ҳосилнинг тўғон боши сан,
Тушунганга бу кўп ноёб касб.
Балли, ўғлим. Ҳеч кам бўлмайсан,
Нодонларга қилма таассуб.
Ривож берсин ишингга ўғлим.
Салим яна ўтирди рулга,
Партиллагиб тортди тормозин.
Бир силкиниб кўчди ўрнидан,
Қўчқор ота узмасдан кўзин,
Хавас билан боқар кетидан.

VI

Куёш чикди тиниқ осмонга,
Кўтарилар нам ердан ҳовур.
Звенода чигит экилар,
Ҳамма чаққон, иш, ғала-ғовур.
Ҳар юракда янги бир орзу,
Ўз ишида ҳар ким «овора».
Аравакаш отин қамчилар,
Ишлар жадал, гумбур арава.
Куйманади ҳар ким ўзича,
Толиб ота боғи билан банд.
Кўчат экар, токини очар,
Сўри қилар, мевалар пайванд.

Қотма кўлин энгин шимарган,
Боғини рост яшнатмоқчи чол.
Бир қўлида гулқайчи, сезмас —
Соқолига илашган похол.
Тақир-туқур овоз келади,
Шийпон қарар Парпи уста ҳам.
Гоҳ миҳ қоқар хўллаб оғзида,
Чаккасига қистирган қалам.
Ҳар юракда буюк бир орзу,
Баҳор билан чечак отгуси.
Олма, ўрик, гилослар гулин
Ел орқали таралар иси.

Ана кўм-кўк тоғлар, адирлар,
Сайхонларга ёйилган пода,
Чўпон чалган най товушини
Шўх яллага кушар шаббода.
Кўчқор ота звеносида
Иш қизиган — экилар чигит,
Чуваб чиққан ялпи аъзоси,
Чанқаб қолган ишга қиз, йигит.
Ота сизмас ўз хайратига,
Оёк яланг, кўллари тупрок,
Ҳозир уни ишда кўрганлар
Гуркираган шер дейди бироқ...

Булут босди тўсатдан. Бўрон
Дарахт шохларини силкийди.
Ўрик гулин тўзғитиб, сочиб,
Ғазаб тўнин табиат кийди.
Чакмоқ чакди. Чакмоқ эмас у,
Чол кўзининг ғазаб учқуни.
Енга олмас на жала, бўрон,
Ўз ишига ихлосин уни.
Майда томчи айланди селга,
Ёнди ота қалбида олов.
Тикилади кўкка, ерига,
Гўё бирдан пайдо бўлди ёв.
Уста Парпи сада тагига
Яшириниб бўлди ғужанак.
Кўчқор ота эса жикқа хўл,
Баданига ёпишган кўйлак.
— Ҳа, Кўчқорвой, хорманг биродар,
Иш битдими, энди муборак?
Чакки бўлмас шийпон ҳам, мана.
Бугун кўлдан чиқарсам керак.
Уста сезмас, оқарди эриб
Чаккасига қисган қалами.
Ўтса чатоқ вақти чигитнинг,
Битаверар шийпоннинг ками. —
Соқолидан сув томар чак-чак.
— Ўзгарувчан кўкламги ҳаво.
Кўкка қараб ишни қолдирма!
Бирдан жала, бирдан мусаффо.

Ҳаво паст деб қарасак, уста,
Экилади чигит жавзога.
Уруғ ерга тушса кифоя,
— Гап боқувда! Унмасин нега!
Офтоб чикса кийим қурийди,
Хижолат — доғ аримас бироқ.
Шу топда гўнг сепмаса борми,
Чигит ирир, чаток, қатқалок.
Қуёш ботар, қизарди булут,
Шаррос қуйган жала ҳам тинди.
— Қимирласак бўлади, уста,
Камон ёйи кўкда кўринди.

VII

Кунлар ўтди. Кирди саратон.
Тол, тераклар тагида соя.
Шермат ота чойхонасини
Олиб чиққан клубдан сойга.
Ҳу, идора сув сепгандек тинч,
Якка турар кўча четида.
Раис, партком далада бари,
Кўринмайди кабинетида,
Кун дим. Жимжит. Гоҳи-гоҳида
Чўт қоқади ҳисобчи чиқ-чиқ.
Нарироқда колхоз саройи,
Дарвозаси турар ланг очик.
Баъзан ўғит, сабзавот ортиб,
Кириб чиқар уч-тўрт арава.
Чойхонада чойхўрлар сийрак,
Ўз ишида ҳар ким овора.

.....

Қуёш ботди. Бирма-бир келган
Колхозчига тўлди чойхона.
Ишга тушди станция сойда,
Электр нури порлади яна.
Сой ичида тошлар, харсанглар,
Тўлкин келиб бўлади кукун.
Гоҳ шилдирар, бирдан шовиллар,
Юз оҳангга ўхшатмоқ мумкин.

Қўлни кесар кўпикланган сув,
Жунжитади этни салқини.
Тол учида, гул япрогида
Товланади чироқ ёлқини.
Аравалар кўча четида,
Симиради карвонлар яхоб.
Бири қирга етай деб шошар,
Бу сувсаган йўловчига боп.
Бир тўдада гангур-гангур гап,
Кимдир биров чақирар, ху чой!
Уч-тўрт йигит ўйнайди биллиард,
Кулги, қўшиқ, суҳбат, ҳордиқ жой,
Чойхонага кечки файз кирди,
Газетхонлик, радио... Ҳамма жам.
Колхозчилар кундузи ишда,
Қўл тегмайди учрашувга ҳам.
Чиқаргали ҳордиқ ёш, қари,
Кечки палла йиғилган бари.

.....

Сой лабида сархил, мард, эпчил
Оқ ятаклар ўлтиришади.
Иши қойил, яланг тўш, танги,
Керилиш ҳам хўп келишади.
Билинади марднинг мардлиги
Эл ичида, тўдада фақат.
Ялқов қандай чидаб ўлтирар,
Ҳар гурунгда кулги, хижолат.
Қолоқларнинг аҳволига вой,
Бошланаркан пайров, аския.
Учуриқлар, кесатиқ, ҳазил,
Кўплар дарров бўлади «қия»,
Дуркин келган кетмончи Холмат
Кетмоқ бўлиб турди ўрнидан.
Шу орада кимдир гап отиб,
Кулги чиқди ўртада бирдан:
— Ҳа, Холматвой ишлаб чарчаган,
План бўлса эллик, «жойида».
Уйку деган ош-нон сўрарми,
Чопиқ бўлар! Ухлаган фойда.

– Бўлгунича Қўчқор отадек,
Тўлади-да, бир куни план —
Михлангандай Холмат гўдайиб,
Туриб қолди жойида хайрон.
Қўчқор ота олтмишдан ошган,
Нима бўпти Холматга ҳали,
Кексаларга меҳнат ярашар.
«Биз учун ҳам ишлар махали».
Холмат ўйнаб дўппи жиягин
Қаққайганча турар жилмайиб.
Лоҳас тортди, жилолмай қолди,
Учуриқлар қилганди майиб.
Нарироқда чоллар тўдаси,
Хилпиллашиб ўлтирар, кўркам.
Қўчқор ота, Шермат оқсоқ чол,
Уста Парпи, аммо кимдир кам.
Рўмолини елкага ташлаб,
Қўчқор ота тинглайди ялла.
Чанга ботган брезент этик,
Ишбоп кийган яктаги малла.
«Кам бўлманглар» — дейди гоҳида,
Совиб қолган олдидаги чой.
Уста Парпи тинмай елпинар,
– Иш қоқибди, бир оз, Қўчқорвой!
– Тўфон қурғур анча қойитди,
Сув ўпириб кетибди, уста.
Иш битди-ю, хордик ҳам чиқди.
Уч кун ишлаб қутулдик тушда.
Тамом бўлган тўртгинчи чопиқ,
Рўза эса авжи сув талаб.
Қўшиқ қайда, қил ҳам сиғмасди,
Ғўза сувдан қолса ҳаяллаб.
Шоналари чаккимас, дуруст.
Олди тўпда ўн-ўн беш кўсак.
Нозик экин, кўп сермашаққат,
Эй, сув йўқ, деб қараб ўтирсак,
Шонасини дув тўқади-ю,
Юз ҳам шувут, кўлимиз курук.
Ундай кунни кўрмайлик, уста,
Меҳнат зое, кутган ҳосил йўқ,

Шу кунларда ойдин фанимат,
 Тунги сувнинг нафи кўп эрур.
 Тонг отгунча ҳар қанча ерни
 Суғормоклик мумкин баҳузур,
 Боғ бу ёқда қуриб қолди деб,
 Толипбой ҳам бўлди жонсарак.
 — Ҳа, дарвоқи кўринмай қолди?
 — Боғларини суғурса керак.
 Боришликка қўл ҳам тегмайди,
 Меҳмонхона битдими, уста?
 Суғоришдан тунда қутулсак,
 Фурсат топиб борарман тушда.
 Кела туриб йўлнинг устида
 Толип ота тўхталди бир оз.
 Назар солиб ёни-верига
 Ва ташлади бир чеккага нос.
 Қўлтиғида бир жуфт ҳандалак,
 Қийиқчада олма, шафтолу.
 Кела туриб қўлдаги гулин
 Бир йигитга тортиқ қилди у.
 Гулдек нозик табиати ҳам,
 Тарам-тарам оқ-қизил юзи,
 Бурунлари нозик, ўроқдай,
 Оппоқ соқол, мулойим сўзи.
 Оқиш қоши буралиб кетган,
 Олди тиши терилган садаф.
 Дурустгина байт ҳам айтар.
 Гоҳ уриниб келганида гап.
 — Э, ҳа, келинг, боғбон, қайдасиз?
 — Улфат жам-ку, ҳорманг, Қўчқорвой?
 — Оқсоқолдан газет эшитсак,
 Боғ қондими, йўқладингиз жой?
 — Кўнгил энди пича тинчиди,
 Боғ жонивор ҳам сувга хўп қонди.
 Деди кулиб қилгандай ҳазил:
 Ғўзага ҳам етарлик қолди. —
 Боғ неъматини ўртада тўла,
 Гавҳар каби ёнар чиллаки.
 Толип ота шошмай шингиллар,
 Қиндан олиб қайрилма пакки.

Кўчқор ота бир шингил олиб,
Узр сўраб турди ўрнидан.
Звенога йўл олди, чунки —
Кўтарилди ой аста кирдан.
Ғўзаларга қуймоқчидир сув.

VIII

Қиздиради далани қуёш,
Дарахтларнинг боши қилт этмас.
Арқонланган сигир сайҳонда —
Ёнбошлаган, ҳароратдан маст.
Учиб юрар тўрт-беш қалдирғоч,
Шийпон турар хувилалб бўм-бўш.
Гоҳ қалдирғоч шипга қўнади,
Гоҳ ховузга уриб ўтар тўш.
Туя сандик турар бир четда,
Шифтга тегар тахланган кўрпа.
Нариоқда тандир ёнида
Милт-милт қайнар қайнатма шўрва.
Газет, китоб стол устида,
Қайнаб-тошар қумғон ўчоқда.
Ховуз устин қоплаган ёнғоқ,
Чўмич, капгир осиқ бутоқда,
Дала жимжит. Қуёш тафтида
Жимирлайди ғўзалар боши.
Кетмон урар ҳар ер, ҳар ерда
Звенонинг кексаси, ёши.
Эшитилар гоҳо узоқдан
Тўғон ошган сувнинг шов-шуви.
Гоҳ келади Кўчқор отанинг
Отни буриб деган «ҳа-чув»и.
Униқибди яланг тушлари,
Танғиб олган бошини маҳкам.
Оёқ яланг, липпа шимарган,
Теридан ҳўл белбоғлари ҳам.
Четга бурди от жиловини,
Манглайдан терни сидирди.
Қумғондаги сувдан косалаб,
Устма-устга қониб шимирди.
Занг товуши тутди далани,

Аскиядан янгради шийпон.
Қўчқор ота сўзлар, гоҳ кулар,
Қаранглар, деб ушатади нон.
Ўтиришар бир оиладек
Звенонинг аъзолари жам.
Ховуз, гулзор... терак ва толлар
Соя ташлар салқин ва кўркам.
— Хў, ҳорманглар!
— Ха, келинг, раис.
— Зиёфатга етиб кепман-да.
— Яхши одам ошга деганлар,
Қайнонангиз хўпам суйган-да.
Раис тўхтаб шийпон лабида,
Этик чангин артди барига.
Назар солар тик турган ердан
Звенонинг ғўзаларига.
— Сўрагулик ери йўқ ишнинг,

Бардаммисиз йигитлар, қалай?
— Кундан-кунга тетикман, ўғлим,
Ишляпмиз ота-боладай.
Тугай деди бешинчи чопиқ,
Культивация қиляпмиз отда.
Қимирлаган қир ошар экан,
Раис ўғлим, умидим катта.
Кеча-кундуз тинмайдиган пайт,
Энди кирар ҳосил амалга.
Бор машаққат чиппакка чиқар
Парваришни ким солса галга.
Йигитларнинг иштаҳаси зўр,
Ҳосил бўлмас чамамда чакки.
Ўлган яхши соч оқарганда
Бebурд бўлиб егандан дакки.
Сендан ую, мендан бугина.
Ваъда бердик, чиқамиз сўздан.
Аҳилликда қуту барака,
Оширамиз планни юздан.
— Отам бақувват, рост, бел олишса
Ерга урар қилиб чирпирак.
— Шарти кетиб, партимиз қолди.

Ғайрат кўп-у, куч керак.
Лекин ғайрат, куч бўлган билан
Ваъда, номус бўлмаса бенаф.
Ўтирганлар чолга қаради,
Маъкул тушди ҳаммага бу гап.
Раис тинглар мўйловин бураб,
Бош тебратиб чолнинг сўзини
Тиззасига кафтини уриб,
Меҳр билан тикди кўзини.
— Яшанг, отам, гапингиз тўғри,
Бўшаштирманг ишнинг у ёғин.
Қани, Карим, газетни ол-чи,
Эшитамиз сендан бу ёғин.

IX

Ҳансирайди иссиқдан дала,
Бурсиллайди кўчада тупрок.
Ўз тагига соя сололмас
Бўғотлар ҳам. Жим эди қишлоқ.
Узун кўча, бир томони боғ,
Ғарқ пишибди анжир, шафтолу.
Кўча чанги босган шохлари,
Пахса ошган, тўкилгундек дув.
Соя солиб гур учиб ўтар
Гала-гала чуғурчик бордан.
Гумбурлайди қушоғиз милтиқ.
Жом чалинар аллақадан.
От устида хиргойи қилиб,
Аравакаш келади якка.
Томорқада беҳи шохининг
Қоқ учига кўнибди ҳакка.
Кўча жимжит, тут пўстлоғдан
Қамчин қилиб икки-уч бола
Мол ўтлатар. Бир ёқ бепоён
Иссиқ, кўм-кўк пахтазор-дала.
Шу колхознинг парторги билан
Кўча бўйлаб келар уч одам.
Ғўзаларни оралаб кўрар,
Кўсакларни санар дам-бадам.
Уста Парпи офтобда пишиб,

Йўл устида кўприк тузатар.
Суянганча пойтешасига
Таний олмас, узоқ кузатар.
Мана бири, тажрибакор чол,
Кўринишда бири ўрта ёш.
Булар келган қўшни колхоздан,
Текширишга, мусобақадош —
Йўл-йўлакай гоҳо сўзлашар,
Нималардир ёзар ёш йигит.
Суғорилди ғўза неча бор
Ва солинди қанча ғўнг-ўғит
Айланишди атрофини булар —
Клуб, ясли, шийпонни... Барин.
Парторг сўзлар бу звенонинг
Ишларини очик, камтарин.
— Ўн гектар ер, ху садагача,
Кўчқор ота звеноси бу.
Ярмин қўшди анов тепадан
Етти чошиб, беш бор берди сув.
Кўплар деди у баландлик ер,
Сув чиқмайди, меҳнат бефойда.
Ўху буни текислагунча,
От-арава, одам, куч қайда.
Иш йўқ экан расо киришса
Одамизод қилолмайдиган.
Белин бойлаб ишлади, қаранг,
Сойни бўғиб кўтарди тўғон.
Лекин отам ишга кўп абжир,
Қирқ центнер, ваъдаси катта.
Кексайганда бебурд бўлмайд деб,
Кеча-кундуз тинмайди ҳатто.
Булар борар ғўза оралаб,
Эгатларнинг ичи иссиқ-дим.
Бир томондан овоз келади:
— Ҳо, бўла қол, келтир!.. — Яна жим.
Қуритишга нам пахталарни
Кўчқор ота ҳозирлайди жой.
Бир қўлида андава, сувар,
Оёқ-қўли, уст-боши лой.
Уч-тўрт аёл хирмон ҳозирлаб,

Кетмон урар миришкор, чечан.
Тут тагида, куннинг тигида
Икки йигит тўқийди четан.
Сўзлашишар иш орасида,
Бири босиб тортар тамаки.
— Хўп дея бер, уч юз килога
Етказмасдан термайман токи.
Теримни ҳам соғиниб қопмиз,
Тарозбонлик менга нимаси.
Шарт айтаман Қўчқор отага,
Қилмайман деб, шу гапнинг рости.
— Қизикмисан, бу гапингни қўй,
Ишнинг борми яхши-ёмони.
Ким бўлсак ҳам колхоз учун-да,
Ё чаккими, ўйлаб кўр, қани!
— Ялписига салом, хорманглар!
Гапни бузди меҳмонлар келиб.
Қўчқор ота турар ўрнидан,
Қотиб қолган бели букилиб.
— Бор бўлсинлар, келинлар, раҳмат.
— Бир айланиб келдик кўргали.
— Меҳмонларни бошланг, Алиев.
— Бошқа пайт келармиз, балли.
— Салқинлашиб борасизлар-да,
— Таклиф қилар шийпонга, бокқа!
— Ишингизга муваффақият!
Зиёфатга келамиз бошқа.
Узун йўлдан борар вакиллар,
Товланади олма, шафтолу.
Чанг ўтирган беҳи шохлари —
Девор оша тўкилгундек дув.

Х

Кеч салқин чўкди боғларга,
Чумчуқларнинг чирқ-чирқи тинди.
Пахтазорлар кул ранг тус олмиш,
Олмазорга қуёш беркинди.
Чанг кўтариб ўтди, подалар,
Хув, қирларнинг бағрида тутун.
Узоқларда чирок милтирар,

Далаларга чўқар эди тун.
Қовун полиз, ишкомлар аро
Чигирткалар тинмай чириллар.
Боғ ичида, ҳовуз бўйида
Очилмишди намозшомгуллар.
Колхозчилар даладан қайтмиш,
Гоҳ келади қизлар ялласи.
Эшитилар аллақакдан
Варанглаган радио саси.
Ариқларда сувлар шилдирар,
Аста-аста кўтарилар ой.
Чақиради кимдир бировни,
Узоқлардан товуш келар «Х... о... й!»
Кўчаларга, сарой олдига
Қоровуллар сепган муздек сув.
Янги битган клуб томонда
Кўтаради болалар қий-чув.
Нақадар эл манзарага бой,
Қандай файзли колхоз оқшоми.
Кўринади дала четидан
Данфиллама клубнинг томи.
Идорада одамлар гавжум,
Саркотибни қуршабди бир тўп.
Бригадалар сводка берар,
Жириглайди телефон. Иши кўп.
Кўчқор ота қайтар, қўлида
Қумғон, кетмон, қизарган юзи.
Билқиллаган тупроқда тушар
Йўғон-йўғон оёғин изи.
Йўл устида тўхтаб, анҳорга
Чайиб олди чангли оёғин.
Кўринади баланд девори
Фира-шира, колхознинг боғин.
Ўз бағрига тортган соясин,
Кўча бўйлаб кетган тераклар.
Тетик тотиб елдан тебранар
Полизларда кўм-кўк палаклар.
Кўтаролмас анорлар бошин,
Жаннат бўпти колхознинг боғи.
Пешона тер томган бу ерда...

Олтиндан ҳам азиз тупроғи.
Ишкомларнинг кети кўринмас,
Толип ота ҳусайни узар.
Қучоқ сифмас тарвуз, газ бўйи
Қирқма қовун ҳовузда сузар.
Вакил бўлиб келган меҳмонлар
Ўтиради боғ шийпонида.
Дастурхонда боғнинг неъматини,
Толип ота улар ёнида —
Ўтиради чордона қуриб.
Қовунларни қилади коса.
Меҳмонлар дер: яшанг, отахон,
Боғни лекин боғлабсиз роса.
— Кўпдан қуён қочиб қутулмас,
Икки қўлдан чиқаркан қарсак.
Кўпчиликмиз, ахир, меҳмонлар,
Қилмоқ мумкин неки истасак.
Палов келди сопол лаганда,
Толип ота ўйланиб бирпас
Деди: — Бизлар кексайиб қолдик.
Солган эдик бир оз мусаллас,
Олиб чиқсам?
— Раҳмат, отахон.
— Ғамлай беринг пахта тўйига.
— Давлатимиз катта, у кунини
Бир хум-бир хум киши бўйига.
— Ҳа, албатта.
Ўртада кулги...
Эшитилди узоқдан ялла.
Қизлар кирди боғ эшигидан,
Чол, йигитлар келди бир гала.
Бир чеккада область вакили.
Раис унга сўзлаб туради.
— Ҳамма келди ўртоқ Аҳмедов,
Ишни бошласак ҳам бўлади.

XI

— Колхоз билан танишдик оз-моз,
Кўп ишлардан хурсандимиз жуда,
Орангизда йўқ эмас аммо,

Қилмаганлар ишини уdda.
Қўчқор ота ғўзаларига
Кўрганларнинг келар хаваси,
Тол тагида Холмат чўнқайиб
Бошин солган, оғзида носи.
Холматвойни олинг мисолга,
Пахтасининг ахволи чаток...
Тўрт чопиқ ҳам тугал бўлмаган,
Тизза бўйи келади янтоқ.
Аммо Холмат ер чизганича,
Кўтармади бошини ердан.
Сўзлагувчи жим бўлди бир оз,
Ҳамма қарар ёни веридан.
— Қўчқор ота ғўзаларида
Энг камида элликлаб кўсак.
Ваъдаси қирк, ҳатто элликка,
Ҳа, бўлади ишонаверсак.
Эрта-индин тушар теримга,
Этак, қанор, тарозилар шай.
Ҳаммаси тахт: хирмон, арава,
Пахталарни қуритишга жой.
(Қўчқор ота чордана қуриб,
Соқолини ямларди тинмай.
Носқовоғин Толип отага
Узатганин қолгандир сезмай).
Толип ота боғ обод қипти,
Холматвойдан ахир қати кам.
Ҳаромтомоқ, иш ёқмас, танбал
Одамларга берилса бардам,
Колхоз яна бўлмасми обод!

.....

Тўзғиб кетди қоп-қора сочи,
Йигит сўзлар жони дилидан.
Камарини тортиб, тўғрилаб,
Совуқ чойни симирди бирдан.
Бир оз ўйлаб: — Хурсандмиз жуда,
Фикримиз шу, — деди, — шундай гап.
Ҳа, сизлар ҳам бизнинг колхозга
Бир боринглар, шу бизнинг талаб.

Президиумдан раис қўзғалди,
Сукут чўкди бир оз ўртада,
Супаларда чоллар, йигитлар,
Шолчаларда қизлар бир тўда.
Тол тагида Холмат ўтирар,
Энгагина қўлини тираб.
Гоҳ эснарди, гоҳ тиззасига
Бошин кўйиб кетарди мудраб.
Турткилашиб қизлар кулади,
Топган каби бирон баҳона.
Кулгисини яшириб, юзин
Рўмоли-да қиларди пана.
Чекар эди супа лабида,
Оёқларин узатиб Салим.
Сочи тўзган, ботганди мойга
Гимнастёрка, устидаги шим.
Нимадир деб ёнидагига,
Раис тикди аъзоларга кўз.
— Хурмат билан Кўчқор отага
Сўзлаш учун берилади сўз.
— Бу ёққа чиқинг!
— Олдинга ўтинг!

Кўчқор ота турди ўрнидан.
Дўпписини бир қокиб кийди,
Сўз бошлади жойида бирдан:
— Мехмон айтди омади гапни,
Кекса одам мен нима дердим.
40 центнер ваъда қилганмиз,
Ўринлаймиз лабзни, ўғлим.
Холматвойни тўғри койиди,
Мана қилинг Салимга таққос.
Трактордан бир кун тушмади,
Ярим ҳосил, шу туфайли, рост.
Парвариши ўз қўлимизда,
Сув-ўғит, топилар бари.
Совлиқдек гап, боқуви келса
Тўкиб солар, демай ёш-қари.
План тўлса кимнинг фойдаси,
Жамоамиз яшнаркан яна.

Клуб битди, боғ обод бўлди,
Чироғимиз ёнипти мана.
Жим бўлди-да, давом этди у:
— Омон бўлсин ҳукуматимиз!
Кўп яшанглар, ваъдамиз — ваъда!
— Яшанг, отам!
— Раҳмат!
Овозлар...
Кўтарилди қарсақлар боғда.

XII

Пахта очилди қийғос,
Терим вақти ўтмасин.
Планни тўлдирайлик,
Фурсат қўлдан кетмасин.

Далаларда терим қўшиғи,
Уюм-уюм пахталар тоғи.
Теракларнинг учуда мезон,
Сийраклашган тутлар япроғи.
Ёз қўклиги сувларга кўчган,
Шилдирайди шишадек ариқ.
Дув тўкилиб, сувлар тагида
Товланади барглар сап-сарик.
Кўринади узоклар яққол,
Том бошига босилган пичан,
Пахта ортган машина қатнар
Кўчалардан кўтаришиб чанг.
Далаларга кирмиш кузги файз,
Оппок пахта устида шабнам.
Кўринмайди шийпон шипига
Уя қўйган қалдирғочлар ҳам.
Қуёш энди куйдирмас танни,
Кийиб олган қизлар ҳам нимча.
Куз ёмғири тез-тез томчилар,
Кечалари совиган анча.
Тонгдан бошлаб Қўчқор отанинг
Звеноси пахта теради.
Чанокларда ҳали пахта мўл,
Ғўза одам бўйи келади.

Ана тегмай кўли-кўлига,
Этак тутган қизлар югурар.
Шигил кўсак ичра дурраси
Гоҳ кўринмай, гоҳи кўринар.
Турна қатор арава қатнар
Пахта ортиб. Пахта хирмони.
Аравага ёнбош ўтириб,
Аравакаш қилар хиргойи.
Хув хирмонда турган тарозбон,
Ололмасди бир нафас дамин.
Ёзар, тортар, қисолмас эди
Қуловига ҳатто қаламин.
Кўчқор ота пахта теради,
Этак осган, тетик баланд руҳ.
Қуловидан ялла аримас,
Ҳашарчилар терар бир гуруҳ:
— Хув чаноқда тола қолмасин,
Барака шу, опок, қизларим!
Бир кулоч ип мушкулга ярар,
Ишни қилманг ҳеч чала-ярим.
Қизлар кулар: — Тўғри, отахон,
Қатим ипак дўшпимизга гул.
— Тома-тома кўл бўлур, деган
Чироғларим, бу гапинг маъкул.
Ҳар чаноқда бир чигит қолса,
Шунинг ўзи копарии зиён.
Звенода терим авжида,
Ошса ҳамки юз ўндан план.
Ҳамма хурсанд бўлар қалбида,
Севинч гўё дарёдек тошар.
План тўлган, звено илғор,
Тўй-томоша бари ярашар.
Теримчилар қайтар даладан,
Пахтазорда янграйди ялла.
Тарқалишди йигитлар, қизлар,
Ҳашарчилар қайтар бир гала,
Кўчқор ота борар тўдада.

26-тонготар биринчи зилзила

I

26 апрель. Тонготар.
Тошкент ухлар эди ширин уйқуда.
Байрам яқин қолган.
Тушлар, хаёллар
Шу билан банд, эди. Хаёт осуда.
Гўдаклар юзида майин табассум,
Салютлар гумбурин тинглагансимон,
Осмонда мушаклар портлаши бир зум
Тушига кирдими, нечундир шу он
Бирдан қийқирдилар...
Бу уйқумиди
Ё шодлик кулгиси, бир қўркувмиди?
Билмак маҳол эди
Шундай ҳол эди.

II

Оёқлар остида ер силкинарди,
Токчалардан учиб идиш синарди.
Зилзила!.. Зилзила!..
Шу муқаддас тупроқ, шу азим шаҳар
Осма кўприк каби лопиллар эди.
Ер ости гумбурлаб, дераза, томлар
Жаҳли чикқан чолдек бобиллар эди.
Чўчиб силкинарди асрий чинорлар,
Қирғоққа сапчирди ариқлардан сув.
Патирлаб инларин тарк этиб қушлар
Қоронғу осмонда соларди қий-чув.
Лекин одамлар-чи, қушдек тузмади,
Шу ер хурматига турди оёққа.
Тиралиб турдилар.

Гўё кўймасди
Ўрнидан силжишга шахрин ҳеч ёкка.
Киндик қони томган эй азиз тупроқ,
Тушган ҳар кесагинг билиб тўтиё,
Одамлар суяниб бир-бирларига
Қилт этмай қўш синчдек турдилар гўё.
Шу лаҳза ҳамманинг дили бир эди,
Гўё миллатларнинг тили бир эди.
Табиат ёв каби қутурган бир дам,
Фақат мадад эди одамга одам.

На олгин соатлар кўзга кўринар,
На амал, на гина, на бисот, палос.
Ховлига югуриб чиққан кўшниллар,
«Хамма омонми» деб сўради холос.
Телефон жирингларкан қоронғу уйда,
Жавоблар тез, қиска — «мол-жон
саломат».

Фақат телефон эмас, кўчаю кўйда
Кимки югураркан, ҳаммадан фақат:
Дўстларим тинчмикан, бормикан омон —
Ҳоким эди шу ўй, шундай бир фикр.
Ваҳма — даҳшатларга солиб ғалаён,
Ғолиб чиққан эди инсоний меҳр.

III

Қўкка қуёш чикди.
Ўша осмон, ранг,
Аммо ҳовлилардан қочган файзу-қут,
Ёқутдек гилослар, гуллар усти чағг,
Ерни қоплагандек осмондан булут.

IV

26 апрель шундай тонг отди,
Онам ҳовлимизга соларди зехн.
Мизғиган келинини аста уйғотди,
Қўлида супурги, сўзларди секин:

«Келин, «Тўхтасин»га сув сепиб кўйинг»,
«Келин, «Тўхтасин»ни супуринг тоза».

Онам бугун ерга шундай ном қўйиб,
Азиз фарзандига қилди тақозо.
Эй азиз Тошкентим, лекин сен бугун
Боладек тўполон қилдинг эргалаб.
Халқимиз ўз юртин севгани учун
Йўқ, сендан кечмади.

Балки эркалаб

«Тўхтасин» қўйдилар сенинг номингни,
Ёлғиз фарзандига қилдилар қиёс.
Сен табаррук ерсан,
Сенинг шонингни
Оналар шундай деб қилдилар эъзоз.

V

Ерни тутган эди гўё тўлғоноқ,
Туғмоқчи бўлгандай янги бир шаҳар.
Афсус шаҳар эмас, обод уйлардан
Тупроқ тепа туғди шу кун илк саҳар.

Бу азиз уйлардан кимлар ўтмаган,
Деворда боболар исми бор эди.
Шу уйларда тўйлар, ёшлиги кечган
Табаррук зотларнинг жисми бор эди.

Кимнингдир ирғитди қабр тошини,
У марҳум ким эди? Наҳот гуноҳкор?!
Нега силамади ер ҳам бошини,
Гул экмай тупроқни қилганмиди хор?!
Чўккан туя каби пахса девор ҳам
Оғиб ётар эди қўшни томонга.
Кўчалар кўриниб қолганди шу дам
Яланғоч синчлари қолган тахмондан.

Уйларнинг ичида ётарди китоб,
Қўлёзмамни сочиб ўйнарди шамол.
Онамнинг сурати деворда шу тоб
Тебраниб турарди,

кўрдим-ку дарҳол,

Ола солиб қайтдим яна изимга.
Хатто ўз уйим ҳам шу дам кўзимга

Ёт хонадон каби кўринди ваҳм.
Мен аста юрардим оёқ учида,
Ер ҳам омонатдек кўринди гўё.
Қаттиқ оёқ боссам,

менинг кучимдан

Силкиниб кетгудек туюлди дунё.
Агар эҳтиёткор босмасам қадам,
Остин-устин бўлиб кетгудек олам.
Бизлар йигирманчи аср одами!
Бизда атомларнинг ахир кучи бор.
Ақл, гадбир билан ўйлаб қадамни
Босмасак, алҳазар, алҳазар зинҳор —

Не булур!

Бу замин, замон бир онда
Минг зилзиладан зўр бўлади барбод.
Ха, шундай қудрат бор ҳозир инсонда,
Агар шафқат қилса, бўлади обод.

Шундай йигирманчи аср одами!

VI

Лекин,
бу зилзила шундай бир ёвки,
Бас келар на оташ, на қилич, қалқон.
На унда вужуд бор, на қон, на шарпа...
У ҳужум бошларкан тўсат, ногаҳон
Не чора? Наҳотки бўлмаса даво!
Не чора?
Нимага жимсиз, одамлар!

VII

Ёки меровситиб қўйдими ваҳм,
Нега юзингизда бор хотиржамлик?
Нега қадимгидек йўқ ирим-сирим,
Нега атамайсиз тангрига жонлик?
Нега дод солмайсиз, одамлар, ахир,
Вайрон бўлса ҳамки хонадонингиз?
Ёв ўтгандай бўлди бу она шаҳар,
Наҳот ўртанмаса ахир жонингиз?

Синган қандилларнинг устида нечун
 Уймалашиб, додлаб кўз ёш тўкмайсиз?
 Тошойна, чиннилар бўлса ҳам кукун
 Қадим авлодлардек тизза чўкмайсиз?
 Нега?!

VIII

Хамма ёқ жим!.. Олмадим жавоб.
 Гўё ҳамма менга боқар эди жим.
 Нечундир кўзларда чакнардигазаб,
 Бирдан ўлжасига ташланиб,
 хужум —
 Бошловчи шер каби боқарди улар.
 Назаримда мени минг-минглаб қўллар
 Етаклаб борарди.
 Қаерга? Нечун?
 Тошкентни чарх уриб айландик шу кун.

IX

Шаҳарни айландим,
 Гўё даҳшатдан
 Асар йўқ. Трамвай юрар изида.
 Машиналар қатнар. Аммо асфальтдан
 Бугун чанг тўзғирди
 Кўча юзида
 Бугун сочилганди фишту гувала,
 Сувлар лойқа эди қуйгандек жала.
 Бугун чиққан эди юклар йўлкага,
 Тайёрланган каби кўчишга ногоҳ,
 — Эгалари қани?.. —
 Шу чоқ елкамга
 Кимдир қўл солгандек айлади огоҳ.
 Йўқ, булар юкини елкаламайди,
 Ўлкаларни кезиб бўлмайдигарсон.
 Ўз юртида ўзин ғариб демайди,
 Ватан ишқи билан
 энг бахтли инсон
 Ўзларин ҳис қилур!
 Шу ҳис мададдир,

Шу эътикод билан ишига банддир.
Бунга гумон қилсанг ҳар бир уйни кез!
Йўқ, уймас, ҳар қалбнинг ҳисларини сез!

Х

Ха, шундай! Нафасни ростла бир фурсат,
Мени айблашга шошилма зинҳор.
Инсонни мадҳ этиш — ваҳший табиат —
Зилзила даҳшатин этишмас инкор!

Ўзим ҳам тонг олди уйғондим чўчиб,
Зилзила ҳар дилга бир ларза солди.
Ўғлим деразадан чиққанди учиб,
Кимдир эшикни ҳам очолмай қолди.

Оналар ковушин пойма-пой кийиб,
Азиз гўдакларин босиб бағрига,
Фақат болаларни бисот деб билиб,
Отилиб чиққанди бирдан ҳовлига.

Кимдир уйғонолмай алаҳсирарди,
Кимдир босирикқандай бирдан бақирди.
Бўлаётган каби ер остин-устин,
Мархум онасини кимдир чақирди.

Бирдан юракларни қоплади ваҳма,
Бу — даҳшат олдида бўлишмас таслим.
Шер ҳам хужум бошлаш олдидан гоҳо
Тадбир излаб бир дам қолмайдими жим!
Ноумидлик бошқа, чўчишлик бошқа,
Тарки ватан қилиб кўчишлик бошқа.

ХІ

Тўғри гапни айтдинг! Менга қулоқ сол,
Мен ҳам ёзарканман дostonни тунда,
Парвона лампамга урилса ноҳос
Атрофга жавдираб боқардим шунда:

Қайдадир машина гурласа ногоҳ,
Қоптоқдек дил сапчиб, кирди сирқироқ.
Ҳовлига югуриб чиқардим баъзан
Чақмоқ чақиб, бўлса момақалдироқ.

Бу бир зийракликми, ё эҳтиёткор —
Бўлишми? Не десанг, ўзинг қил ҳукм.
Жанг чоғида жангчи ухларми? Зинҳор!
Ғафлат босган бўлар курашда таслим.

Иккинчи зилзила

XII

Мана кунлар ўтди. Иккинчи ҳафта.
Тинмай остимизда силкинади ер.
Бир кунда уч марта, баъзан ўн марта,
Худди чодирларин кўтаргандек ел.
Лопиллаб турарди бу она диёр,
Чидадик, кўникдик, нима илож бор.

XIII

Яна ҳар кунгидек чиқарди қуёш,
Қасдлашгандек ер ҳам силкиनावерди.
Шувоқлар кўчаркан, кўчаркан бир тош
Одамлар ҳам олиб супураверди.
Ер узра одамлар юрарди дадил,
Босиб олган каби қайириб шохин.
Гул кўчатлар экдик ҳовлига хил-хил,
Боғбонлар тарарди сўрига токин.
Радио ҳар кунгидек ҳамон сўзларди,
Ахлоқ, мусобақа, тўлганин план.
Лекин бир янгилик қўшилган эди —
Ернинг кимирлашин қилишлик эълон.
Ҳовлига кўчирдим дастгоҳни мен ҳам,
Туни бўйи қилдим очик ерда иш
Олимлар бўлдим қалбимга малҳам,
Васваса солмади ҳар турли миш-миш.
Ана шундай руҳда баҳорни кутдик,
Кўчани безатиб, кўтардик уни.
Яна қадахларга тўлатилди май,
Йигиту қизларнинг келди яллasi.
Афсус, бу шароблар тўла ичилмай,
Бирдан дахшат билан ер гумбурлаши

Чачмоқ овозига қўшилиб кетди,
Пиёлада чойлар тўкилиб кетди.

Ер асов от каби силкинди, тинди,
Гўё елкасидан силкитди чангни.
Бугун ёв биланмас, табиат билан
Одамларнинг бўлди галаба жанги.

XIV

Қурбонсиз бўлмади, аттанг бу жанг ҳам,
Кимнидир орадан олиб ҳам кетди.
Зилзила деймиз-ку, баъзи бир одам
Ўзи том тагида қолиб ҳам кетди.
Бунга зилзиламас, ўзи гуноҳкор,
Фафлат — кайф остида жилолмай қолди.
Ачинмай бўлурми одамга зинҳор!
Қўплар ўйга толди, кимдир ёш олди.
Бир дам сукут чўкди ўртага.

Лекин,
Кимдир бирданига қаҳқаҳа урди.
Ва тўдадан қочди кўтариб фарёд
Босган уй устида гир-гир югурди,
Аммо ўша онда нималарни ёд
Қилганди бу одам?

Хамма эди лол.

Нечун бу қаҳқаҳа, нега бу аҳвол!
Босган уйни солган бу шўрлик уста,
Қаҳ-қаҳ уриб шу кун айрилди хушдан.

Шу усто қоққанди синчин омонат,
Ҳатто сементига қилган хиёнат.
Ўша қилмишлари тушди ёдига,
Энди, ким етади унинг додига!

Бу даҳшат оз каби яна кимнидир
Қўшни маҳаллада айлади нобуд.
Шу куни айрилдик икки кишидан,
Шу кун кўтарилди бирдан қўш тобут.

XV

Атрофга тарқалдик дилранж ва ғамгин,
Қуёш ботди, чўқди оғир бир оқшом.
Уйлар йўқотгандек аввалги рангин,
Тарк этгандек мени бутунлай илҳом.

Юрак, наҳот синган пиёла каби
Чил-чил бўлсанг бардош бермай аламга.
Кундуз қуёш бўлиб, тунда ой бўлиб
Ҳамроҳ бўлолмайсан наҳот одамга!

Эй, юрак, тирпинма, сабр қил бир он!
Эсла боболарнинг руҳларин, жангин!
Улар шу тупроқ деб бўлганлар қурбон,
Ёвга хор қилмай деб ҳаттоки гардин!

Не-не зилзилалар бўлиб ўтмаган,
Не-не ширин жонлар бўлмаган хазон!
Қанча миноралар учиб кетмаган,
Нақшдор қошоналар бир онда вайрон.

Бўлмаган дейсанми!

Эсла, ёдга ол!

Балли боболарга!

Боболар руҳи,

Шу оқшом қалбимга бўлганди дармон.
Лекин қўшни уйдан келган мунг-йиғи
Дилни ғам ўтида қиларди вайрон.

Шу оқшом қалб билан жанг қилди фикрим,
Гўё йўқдай эди бу дардга даво.
Лекин ҳайрон қилиб мени ўша зум
Кўчада янгради сурнайдан наво.
Жўра йигитларнинг қийқириқ, рақси
Қуйига жўр бўлиб янгради сурнай.
Келин-қуёвларнинг кўриниб акси,
Тўй файзи уйларга бўлди тўлгандай.
Маҳаллани бошга кўтариб шу дам,
Йигитлар қийқириб ўтиб кетарди.
Бу шодлик тўлқини ер гувлашин ҳам,
Зилзила даҳшатин босиб кетарди.

XVI

Узоқлашиб тинди кўшиқ ва сурнай,
Яна теваракка чўкди жимжит тун.
Энди зилзила ҳам бутун тингандай —
Қалбимни қоплади шодликдан тўлқин.

Сурнай ниманидир сўзларди гўё,
Қилгандек бўларди менга илтижо:
«Шу тупроқда бизнинг мозоримиз ҳам,
Тўй-ю томошамиз, бозоримиз ҳам...»

Сурнай хаёлимда янграрди ҳамон,
Мардлик ва курашга қилгандек даъват
Сурнай тинди. Лекин қулоқларимда
Ёр-ёр янграгандек туюлди шу вақт.

Куёв йигит уйга келди,
Уйи қапа, ёр-ёр.
Келин бола бунга сира
Бўлма хафа, ёр-ёр.

Куёв йигит моҳир уста,
Сенга янги уй бўлар.
Данғиллама биноларда
Кўша-кўша тўй бўлар.

Хонанг агар эски бўлса,
Янги қуради, ёр-ёр.
Севги уйи вайрон бўлса,
Шўринг қуради, ёр-ёр.

Шундай ўтар эди Тошкентда кунлар,
Гоҳ зилзила билан, гоҳ бўлиб тўйлар.

XVII

Яна яқинлашар йигирма олти.
Ҳа, 26!

Даҳшат нақадар!

Қайси ой бўлмасин, майли, июнми,
Шу рақам эсланса, апрель тонготар
Кўз олдинга келиб, эт увишади.

Ўша тўс-тўполон ёдга тушади.

Июнь!

Яқинлашар яна шу рақам.

Авжга чиқиб келди ҳар турли лофлар:

«Энди ошар эмиш саккиз баллдан ҳам...»

Дилга ранж соларди ваҳима гаплар.

Тошкентдан чиққанми билдингми, лава?

Тўхта, алаҳлама! Кўтарма ғалва!

— Ахир чиққан эмиш шаҳардан зўр тоғ?

— Ўз жойида кўча, ариқлар ва боғ!

— Тошкент ўпирилиб кетганмиш ахир,

— Сен қайда турибсан? Тўғрисин гапир?

— Тўртинчи қаватда. Редакциядан.

Тошкентим кўриниб турибди аён.

XVII

Мен кўчага чиқдим.

Олис-олисида

Тошкент орқасида ярқирарди тоғ.

Тоғлар ҳамон ўша, турарди тикка,

Унга қарадиму, наздимда шу чоқ.

Недир сўзлагандек туюлди менга:

«Мен ҳам бир замонлар сайхон, боғ эдим,

Кўксим безатганди сарой, қасрлар.

Зилзила силкитди, бирдан тоғ бўлдим,

Шу даҳшатли шаҳру, боғу насллар

Ҳаммасин ортқилаб елкамга бирдан,

Кўкка кўтарилдим айрилиб ердан.

Боболаринг мени ташлаб кетмади,

Форда кун кўрдилар,

форларга тикил!

Бу ерда уларнинг хоки, изи бор,

Қўрқма, дадилроқ бўл, фор ичига кир!

Бу ҳаёт — тарозининг икки палласи,

Бири кўтарилса, бири тушади.

Оламда ўзгарар ҳамма-ҳаммаси,

Тоғлар кўтарилиб, ерлар чўқади.

Ахир нима ҳам бор ўзгармас сира!
Баъзан пайдо бўлар сахрода уммон.
Бу даҳшат-ку дерсан. Хўш, нима чора!
Курашган, яшаган, тан берган инсон».

Наҳотки бу гаплар, лофлар бўлса чин!
Бирдан васвасалар босар дилимни.
Шаҳарни кезаман, излайман таскин.
Баъзан адаштириб тўғри йўлимни,
Хаёлга толаман, ўйлаб қоламан.

XIX

Баланд минорага разм соламан,
Нечундир олдидан ўтаман секин.
Фақат бир мен эмас,
трамвайлардан
Одамлар қарамай ўтмасди лекин.
Ким бўлмасин тўхтаб ўтарди.

Нега?

Ишга шошганлар ҳам тикилар бир зум.
Мени бошлаб келган мақсад, ўй нима?
Хўш, не учун келдим ахир мен ўзим?
Тикиламан...

Бино остонасига —

Машиналар келиб тўхтайтиди, қатор.
Синчиклаб боқаман ҳар хонасига,
Биринчи қаватдан сўнггига қадар.

Иссиқ нафас пуркар ҳар бир дераза,
Ҳамон қадимгидек қатнов, борар иш.
Наҳотки бу ерда бўлмас зилзила!
Жонин ўйлаб булар қилмаса ташвиш!

Демак, хотиржамлик!
Демак, йўқ хатар.

XX

Қалбимда зўр ишонч, зўр умид билан
Мен дoston ёзишга киришдим шу кун.
Баъзан ер силкиниб қаламни бирдан

Қўлимдан олмоқчи бўларди,

лекин

Ишончим ҳар сафар чиқарди голиб,
Ноумидлик қилар инсонни хароб.
Баъзан қаламимни қўлимга олиб,
Дадил йўл олардим шаҳарга қараб.

Қариндошлар турган жойларни кездим,
Дўстларнинг уйига бордим демай тун.
Ариқлар ёқасин, сойларни кездим,
Чанг ва тўзон демай атрофни бутун
Айландим.

Атрофда борар қизгин иш,
Ҳаммада бир умид, ҳаммада ташвиш.
Шулар билан бўлдим шодлик, ғамни ҳам,
Тошкентимда олдим ёзги дамни ҳам.

XXI

Танклар ишга тушди.

Бирдан кўзғалди
Шаҳар ўртасида қуюн бўлиб чанг.
Йўқ, танклар янчиш-чун уйни бузмади,
Харобага қарши бошлаганди жанг.

«Жангчи» ҳам ачинар, аммо не чора!
Қилай деганмиди ўз юртин вайрон.
Баъзан бўлганидан юраги пора,
Танкни тўхтатиб, уйларга ҳайрон
Боқиб ҳам қоларди, термулганча лол.
Қушларнинг инига бўлмаб деб завол.

Не чора!

Кечаги ранг-баранг гуллар,
Эшигим олдида экканим райҳон,
Байрамга безалган нақшдор уйлар
Бугун бўлган эди теп-текис майдон.

Ховлилар кўчага кетди қўшилиб,
Асфальтларда бўлди тупроқдан тепа.
Асрлик бинолар бутун бузилиб,
Дарахтлар ёнига тикилди қапа.

Кеча гавжум бўлган расталар қани!
Қани базм бўлган дўстимнинг уйи!
Кино олдидаги гулдаста қани!
Қани йигитларнинг янграган куйи!

Вох, қани ёримга ишқ-муҳаббатим,
Илк бор изҳор қилиб учрашганим бор!
Қани ҳарф ўрганган партам, мактабим!
Наҳот бўлиб кетди теп-текис тупроқ!

Туфилган ҳовлимдан хотира бўлиб
Фақат қолган эди бобом эккан тут.
Бугун атрофини айландим келиб,
Унинг қаршисида сақладим сукут.

XXII

Бу сукутни бузди қушнинг фарёди,
Бошим узра тинмай чирқирар эди.
Менинг ўйларимга бўлгандай ҳамдард,
Гоҳ учиб, гоҳ чўчиб чарх урар эди.

Ё қўмсаб келдими уй хужрасини,
Нон ушофин сочган болаларни ё?
Ё излаб учарми ўз жўжасини,
Ёки излармиди бағримдан паноҳ.

Сенга ҳам, менга ҳам қийин бўлди қуш!
Бари унут бўлар гўёки бир туш.
Қани юр мен билан янги уйимга.

XXIII

Нега шундай дедим! Ачиндим лекин,
Ҳали манзилим ҳам эмас-ку тайин.
Ўйламай сўзладим кечиргил, қушчам,
Менда ҳам тоқат йўқ ёлгон сўзларга.
Ваъдабоз бўлишни ўргандим мен ҳам,
Ҳадеб қатнайвериб ҳар хил «хоз»ларга.

Лекин мен одамман, сен кичик қушсан,
Сенга қийин бўлмас ўн бор қатнамоқ.
Булар бари ҳазил, мен алдамайман,

Эшит бир шартимни, менга сол кулок.
Ўнинчи қаватдан жой олсам агар,
Қийин бўлмасмикин палопонингга?
Йўқ десанг, бир учраш кейинги сафар,
Яхши хона берай қараб жонингга.

Нега чўчиб қолдинг, ишонмайсанми,
Йўқ, мен амалпараст, қоғозбоз эмас.
Хали орамизда бундайлар озми!
Ер силкинар, лекин булар тебранмас.

Зилзила дилларни, ерни силкиди,
Қанча-қанча уйни айлади вайрон.
Столга ёпишиб олган бундайлар
Қилт этмай ўрнида турибди ҳамон.

Уларга қилмади саккиз балл ҳам кор,
Бундай нусхаларни иргитмоқ учун
Ер устида бизлар ўн-ўн икки балл
Зилзила яратиб уларни бутун
Ирғитмасак бўлмас!

XIV

Суҳбат охирига етмасдан қолди,
Ногоҳ кўтарилди кўкка гала қуш.
Бу ҳол юрагимга бир ваҳм солди,
Чунки қаптар учса ер қимирлармиш...

Ўқиганим шу гап тушди ёдимга,
Эҳтиёткор кутдим. Ер силкинмасди.
Не хабар бор ахир, кўзим олдида
Қушлар парвоз қилиб асло тинмасди.

Зилзила устидан ғалаба қилиб,
Бугун янграр эди дўстлар овози.
Дўстлар қўшиғига бугун жўр бўлиб,
Кўкни тутганди қушлар парвози.

Дўстлик қўшиғи

Нима бор дўстликдан муқаддас, кўркам,
Шу берар орзую ўйларга қанот.
Дўстликсиз умр ҳам, дўстликсиз қалб ҳам
Кўчган ҳовли каби туюлар, ҳайхот.
Шодлик, ҳасратларни айтардик кимга,
Дўстликсиз келарми тилларга қўшиқ.
Дўстликсиз умрни қўшма умрга,
У майи тугаган кўзадек қурук,
Дўстлар деб уйимга ўтқазаман гул,
Дўстларсиз бўлмасди балки бу шеър.
Дўстлар чирой берар ҳаётга буткул,
Дўсти йўқ юраклар гўё сувсиз ер.
Мен бир тупроқ бўлсам, дўстлар бир дарё,
Сувсиз жамолини очармиди ер!
Сувсиз ер ҳам кўзга бўлмас тўтиё,
Тўзиб ётар эди бўлиб гармсел.
Дарё оққан жойда ер кўкаради,
Қаерда дўстлик бор — эл кўкаради.

Қўшиқ янграр эди тўлиб осмонга,
Қушлар учардилар атрофга бетин.
Янги бўғотларга, янги тарновга.
Гала-гала келиб солардилар ин,

Каптарлар кўнарди томга пайдар-пай,
Тинчлик — ободликдан етказиб хабар.
Халқлар дўстлигига мангу ҳайкалдай
Тошкент чеккасида янги бир шаҳар
Қаддин тиклар эди.
Аммо бир ёнда

26 апрель — даҳшатли тонгдан
Бир хотира бўлиб баҳайбат тепа
Кўриниб турарди, асир каби жим.
Инсон қудратига бўлгандек таслим.
Тепанинг устида мраммрдан ёзув,
Қурбонлар қабрими? Қандай гумбаз у?
Ҳалок бўлган уйлар, кўчалар хокин
Бизлар тепа қилдик, асло қилмай хор.

Бу ерга одамлар бўлмади дафн,
Зилзила ўзига ясади мозор.
Шу ерга кўмилди даҳшат — зилзила
Аммо!..

Учинчи зилзила

XV

Аммо бугун ер силкинмади,
Зилзила бўлмади, тинди ер ости.
Теваракка оғир бир оқшом чўкди,
Қалбларни оқшомдек қора ғам босди.
Бугун ярим тундан фарёд кўтариб,
Она-Ер устида йиғларди «Гиря».
Бу оғир мотамдан бўлгандек ғариб,
Ер ҳам қимирламай қолганди гўё.

Бу мотам олдида таъзим қилгандек
Ер ҳам тилин тишлаб турар эди жим.
Бугун орамиздан Фафур Фуломни
Олиб кетган эди бемаҳал ўлим.

Йўқ, йўқ! У ўлмади, гўёки ерга
Хитоб қилиб: — сенга керак бўлса жон,
Мени олу юртни тинч кўйгин, дея
Халқ йўлига ўзин қилганди қурбон.
Зилзила бўлмади.

Аммо силкинди
Ўзбек шеърятин олий хонаси.

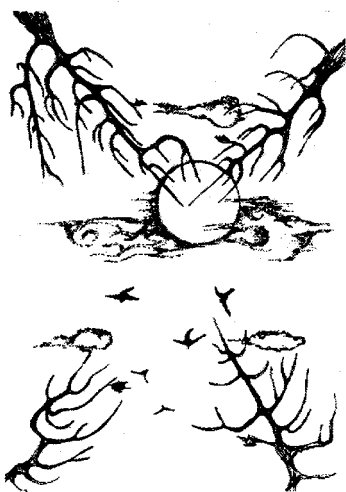
Бугун юракларни ларзага солди
Очилмасдан қолган қалам ноласи.

Ўнинчи июлда ер силкинмади,
Аммо елкаларни силкитди мотам.
Уйлар янги бўлар, шаҳар тикланар,
Қайта очилурми аммо бу қалам!
Дилимни силкитди икки зилзила,
Оромда кўним йўқ, хаёл паришон.

Она тупроқ каби гоҳ тиниб, қалқиб
Бережа, беўлчов, ёзилди дoston.

26 август ер тебранмади,
Мен-ку достонимга кўйдим сўнг нуқта.
Аламли қиссангни тугатгил сен ҳам,
Она-Ер, бас етар, силкинма, тўхта!

Эй муборак тупроқ, эй она шахрим,
Эй қадимий Тошкент, бардошли диёр.
Яна чаман-чаман юз очар гул-боғ,
Яна тикланади бинолар қатор.
Ана шундай бўлар келажак апрель.

ОТАШ ВА ГУЛ

I

Иккаламиз жим қолдик бирпас,
Иккаламиз толдик хаёлга.
Элитгандек баҳорий нафас
Варрак келиб ҳаттоки толга
Илинганин у на сезарди,
Хаёлида недир кезарди.

II

Учрашганда икки қадрдон
Кўнглидаги андуҳу алам,
Севинчларин кўрмаса баҳам
не гапти бор?

Бизлар ҳам қачон
Учрашмайлик, одат бўйича
Сўрашгандан кейин ҳол-аҳвол,
Бу оламда не гап, деб пича
Ўтган-кетган, ёшликни дарҳол
Эслашардик, ёдга олардик,
Қушдек енгил бўлиб қолардик.

III

Бугун эса, дунё тақдири,
Мўъжизакор самолар сири,
Бу замоннинг ҳозир кетиши,
Одамларнинг севинч, ташвиши...
Хуллас, оддий киши ҳақида,
Бу дўстимнинг иши ҳақида
Сухбатимиз қизиб кетди-ю,
Не учундир бирданига у
Жимиб қолди. Берганим савол
Борлиғини қамраб олдим,
Вужудига ғулу солдим,

Ўйлагандек ненидир шу тоб,
Саволимга бермасди жавоб.

IV

Иккаламиз бир маҳаллада,
Бир кўчада туғилиб-ўсдик.
Бирга бўлдик ҳамма паллада,
Ажрашмадик тирноғу пўстдек.
Хотирамда — баҳор кечаси
Иккаламиз учирган кўроқ.
Ариқдаги бўтана сувга
Барралардан қилиб оқизоқ,
Юрганларин эсладими у,
Элитдими бир ширин туйғу?!

V

Менга феъли ёшликдан аён,
Уйинда ҳам билмасди алдов.
Агар биров сўзласа ёлғон
Қилар эди алғову далғов.
Оқшомлари эшик олдида
Йиғилишиб сўзлашсак эртак,
На амалдор, подшо бўлишга
Унда ҳавас сезмасдим жиндак.
Бирдан уриб тол отга қамчин,
Кетар эди ёзиб кулочин.

VI

Ёшлигида бундай бир феъл
Унда қайдан бўлганин пайдо
Билмасам ҳам,
Ўтиб қанча йил
Шу ғурурни сезардим аммо.
Ҳозир оддий ишчи бўлса ҳам
Ўзига бир ишонч ҳукмрон.
У қаерга қўймасин қадам
Хушомадни билмайди бир он.
Ё бу ғурур ўз виждонининг
Поклигига ишончиданми?

Мехнат берган шараф-шонининг
Ё бахш этган қувончиданми?
Ёки Нурмат темирчи айтган
Қўшиқ, сингиб унинг қонига,
Қонигамас, бутун жонига,
Балки шундай бир хис уйғотган.
У ким эди? — Эслаб шу дафъа
Кўз ўнгимдан ўтказдим бир-бир.

VII

Қадимларда бизнинг маҳалла
Олмазор деб аталар эди.
Бир томони Дегрез, бир ёғи
Ўқчигача тақалар эди.
Ўтар эди маҳалламиздан
Асп жаллоблар, касби — карвонлар.
Савлат билан отга минганда
От белини буккан полвонлар.
Ёлқичига тақиб кўзмунчок,
Саманини йўртдирганлар ҳам
Оти каби озғин ва қашшоқ
Аравада ўтирганлар ҳам
Лиқ тўлатиб гилам хуржунин
Ўтаётган хоҳи бойвачча,
Хоҳ йўловчи, у ким бўлмасин
Тақачининг олдида пича
Тўхтар эди.
Отлар кишнаши,
Асовларнинг оёғин гоҳо
Одамларнинг зўрға ушлаши
Булар эди бизга томоша.

VIII

Ҳамма тарқаб, жимиб қоларди
Темирчининг дўкони гоҳо.
Дўстим кетмай қулоқ соларди
Унинг айтган куйига аммо.

Темирчи қўшиғи

Босқонни бос, бедовнинг
Ўт сачратсин тақаси.
Отлар қувганда ёвни
Ушлаб қолсин ёқасин.

Босқонни бос, то темир
Асл кетмон бўлгунча.
Болғани аямай ур,
Уни деҳқон кўргунча.

Босқонни бос, бос, ўғлим,
Деҳқонга бўлсин омож.
Ҳосил бўлмаса тўкин,
Темирчи ҳам қолар оч.

Темирчининг кўксини
Ўт куйдирмас ҳеч қачон.
Сачраганда учқунни
Қайтарар қалқонсимон.

Темирчи заргар эмас,
Унинг қадри темирча.
Аммо унинг ғурурин
Буқолмас унча-мунча!

Оловларда хас бўлмас,
Олов — Қуёш парчаси.
Темирчининг қалби ҳам
Ўша ўтнинг лахчаси.

Босқонни бос, бос, ўғлим!

IX

Ёз чоғлари бу куй қулоққа
Ёқар эди айтгандек алла.
Чунки баҳор бовдорлар боққа
Кўчиб кетиб, ёзда маҳалла
Сув сепгандек жимиб қоларди,

Болалар ҳам камиб қоларди.
Шундай чоқда унинг болғаси
Теваракка киргизарди жон.
Бизлар унинг сеҳрли сасин
Бир чеккада қилмай тўполон
Тинглар эдик.
Баркаш кўкраги,
Ёдимда бор меҳрибон кўзи.
Араванинг ҳатто гупчагин
Кўтарарди елкада ўзи.

Чўнг қомати, қуюқ қошлари
Туялса ҳам бизга девсимон,
Маҳалланинг ҳамма ёшлари,
Болаларга эди меҳрибон.

Эркаланиб ошиғимизга
Куйдирардик баъзида қўлом.
Қўлом каби қулоғимизга
Қўшиғин ҳам эттириб давом,
Қуяр эди:
Ишчи бу заргар эмас,
Унинг қадри темирча.
Аммо унинг ғурурин
Буқолмас унча-мунча!
Недан эди унинг ғурури,
Мағрурланган қай давлатига?
Ёки тақа қоққаниданми
Бойваччанинг гижинг отига?
У ҳеч кимга қаддин букмасди,
Чўчимасди ҳеч қандай зотдан.
Дўконига кимлар келмасди,
Ким келмасин тушарди отдан.
Нимадайди ундаги бу сир,
У чоғлари етмасди фаҳмим.
Нимасидир қиларди асир,
Несигадир келарди раҳмим.

Хотирамда унинг ҳовлиси,
Сув бўйида ўсган бир туп тут.

Қилади, деб ким ўйлаганди,
Унинг қадрин ким сўйлаганди?!
Аммо унинг бир бисоти бор,
Бу — ҳар қандайин мақтовлару зар,
Амаллардан кўра улуғвор.
У нелигин истасанг билмоқ,

Дўстим, апрель қуёшига бок.

У қуёшдан нени изларди,
Менга қандай жавоб кўзларди?

XII

Мен қуёшга боқдим у шу он,
Ажиб бир ҳис уйғотди осмон:
Болаликда ҳайрон қолардик
Кўкда юлдуз учса ногаҳон.
Мўъжизадек туюлар эди
Сайёралар диёри — осмон.
Бунда юлдуз жимирашлари,
Руҳ илғамас само сирлари
Бизни судраб бепоёнликка
Ҳиссимизни қиларди асир,
Гоҳ кўнгилга солиб таҳлика
Тиз чўқтирган у самовий сир.
Булутлардан чаққанда чакин,
Ҳуркиб қочган қадимий одам
Йиллар ўтиб, шу ўт парчасин
Гўё сақлаб темирларни ҳам
Эритолди. Ўша авлод ким?
Шунга ҳамкасб эмасми, дўстим!

Ибтидоий инсон аҳлининг
Такомили бўлган шу темир,
Замон ўтиб, жаҳон халқининг
Куч тимсоли бўлди шу темир.
Чакмоқ чакса, булут шаъридан,
Кўкдан ерга тушарди яшин.
Энди инсон фазо бағрига
Чиқармоқда ернинг йўлдошин.

Кимда унинг қўлини изи бор?
Олимларнинг юксак фаҳмига
Меҳнатидан қўйган пойдевор
Ишчимасми? Шуни ўйлардим,
Бирдан бўлди фикримни дўстим.

XIII

Унинг сўзин тинглаганим он
Рўпарамда оддий ишчимас,
Қудратига ҳеч ким тенг келмас
Бир куч гўё бўлди намоён.
Бу сўзини тинглаганим он
Жаҳондаги эзилган халқнинг,
Жафо чеккан қадимий шарқнинг
Қиёфаси кўринди аён.

XIV

Қадимларда алпомишларга
Олтин қилич қўйган ҳам ишчи.
Боболарнинг сағанасига
Ой шаклини ўйган ҳам ишчи.
Ул аждодлар бедовда чошиб
Ёв устига қилганда юриш,
Сафарлардан ғалаба тошиб
Тантанавор битганда уруш,
Қирққулоқли қозон осилиб
Элу юртга берилганда тўй,
Карнайлардан наъра тортилиб,
Таралганда бир хушхабар куй,
Шу карнаю дошқозон борми,
Қабрдаги ярқироқ ойми,
Кўксин тутиб дўзах ўтига,
Хаммасига шакл берган ким?
Ев келганда унинг юртига,
Ғалабага кафил бўлган ким?
Бургутларни уриб туширган
Мерганларнинг камон ўқин ҳам,
Дами қилни қирқ ёрадиган
Чуст пичоғи, унинг кўркин ҳам

Билган қадим оловкормасми?!
Ўтда ёнмас шу девкормасми?
Минг йил кўксин оловга тутиб,
Мерганларга шон келтирди у,
Жангда дўстга жон келтирди у!

XV

Дўстим билан қалбимиз гўё
Шу фурсатда тeparди бирдек.
Юзларида ўйнаб бир жило
Сўз бошлади қаддин тутиб тик:
Мен ҳам ўша ишчи авлоди,
Ҳа, менда ҳам ўша рух ҳоқим.
Боболарнинг метиндек қадди,
Бир умрга билмовчи ўлим.
Ўтдек сўнмас жони ҳам менда,
Эътиқоди, шони ҳам менда.
Улар берди бизга эркинлик,
Қорачуғдек сақлагувчи мен.
Истадилар ҳаммага тенглик,
Истакларин оқлагувчи мен.
У кўзимга тикилди мағрур,
Жуш урарди унда бир туйғу.
Боболарга минг-минг ташаккур,
Жанг-жадални улар қилди-ю,
Аmmo биз-чи!.. Деди-ю, шу тоб
Менга боқди кутгандек жавоб.

XVI

Ҳайрон қилди унинг бу сўзи,
Чувалашиб кетди ўйларим.
Бу саволни берганда ўзи
Нималарни ўйларди шу зум?
Ё бу билан қилган ишларин,
Буюклигин айтмоқчимиз у?
Ёки мени синамоқ учун
Илмоқ ташлаб кўришимди бу?

XVII

У умрида ёлгон тавозе,
Хушомадни билмади сира.
Нимадандир бўлмаса рози,
Кимдир қилса кўнглини хира,
У ҳеч кимдан билмасдан ҳадик,
Тортинмасдан сўзларди рўйирост.
Кўнглидаги борин айтиб тик,
Гиналардан ўйларди халос.
У меҳмонга ёзса дастурхон
Ё олдига қўйса бир неъмат,
Борлигини кўз-кўз қилишу
Кўрманга қўймасди ҳеч вақт.
Бор-ўқлиги, оч-тўқлиги
Бўлар эди унинг сиртида.
Кўнглидаги шодлигу алам
Акс этарди унинг бетида.
Севинчига қувонмай қанча,
Ишонардим дардига шунча.
Қалби шундай поклигиданми
Юзи нурга тўлиб турарди.
Доим бўлиб дўстлар ҳамдами,
Очиқ чеҳра кулиб турарди.

XVIII

Бугун менга бергани савол
Хаёлимни банд этди дарҳол.
Ўйларқанман ишчи қудратин,
Унинг қилган ишларин бир он,
Кўз ўнгимда темир ва метин
Лов-лов ёниб эрик ўтсимон
Дарё бўлиб оқиб келарди,
Чакмоқдек нур чақиб келарди.
Ким тутарди бунга кўксини,
Ким ҳам берар бу ўтга бардош!
Аламига ким чидар унинг
Сачраганда заррача оташ!
Шу ўт ичра қоядек бўлиб,
Ёниш билмас соядек бўлиб,

Юзларидан шар-шар тер қуйиб
Оташ ичра дўстим турарди.
Нур ошиғи парвона бўлиб
Ўзин унга тикка урарди.
Не қудратки, шу замон ёху!
На бир даҳшат, билмасдан кўрқув
Лов-лов ёниб турган темирни,
Узган каби кўпчик хамирни
Зувалаб отар экан у.
Ер-осмонни ларзага солиб,
Уфқ бағри алангаланиб,
Теваракка солиб гулдурос,
Гўё само кемаси бўлиб,
Унинг ишин меваси бўлиб,
У фазога қиларди парвоз.
Назаримда, унинг кўлидан
Чиқаётган хар эрик пўлат,
Гўё бойлаб ўзига қанот
Кема бўлиб сувга тушарди,
Ракет бўлиб кўкка учарди.

У, уммонлар, саҳролар ошиб
Бир зумдаёқ кўздан йўқолди.
Юрагимга ўтдек туташиб
Дўстим берган саволи қолди.

XIX

Ўйларканман унинг саволин,
Саҳроларга кетди хаёлим:
Қумликларда беҳол, бемажол
Туя чалган мунгли қўнғирок,
Оч бўридек увлаган шамол,
Гувиллаган яқину йирок
Тикланди-ю, соядек гўё
Кўз олдимдан йўқолди бирдан.
Шу ондаёқ менинг олдимда
Жамол очди ўзга бир дунё.
Бу ерда ҳам темир ва олов,
Моторлардан чиққан ғала-ғов.
Худди тунда чақгандек чақин

Пайвандлардан чиқарди учқун.
Газ қувурлар сахро теграсин
Ўрагани худди белбоғдек,
Ҳамма ёқда ишчи нафаси,
Атроф яшнаб ётарди бордек.
Ўт, темирга не алоқадор,
Ҳаммасида ишчи қўли бор.

XX

Мен ишчининг қилган ишини
Ўйларканман, унинг қудратин
Қамраб олиб эсу ҳушимни
Ҳаяжонга солгани бутун.
Ҳаёлимда нелар кезганин
Сезармиди дўстим ўша он?
Мен шаънига ўқиган таҳсин,
Мақтовларнинг нашъаси пинҳон
Ҳисларини элитганмиди?
Юрагини банд этганмиди?
Ҳа, у менинг мақтовларимдан
Шодлик билан кўзини ёшлаб,
Қучоғимга ўзини ташлаб,
Отилмади боладек бирдам.
У завқини яширгансимон
Сўз бошлади, ҳовлиқмай шу он.

XXI

Бу дунёда яшаган одам
Меҳнат қилмай кун кўрмаган ҳеч.
Неки жонивор, чумолилар ҳам
Яшаш учун доим эрта-кеч
Қимирлаган.
Инсон қадрига
Фақат ризқ-рўз бўлганда мезон,
Қурол олиб ишчи қўлига
Инқилоб ҳам қилмай ҳеч қачон
Яшар эди.

Қафасда қуш ҳам
Насибасиз қолмаган ахир.

Қуллик даврин кечирган одам
Очдан ўлмаё неча минг аср,
У қасрлар бино қилгану
Подшооларга қўйилган хайкал.
У кўприклар, йўллар қургану
Кимдир олган ўзига амал.
Элу юртни тўйғазган деҳқон,
Ё тер тўккан ишчи фарзанди
Сен айтгандек шунча шараф-шон,
Олқишларни қачон кўрганди!
Меҳнат берган кадр, хурмати
Ишчиларга бўлди қўш қанот.
Топганмиди ишчи бу бахтни
Яралгандан бери коинот!

XXII

Кузатганча ёркин кўзларин,
Ўйлар эдим унинг сўзларин.
Ҳа, чиндан ҳам меҳнат қилсангу
Одамсифат топмасанг кадр,
Юзларингга чикмаса кулгу,
Яшамокдан мақсад ҳам надир?
Ўз қадрини сезмаса одам
Қалбда завқи урмасди туғён,
Бу завқ сириг менга ўша дам
Нелигини қилгандек баён,
Бир ишчига қўйилган хайкал
Кўз олдимга келди шу маҳал.
Чорлагандек ўзига қуёш
Қоматини кўтариб тикка,
Бир қўлида лахча чўғ — оташ,

Бир қўлда гул тутганча кўкка
Интиларди.
Қўлидаги гул
Бахт ва ҳаёт белгиси эди.
Олов эса ёнаркан гур-гур,
Бу-чи, порлоқ келгуси эди.
Ҳа, ҳаётни оташсиз, гулсиз
Тасаввур ҳам этмоқли мушкул.

Хаёт бутун сўнарди усиз,
Ўсмас эди ер бағрида гул.

XXIII

Мен ҳайкалга тикилардиму
Шодликларим қиларди туғён.
Назаримда, ҳайкал эмас у —
Дўстим бўлиб кўринди шу он.
У кўлига оташ, гул тутиб
Само томон чўзар эди кўл.
Назаримда, фазодан ўтиб,
Сайёралар диёрига йўл
Тошиб, ҳозир учмоқчи эди,
Юлдузларни кучмоқчи эди.
Мен буларни ўйлар эканман,
Сезар эдим ўзимда фурур.
Аммо усиз ер юзини мен
Қилган эдим бир дам тасаввур,
Ерни егим қолдиргандек у
Юрагимга солди бир фулу.

XXIV

Гўё усиз ГЭСлар гувури
Тўхтади-ю, босди коронфу.
Сўнган каби ҳаётбахш нури
Каналлардан окмай қолди сув.

Хувиллади гўё заводлар,
Жимжит бўлиб моторлар тинди.
Домналарда кўр олди ўтлар,
Гўё ҳаёт кўзи илинди.
Пахтазорлар ҳайдалмай қолди,
Чала қолди тикланмай бино.
Ердан гўё бир файз йўқолди,
Бутун жимиб қолганди дунё.
Кўз олдидан ўтар қитъалар,
Ўтар тоғлар, ўксиган сахро.
Кўз тушганда қалбни қиймалар,
Қилган каби недир илтижо.
Жимжит қолди космодромлар,

Ўчоқдаги олов ҳам учди.
Назаримда, ернинг қудрати
Дўстим билан қайгадир кўчди.

XXV

Камазларда ишчи қудрати
Солар эди мени ҳайратга.
Шу заминни унинг қудрати
Келтиргандек бир ҳаракатга.
Дўстим билан азиз Ватанни
Тоғу дарё, ҳар ерин кезмай,
Фавворадек нефть отилган
Каспийларнинг тубида сузмай,
Ҳамма ерда ўзин кўрардим,
Қадоқ кўлин изин кўрардим.

У дўстимсиз бу замин гўё
Ҳаракатдан тўхтади бирдам.
Йўқ, ер тинмас, бир он тўхтаса,
Не кун кўрар куррада одам!
Ер айланар, бир нафас тинса
Кунпаякун бўларди ҳаёт!
Ер айланар, аммо ишчисиз
Не бўларди бу замин, ҳайҳот!..

XXVI

Мен шоирман, жаҳон тақдирин,
Халқлар қалбин ўйлайман, бироқ.
Тополмасам ишчилар қалбин
Орзуларим ушалмас мутлоқ!
Ватанимнинг камолини ҳам
Ҳис қилмайман мутлақо усиз.
Бу жаҳоннинг Жамолини ҳам
Очиб бўлмас ҳаракатисиз.
Ер айланар, ҳаракатда у
Ҳали нурун сочаркан қуёш.
Парвоз қилмас само кемаси
Ишчи унга бермаса оташ.
Сўзларимни тингларкан дўстим,
Бир завқ билан куйларди шу зум:

Ишчи бу заргар эмас,
У ҳам бир оддий одам.
Унинг қадри ўлчанмас,
Олтину зар билан ҳам.

XVII

Оддий одам санар у ўзин,
Буюклик ҳам қилмайди даво.
Унинг элга қўшган ҳиссасин,
Қани, ҳамма қилолса аммо.
Оддий одам санар у ўзин,
Аммо ясар самога зина.
Ўзи тушиб ернинг қаърига
Бахш этади элга хазина.
Хазиналар, юрт бойлигига
У бойликлар қўшади, бироқ
Ватан учун, одамлар учун
Бойлик йўқдир ундан азизроқ.
Ўша оддий одам бўлмаса,
Бу дунёга файз кирмас зинҳор.
Менинг оддий қаламимда ҳам,
Шу дўстимнинг меҳнат ҳақи бор.

Мен ҳаётман. Аммо қани у —
Менинг учун қайғурган инсон?!
Мени сақлаб ҳаёт берди-ю,
Аммо ўзи қаерда... Қачон...
Билолмайман!..

Туғилиб ўсган

Қишлоқ, шаҳри хотирамда бор.
Лекин ўн йил бўлса ҳам ўтган,
Тўрт энлик хат ёзмадим бир бор.
Ўн йил бўлди, учрашмоқ, кўрмоқ
Орзусида яшайман ҳамон.
Қўришишни ўйлаганим чоқ
Қалбда бўлиб шодлигим тўфон, —
Умид билан оламан қалам,
Хат ёзмоқчи бўламан дарҳол,
Шу ондаёқ шубҳа ва алам
Дилни ўртаб, мен қоламан лол.
Хат ҳам ёзай, аммо жавоби
Қандай бўлар, севинчми, қайғу?!
Бунга етмас тоқатим, тобим!
Жавоб олдим, аммо борди-ю...
Ҳайҳот!.. Ҳайҳот! Ширин умидим
Завол топиб бўлганидан ҳал,
Хат ёзмасдан умид билан жим
Яшамоғим эмасми афзал!
Ана шу рух, шундай ҳолатда
Ўтиб кетди аста ўн йил ҳам.
Кундан-кунга соғиниш ортди,
Наҳот битиб сабр ва чидам
Шу қарорга келдим оқибат:
Висол кўрмоқ иштиёқида
Катта умид, зўр қувонч билан
Совға-салом кўтариб қўлга
Урал томон йўлга чиқдим ман.

I

Сахро ортда қолди. Бепоеён
Ўрмонзорга шўнғиди поезд.
Икки томон кўк қанотсимон,
Ўрмон бўйлаб кетган тикка из.

Поезд учар, айланар ўрмон,
Қўкда қуёш кўзни тиндирар,
Ўрмон худди қўк денгизсимон,
Уфқларга туташ кунгура.
Гоҳ узокда ялтиллайди, ҳў,
Рус тушидек яхлит, кенг дарё.
Қўк чамбарга ўралган кўзгу
Тиниқ қўллар атрофда гўё.
Қучоқ сизмас сершоҳ дарахтлар,
Устида нур, тагида соя.
Милтиллайди гажак ирмоқлар...
Гўзалликка йўқдир ниҳоя.
Қўл устида қушлар галаси
Кўтарилиб тиниқ осмонга,
Чир айланиб, нурда ҳаммаси
Айланаркан бир олтин рангга,
Бутун атроф зар ва гавҳардан
Ясалгандек туюлар гўё.
Гўё мавжуд бўлгандек бирдан
Эртақларда қуйланган дунё.

II

Ҳисларимни солмоқ-чун куйга,
Завқин босиб толгандим ўйга,

Бирданига тўхтади поезд.
(Баландликда — кичик бир разъезд)
Теварагим бепоён ўрмон,
Ва мен тушдим.
Аммо ўша он,
Бир учидан тортилган ипдек
Ўрмонзорга кириб йўқолди.
Тепаликда бир мен ўзим тек,
Кечки қуёш — гўзал қиз қолди.
Мен турган ер денгиз ўртаси
Кўтарилган гўё тик тўлқин.
Нурга чўмган Сибирь ҳаммаси
Кўринарди шу ердан ёрқин.
Баландликдан қуёш ботиши
Кузатишнинг ўзи бир ҳузур.

Қуёш ўзин қўрмайсан, лекин
Ўрмон, кўкда олтин, шафақ — нур.
Мен ўзимни унутиб бутун
Муродига етган ботирдек,
Қувончимга сифмасдан лекин
Қишлоқларни кузатардим тек.

III

Қуёш ботди бу вақт ичида,
Жарлар, сойлар олди кумуш ранг.
Сонсиз қушлар шохлар учидан
Кўтарилди қолдириб оҳанг.
Бу фурсатда атроф манзара
Минг турланиб, минг рангга кирди.
Ел қўзғалиб ўрмонзор аро,
Атроф янги оҳангга кирди.
Қуёш сўнгги нурлари билан
Сайхонларни аста пийпаслаб,
Сафарини у тамомларкан
Қишлоқ узра жимгина пастлаб,
Ёғоч уйлар кулранг тус олиб,
Яйловларда қалкиди тутун.
Подаларнинг шовқин-сурони
Тўрт томонни қоплади бутун.
Ўйга толиб тикилдим узоқ,
Мен бормоқчи бўлганим қишлоқ
Балки шудир... балки ёнимдан
Паҳлавон қад, нуроний соқол,
Сибирь отин миниб ўтган чол,
Уни танир... балки ҳамқишлоқ,
Отасидир...
Чунки мен шу чок,
Ҳар бир русда унга ўхшашлик
Фазилатин, меҳрибонлигин,
Унинг қалбин қўрардим лекин.
Ўрмонзордан чиқиб келган қиз,
Балки унинг сингли, қондоши?
Сергей номин сўрашга шу кез
Не учундир қалбим бардоши
Етмас эди...

IV

Йўл сўрадим киздан.
— Йўл узок.
Ўрмонзорда адашма — сўқмоқ!.. —
Шу сўзида, истасанг туна,
Рус уйининг эшиги очик.
Кимлигингни биламан жўра,
Ватандошлик жондан ҳам ортиқ...
Ўқир эдим шундай маънони.
«Раҳмат сенга!
Бу зўр илтифот.
Аммо гўзал, айт менга қани,
Ўз еримда адашсам наҳот?!
Наҳот, ойлар бошпана топмай
Қишлоқларда дайдишим мумкин?
Мен ўзбекман, — десам тап тортмай
Ҳар уй меҳмон қилмасми бир тун?!»
Ўрмонзордан чиқиб келган киз
Назаримда менга тикилди.
Гўё англаб қалбимни шу кез
Бир мулойим табассум қилди!
Ўрмонзорнинг меваси тўла
Саватни у қўлга кўтарди.
Хў, қишлоққа етгунча боқдим,
Гўё қалбим олиб кетарди.

V

Бу гўзалми,
табиат кўрки
Уни гўзал кўрсатдими ё?
Ё атрофи чиройи тўкин
Шу кизданми?
Наздимда гўё,
Белларини сийпаб ўтган шох
Шу даргоҳда ўсганлигидан.
Майин сочин тўзритган ел гоҳ
Шу ерларда эсганлигидан,
Гоҳо азим қайин учидан
Барглар аро боққан қуёш ҳам,

Барра майса йўлнинг четида
Янграб, шошиб оқувчи сой ҳам,
Унга ҳамроҳ бўлганлигидан
Бир умрга эди бахтиёр.
Кеч салкинин шимган тупрок
Қадамига тегиб миннатдор.
Менга шундай гўзал кўринди,
Менга шундай кўринди азиз.
Ё шу ерда макон топганми,
Эртакларнинг қаҳрамони — қиз?!

VI

Кўрмаганман не гўзалларни,
Қадди расо, ҳуснда бекам.
Бўлмаганман не гўзалларнинг
Куйин тинглаб, суҳбатида ҳам.
Учратмадим не гўзалларни,
Нозик бадан, келишган кўз, қош.
Безак қилган бриллиант, зарни,
У не гўзал, бўлмаса оташ!
У не гўзал! — Жозиба, илиқ.
Ёқимлилик бўлмаса агар.
Гўзаллар бор нозик ва силлиқ
Кўринади, аммо бир ҳайкал.
Ишқ гўзаллик, безакда бўлса,
Бу, табиий, бепардоз мутлақ.
Агар ширин сўзларда бўлса,
Уни ҳозир кўришим бироқ.
Бу-чи, аммо содда, бепардоз,
Енгил этик оёқларида.
Ипак кофта, сочида бир оз
Ёз гарди бор,
ёноқларида
Тиниқ, силлиқ қизиллик ёнар,
Кўчмай қолган шафақ — алвон ранг.
Юзларида мулойимлик, нур,
Гўзалликда отган каби тонг.
Рус қомати, ипак кўйлаги
Бир майинлик бағишлар эди.
Шу иш кийим, шу кўринишда

Минг гўзалнинг ўти бор эди.
Хусн нима? Гўзаллик нима?
Не ундаги бу ўт, жозиба?

VII

Этик кийган шу қиз эмасми,
Тандан коним силқиб оққанда,
Қолганимда ҳушсиз, бемадор,
Ўз меҳрини қилмасдан канда,
Туни бўйи бошимда бедор
Госпиталда парвариш қилган?

Тикиламан унга,
 ўша дам
Тирик каби кўринди Зоя.
Гўзаллиги, ёшлигини ҳам
Шунга ташлаб кетганди гўё.

Кетаётган шу қиз эмасми,
Ҳалигина чексиз ўрмондан,
Кумуш дарё, олтин хирмондан,
Теваракка янградган қўшиқ,
Очиқ кўнгил, ҳазилкаш ва шўх?
Унга қараб,
оксида шу он
Анна Васильевна азизам,
Фан, онг берган она-муаллим
Кўз олдимда бўлди намоён.
Унинг хулқи, доно сўзлари
Бари шунда барқарор эди.
Севги тўла боққан кўзлари,
Унинг битмас меҳри бор эди.
Унга қараб қувноқ ёшлигим,
Хушчакчак тонг ва гўзал баҳор,
Пушкин шеърин ёд олганлигим
Хаёлимда мавж урди такрор.
Мен шуларни эслаган маҳал,
Гўзалликнинг сирин қилдим ҳал.
Рус кишисини шу фазилати,
Инсон учун вафодорлиги,

Муҳаббатда бир гўзал эмас.
Жанг, меҳнатда мадаккорлиги,
Мафтун қилиб минг гўзал каби
Уйғотгани қалбимда севги.
Бундан ортиқ гўзаллик борми!
Қалби билан гўзал эди у.

VIII

Хаёл билан, ўз завқим билан
Йўл босганим қолдим сезмайин.
Разъезд қолган ортда.
Ҳамроҳдек
Ел эсарди ўрмонда майин.
Ҳар қадамда турли манзара,
Тўхтар эдим гоҳо йўлма-йўл.
Сой шовқини банд этди яна,
Сой ёнидан ажралгандан кўл
Йўл кетади ўрмон ичига,
Бир йўл кетар қирнинг бошига.

Мен сув ичдим сой ўртасида
Оёқ қўйиб силлиқ тошига.
Гоҳ хаёлдек жим гирдобланар,
Гоҳ қалбимдек жўш ураб тошлар.
Тутам-тутам учган кўпиклар
Илдизларга сапчир, имлашар.
Жар шовқини!
Жарнинг устида
Қушлар учар, чийиллар... овоз,
Кириб чиқар ковакка тинмай,
Узоқларга гоҳ қилар парвоз.
Ўша онда гўё қуш бўлиб
Россияни чарх урсам дейман.
Бир сўнмас рух, шу ҳавас билан
Қир устига кўтарилдим мен.

IX

Узоқда тоғ. Ой чиққан замон
Аста чўкди дарё тагига.
Соҳилдаги бепоён ўрмон

Ўхшаб қолди кўк этагига.
Осмон тиник, чарақлар юлдуз,
Оппоқ нурда дарё ва ўрмон.
Атроф олар ажойиб ранг, тус,
Қишлоқ ёқдан ана шу замон
Кўшиқ келди.
Сув парилари
Чикди дедим дарё бўйига,
Қулоқ солдим йигит-қизларнинг
Янграб келган қувноқ куйига.

Бунча гўзал ва бунча жонон,
Оҳанларга бунча бой кўшиқ!
Шу ҳаводек майин, шу осмон
Каби тиник, рус қалбидек шўх!

Бу кўшиқда Россия кўрки,
Манзараси, ўрмоннинг иси,
Кенг бугдойзор узра офтобнинг
Ярқираши, иссиқ нафаси.
Рус қизларин ўйин-кулгиси,
Гармонь тортган йигитнинг туси,
Унинг очик, беғубор қалби
Шу кўшиқда барқарор эди.
Рус халқининг бутун ҳаёти
Шу кўшиқда тугал бор эди.
Агар, ҳатто кўзингни юмиб
Шу кўшиқни тинглаганинг чоқ,
Бу гўзаллик, қувноқ ҳаётни
Қалбинг билан сезасан бироқ.

Х

Кўшиқ тинди. Чўкди тун, жимлик.
Ва кўзимдан беркинди қишлоқ.
Ўрмонзорда қолдим бир ўзим,
Ўрмон зулмат, йўлларим сўкмоқ.
Уйғонгандек мудраган ўрмон
Гоҳ дарахтда кушлар патирлар.
Яқин ерда шер кезгансимон
Барглар ўйнар, шохлар шитирлар.

Бир оз тўхтаб қулоқ соламан,
Тикиламан ва йўл оламан.
Мен буздимми ўрмон жимлигин
Гўё бирдан тошгандек тўлкин,
Бу жонланиш чиқиб авжига
Кўтарилди атрофда шовқин.

XI

Адашдими излаган йўлим...
Ўтар эди на бир йўловчи.
Асрий ўрмон. Фақат бир ўзим.
Йўл сўрашга на бирон овчи
Учрар эди.
Тинмай ҳар ёнда
Патирлашиб қушлар безовта.
Айиқ ўлжа изларми тунда?
На қурол бор қўлда шу топда.
Даставвал мен кўрганим қизнинг
Сўзи тушди ёдимга шу чок:
«Азиз меҳмон, йўлинг кўп узок,
Ўрмонзорда адашма — сўкмоқ».

XII

Нима бошлаб кирди ўрмонга,
Тунамадим қишлоқда нечун?
Тополмасдим наҳот бошпана,
Тунаш учун разъездда бир тун?
Мен эсладим, рус қишлоғида
Жанг йиллари бўлганим меҳмон:
Эшик очиб саҳар чоғида
Кекса она қувнаб, меҳрибон,
Ўз ўғлидек бағрига босиб
Пешонамдан ўпмаганмиди?
Топганини қувониб, шошиб,
Дастурхонга тўкмаганмиди!
Қаерликман, сўрмади аммо,
Таниш эди фақат шинелим.
Менга қараб яширин гоҳо
Кўз ёшларин артар эди жим.

Англолмадим бу ёш сирини,
Аммо билдим менга меҳрини.
«Аня, қизим, қутгил меҳмонни,
Дастурхон ёз, борингни келтир.
(Кўйди фақат картошка, нонни.)
Ҳеч тортинма, ўзинг ҳам ўтир».
Мен тунадим сандиқ устида,
Пар ёстикқа кўмилиб бошим.
Шу ёғоч уй ўрмонзордаги
Яшар бўлиб меҳр қуёши.
Унутмайман бутун умрга
Рус қишлоғин сутин тотини!
У ичирган сут билан бирга
Ўз оналик муҳаббатини.
Рус қизининг ўз оғасидек
Тортинмасдан қарши олгани,
Ўз ёриддек, кўз қорасидек
Кузатгани, қараб қолгани...
Ўша она, гўзал қиз, қишлоқ,
Кўз олдимдан кетмайди мутлоқ!

ХIII

Ҳа, ҳали ҳам тинчлик солдатин
Қилар эди ҳар хона меҳмон,
Мени йўлга бошлаган мақсад,
Лекин зарра тўхташга имкон
Берармиди? Йўқ, қалб тошқини
Етакларди ниятга мени.
Ўрмонзорга кириб адашсам,
Ҳозир ваҳм кўринмасди у.
Ўкирувчи тундаги шер ҳам
Сололмасди даҳшат ва кўркув.
Ўрмонзорга чўкиб жимжит тун,
Минг кўз каби осмонда юлдуз
Жимирлашиб,
Сибирда бутун
Кезсам ҳамки бир ўзим ёлғиз,
Сезар эдим чарчаш, на даҳшат —
Фронт, тўқай ёдга тушган вақт:
Тўқайзорда дарё бўлиб кон,

Отишмадан куёшнинг юзи
Қорайганда,

мен-чи, ўша қон

Тупроқ ямлаб чанқоқ лабларда
Ва ҳаётдан кўз юмар дамда,
Сергей кечиб ширин жонидан,
Болалари — кўз қароғидан,
Дўстим учун, ватандошим деб,
Ўқ-оташга кўкрагин кериб
Жаҳаннамга кирганида у,
Билганмиди ваҳм ва кўркув!

XIV

Шу дўстликнинг меҳри етаклаб
Олиб кирди мени ўрмонга.
Енгилишни билмас мардликнинг
Жасоратин бахш этиб менга.
Унинг меҳри эди зўр қурол,
Шунинг учун ўрмонда дарҳол,
Ногаҳоний кўзғолон шовқин
Ҳайронликка солмади лекин.
Назаримда қушлар патирлаб
Дўстинг бор, деб берарди овоз.
Барглар ўйнаб, шохлар шитирлаб
Йўлларимга эди пояндоз.
Теварақда шамол ғувиллаб
Тарқатаркан ўрмоннинг исин,
Димоғимга гўё Сергейнинг
Урар эди қайноқ нафасин.

XV

Йўл босаман, кулоқ соламан,
Атрофимда ҳоким эди тун.
Нечун бевақт уйғонди ўрмон,
Нима ўзи? Нечун бу шовқин?
Аммо бирдан бўрон тургандек,
Зилзиладек ўрмон ғувлади.
Шуъла балқди.
Яшин ургандек

Қатор азим дарахт кулади.
Гўё йўлбарс ўрмонни бутун
Кўтармоқчи дедим бошига.
Борган сари овоз кучайиб,
Яқинлашар эди қошимга.
Кучоқ сиғмас азим қарағай
Урилгандек барра, беозор,
Гўё унга таъзим қилгандек
Йўллариға ётарди қатор.

Ўша томон тикилиб қолдим,
У на чақмоқ, зилзила, бўрон.
Бизнинг техниканинг қудрати —
Қирқар экан машина ўрмон.

XVI

Ўрмонзордан чиқдим.
Олдимда
Чўл рангида чексиз буғдойзор,
Малла парда каби ойдинда
Елпинарди,
Узоқдан қатор
Қишлоқлар кўринди бир гужум,
Орқасида девордек ўрмон.
Кеча ёруғ, худди суратдек
Кўринади тоғлар шерсимон.
Мен бормоқчи бўлганим манзил
Шу тоғларнинг балки, пастида.
Бир томондан булут ёпирилиб,
Ой беркинди.
Соя остида
Ферма, сарой ва қишлоқ қолди.
Аммо нурда эди узоқ тоғ.
Қуёш каби қишлоқ ичидан
Шуъла сочар парникдан чироқ.
Гоҳ фариллаб, гоҳ бирдан тиниб
Қаердадир ишлар комбайн.
Ёмғир исин, унинг овозин
Олиб келди шабада майин.

XVII

Бир томонда жимирайди кўл,
Ой кўзгудек қалқийди сувда.
Сочин ёйиб қизлар ойнага
Эгилишиб боққандек худди
Кўл устига соясин ташлаб
Шаббодада елпинар толлар.
Атрофингда куйлаб, аллалаб
Кенг буғдойзор, новда, ниҳоллар
Беихтиёр эркинни бутун
Эгаллару қалбни қилар ром.
Ўтолмайсан бўлмасдан мафтун,
Маст қилади бахш этиб ором.
Мен ўлтирдим кўл қирғоғида,
Нарирокда азим туп чинор.
Унга кўзим тушгани чоғда,
Не учундир мен беихтиёр
Чинор томон тикилдим узоқ.
Табиатнинг чиройин бутун
Мен унутдим.
Чунки ўша чок
Юрагимни босиб бир тўлқин,
Фронт, дўстлар, блиндаж, ўрмон
Бирдан келди кўзим олдига.
Аммо чакмоқ чакқандек,
шу он
Туриб кетдим, тушиб ёдимга
Сергей Иванович қилган ҳикоя:
«Буғдойзор, кўл, сутдек ойдин тун.
Бир туп чинор соларди соя.
Мен, Татьяна иккимиз шу кун
Кўл ёнида ўтирдик узоқ.
Севгимизга бўлсин деб гувоҳ.
Номимизни ёздик чинорга...»

Шу қиссани эслаганим он
Мен пайпаслаб чинор атрофин —
Гир айланиб парвонасимон
Излар эдим уларнинг номин.

Қоронғида топмадим, бироқ
Демак, Сергей ўсган шу қишлоқ.
Қалбимда зўр умид уйғонди,
Висол кўрмак кўеши ёнди.

XVIII

Назаримда ҳар бир хонадан
Сергей чиқиб келарди пешвоз.
Ташланмак-чун бағрига шу он.
Қушдек учиб қилардим парвоз.
Юрмас эдим, гўё учардим,
Қишлоқларга боқардим ташна.
Ўша дамда аммо оёғим
Юрган каби худди кум-даштда
Сирғаларди гўё орқага.
Қўйнимдаги совға-салом ҳам
Тоғдек оғир кўриниб менга
Ирғитгудек бўлдим ўша дам.
Нега олдим! Наҳот ҳадялар
Арзигулик унинг қадрига?!
Совға қилиб у ўз ҳаётин
Жон қилганди менинг қалбимга!
Унинг меҳри, қадри олдида
Совға нима!.. Қиммати хазон!
Олиб борар эдим қалбимни
Севгим учун гувоҳ бўлса жон!

XIX

Интилардим қишлоққа

аммо

Ёз ёмғир қуйди ногаҳон.
Ўқ сингари патирлаб, йўлнинг
Тупровидан кўтариб тўзон.
Чақмоқ чақар, кўк қарсиллайди,
Кўчган каби тоғдан азим тош.
Ўша онда чексиз буғдойзор
Биқингандай ерга эгди бош.
Бўлолмади ҳатто бошпана
Сербарг дарахт. Кирдим саройга.

Тарновлардан тошган сув чопар
Хали тупроқ айланмай лойга.
Данфиллама сарой олдида
Турар эди серсокол бир чол.
У сезмасди аммо олдида
Борганимни,

фарқ қилиб хаёл.

У сезмасди шу он бўйнидан
Кўкрагига сизган томчини.
Гўё уни савалар эди
Бугдойзорда ёмғир қамчини.
Ватандошми, унинг қалбини
Ўша онда сезмаган ахир!
Кечирганман бундай ҳолатни
Пахтамизга ёққанда ёмғир.
Мен танитдим чолга ўзимни.
Дўстим номин айтдим ниҳоят.
Мен айтдим

аммо кўзимни

Тикканимча ёниб, бетоқат
Жавоб кутдим. Шу он чакмоқдек
Хаёлимга минг ўй қуюлди.
Кўз очгунча ўтган шу фурсат
Назаримда йилдек туюлди.
Ҳолатимни қайдан билсин чол!
Фурур билан уни танишин,
Обрўсини, меҳнатин, ишин
Сўзлар эди шошмай, бемалол.
Сўраб қолди гап орасида
Уни қайдан билишлигимни,
Унга қандай танишлигимни...

Воқеани мен қисқа айтдим,
Чол нечундир шу он қолди жим...

«Йўқ, фронтда бўлган эмас у»...
Шу нафасда бу ёруғ дунё
Кўз олдимда бўлиб қоронғу,
Тик чўққидан тубсиз жарликка
Тойиб бирдан қуладим гўё.

Лекин мени ногаҳоний куч
Бирдан сақлаб қолгандек ҳаёт,
Чолнинг аммо сўнгги сўзлари
Бағишлади қалбимга қанот.
Жала тиниб кўкка тўсатдан
Худди қуёш чиққандек,
шунда
Васвасалар булутдек тарқаб
Бир равшанлик мавж урди менда.

— Ҳа, балки у!..

Бизнинг қишлоқда
Бу исмдан анчагина бор. —
Сабрим тугаб, аммо шу чоқда
Кимлигини қилмоққа изҳор...
Вақт бўлмади...
Сарой олдига
Бир машина келди гуриллаб.
Чол ўрнидан турди кутгани,
Ўрталикда чала қолди гап.

XX

Машинага чиқдим у билан,
Ташлаб кетди нарироқда — уйга.
Чолни кутиб туни бўйи мен
Ухлолмадим тушиб минг ўйга.
Кўзларимни юмганим замон
Рўпарамдан Сергейнинг баста,
Боқишлари бўлиб намоён
Ухлагани асло қўймасди.
Ҳаёлимни олиб қочар гоҳ.
Девордаги йигитнинг расми.
Мен ётган уй гўзал Сибирнинг
Бир чеккаси, узоқ бир қисми...
Расмдаги ўзбек йигити
Рус уйининг тўрида азиз!
О, бу сурат қаердан келган,
Ошиғими ё ураллик қиз?!

XXI

Қанот қоқди хаёл ўтмишга,
Юрагимда севинч ҳам алам.
Назаримда ўхшарди тушга
Бир қиссани эслаганим дам:
«Маҳалламда ўзбек йигити
Ошиқ бўлган бир рус қизига.
Бир-бирини жондан севибди,
Кўринмабди жаҳон кўзига.
Бирга яшаб, муҳаббат тотин
Тотмоқ учун ошкора, озод,
Дини ўзга, ўзга миллати,
Бундай севги у замонга ёт.
Бечоралар бир-бирининг
Сочларини тараб олмабди.
Меҳри қониб, истаганида
Жамолига қарай олмабди.

Иккаласи севгисин бутун
Теваракдан сақлабди пинҳон.
Орзусига етмаклик учун
Сабри тугаб изларкан имкон.
Икки ошиқ, икки бечора
Узоқ вақт излабди чора.
Иккаласи муҳаббат ҳаққи
Бўпти чўлда яшашга рози.
(О, муҳаббат қанчалар қудрат!)
Хўш, бормиди ўзга иложи?!

Шу мақсадда чиққанда йўлга,
Иккаласи тушибди қўлга.
Монастирда қиз бўлган хазон.
Йигит бўлган сургунда қурбон».

Эркисиз севги — умр жаллоди,
Эркин севги — бахтдир абадий!

О, муҳаббат! Муҳаббат гоҳ бахт,
Гоҳ келтирар ўлим ва фироқ.
Севишганлар тақдирин ҳар вақт
Ҳал этади замона бироқ.

Бу Осиё йигитин расми,
Балки севган сибирлик гўзал.
Ўтмишлардан бўлар ҳаётин,
Айирмасин ҳар ким қилсин ҳал.
Бир-бирини севибди эркин,
Муҳаббати элга ошқора.
Бутун атроф билади, лекин
Бириси оқ, бириси қора.
Мен ўзим ким? Қаердан келдим?
Ётган уйим қаер, қай диёр?
Дайдимадим ёмғирда нечун,
Бунча менга ҳурмат, эътибор?

XXII

Ўз бахтимни кайфи элитиб
Қўз юмибман уйлар ичида.
Теваракда тонг ёришарди,
Булут тарқаб бу вақт ичида.
Шаррос куйган жаладан кейин
Дарахт, осмон беғубор эди.
Уй ичида ўрмон ҳавоси
Атир каби гуркирар эди.
Қутлагандек менинг бахтимни
Булбулларнинг келди овози.
Ўрмонзордан асалчи чолнинг
Қичкиради қутлаб хўрози.
Деразадан боқдим,
теварак
Яшнаб кетган эркин, осуда.
Кампир тонгда ўрдак, розларин
Тўда-тўда қувлайди сувга.
Ирмоқларга қулоқ солгандек
Майсазорда — сув ичида қуш.
Патин силкиб, расо қонгандек
Гоҳ баррага бериб ётар тўш.
Атроф майса,
анвойи гуллар
Орасида қушлар овози.
Тонгги куйни куйлар булбуллар,
Шоҳ учида олмахон нози.

Гўзалликда ёришарди тонг,
Нур ёнарди қайин бошида.
Уй эшиги аста очилиб,
Куёш каби менинг қаршимда
Сергей билан пайдо бўлди чол.
Мен бағрига отилдим қушдек.
Иккаламиз бир тан — вужуддек
Қучоқларга сингиб кетгандек...

Ҳа, ўн йиллик чидам ва умид
Бари бирдан бўлиб барқарор,
Кўз олдингда кўрсатса жамол,
Тасвирлашга бу рух, ҳолатни
Ҳиснинг қучи ожиз, бемажол,
Ҳар ким ўзи топмай бу бахтни.

МУҶДАРИЖА

Шукроналик	5
----------------------	---

ЯХШИЯМ МУҶАББАТ БОР

Олтмиш йил	16
Муҳаббат	16
Сўроқ бўлармиди	17
Азобланма	18
Хотинлар	18
Жанжалсиз уй	19
Баҳор кечаси	20
Қўша қаримоққа йўл-йўрик	21
Соғинч	22
Илоҳий муҳаббат	23
Сенинг хуснинг	24
Рад этилган севги	25
Ҳаммаси ўзинг	26
Ёшлигимда ёрнинг ишқида	26
Тош ҳайкал	27
Хотинлар табассуми	28
Ташаккур	29
Тилда айтилмаган севги	30
Тўкма кўз ёшингни	31
Яхшига яхшиман	31
Кутиш	32
Одамгарчилик	33
Оқшом	34
Гуноҳ менда эмас	34
Қишлоқ гўзаллари	35
Кечир	37
Менинг севгим	38
Гулзор ва ёр	39
Қандай яхши	40
Менинг назаримда	40

ҚЎРҚИБ ЯШАМОҚНИ ЎЗИ ҲАМ ЎЛИМ

Нега шоир қилиб яратдинг, Худо	42
Телба дема	42
Такдир	43
Варрақлар	44
Фақирона севги	45
Мукофот	46
Жавоб айт	47
Экология	48
Қўйиб бер	49
Хаёл	50
Хунардан унар	51
Сухбат	52
Мумиёланган одам	53
Цензура йўқолди	54
Макон	55
Кўчамизда учрашишди (Ҳазил)	56
Ваҳима	57
Тонг чоғи уйғониб	58
Сенга	58
Нафрат	59
Маслаҳат	59
Сонет	60
Сибирь тонги	61
Хат	62
Ўрмонда	63
Фидойи	64
Кўкка булут чикди	65
Йўлдаги тош	65

ОНАЛАР ДУОСИ

Қайсин Кулиев хотирасига	68
Тилак	71
Баъзан уйқу...	72
Онам мени	73
Ота	74
Хотинлар мадҳи	75

Она	76
Алла	77
Тилла узук	79
Баҳор чоғи эди	80
Оналар ташвиши	81
Кафтингда кўтар	82
Онамнинг дуоси	83
Иккиси ҳам ширин	85
Юпанч	86

ТАСКИН

Онагинам	88
Мақсад	89
Майсалар	90
Чинор	91
Баҳслашув	92
Из	93
Кун ва тун	94
Кексалик	94
Бобомнинг фалсафаси	95
Айрилиқ	96
Севаман	97
Қиёфа	98
Зарра ўртанмасдим	99
Муборак	100
Муҳаббат	101
Гулзорга кирдим	101
Баҳор келди	102
Нима ҳам дердим	103
Тол	104
Баҳор томчиси	105
Бедана	106
Суянчиқ	107
Ғуборларни ювмоқда баҳор	108
Умрда нималар	109
Сенинг бахтинг	110
Баҳор хазили	111
Бургут	112

Баъзилар севгини дерлар	112
Кун кизариб боғди	113
Хазон фасли	114
Баъзан одамларни	115
Шарпалар	116
Чирт-чирт узилади	117
Сўндирма, ёндир!	118
Нурга йўғрилганлар	119
Пахтакор дўстимга	121
Буюклик	123
Гоҳо мафтун	124
Ақл ва макр	125
Тасодиф	126
Сабабини билсам	127
Гулшанда тонг эди	128
Бахт	129
Қандай бўларкин?	130
Севги сирлари	131
Наврўз муборак	132
Ажал даф қилувчилар	133
Шеърим ҳақида	134

ШЕЪРНИНГ ТУФИЛИШИ

Инқирозми, эътироз	136
Муҳаббат оташи	137
Ойдин кечалар	138
Даво	139
Илҳом водийси	140
Ваъда	142
Улфатлар	143
Гоҳ шоҳ гоҳ	145
Мангулик ҳақида ўйлар	146
Етуклик	148
Яхшилик	149
Бобо сўзи	150
Навоий	151
Омад	152
Ташаккур	154

Шунча ваҳшийлашиб кетдими инсон	155
Дўстлик	156
Гулларнинг	157
Севги ва рашк	157
Чойхона	159
Шамол учиргандек	160
Яна баҳор келди	161
Куйлаганим ўзингсан	162
Баъзан	163
Менинг юдузим	164
Шеърларим	165
Шеърнинг туғилиши	166

ДОСТОНЛАР

Чоллар	168
26. Тонготар	197
Оташ ва гул	215
Россия	231